האוצר

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

וירא

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי **בניהו יששכר שמואלי** שליט"א

התשפ"ז

כל הזכויות שמורות
למכון "**בני יששכר**"
שע"י ישיבת המקובלים "**נהר שלום**" תכב"ע

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה
רחוב **שילה 6 י-ם**
02-6249000
או בחנויות הספרים,
הפצה ראשית
"**סגולה**"
02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות
למכון "**בני יששכר**"
באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק
ולישרי לב שמחה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "**נהר שלום**" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שיף עייל שיף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת **נחמיה ומזל** ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הלכות שבת

סדר סעודה שלישית דשב"ק

א. יהא זהיר מאוד לקיים סעודה שלישית[א], שכל האוכל סעודה שלישית, מקבל שכר על אכילת כל הג' סעודות, כי בסעודות הראשונות אינו ניכר כל כך שאוכל לכבוד שבת, כיון שגם בחול אוכל סעודה ביום ובלילה, אבל כשאוכל סעודה שלישית, שאז אינו זמן אכילה, בזה נתברר כי גם הסעודות הראשונות היו לכבוד שבת קודש[ב]. ולכן קוראים אחינו האשכנזים לסעודה זו "שלש סעודות", שבסעודה זו מוכיח דכל הג' סעודות היו לכבוד שבת[ג].

ב. צריך להכין מאכל ומשתה מיוחד לסעודה שלישית, ולסדר השלחן כראוי, שסעודה שלישית יש לה מעלה רמה משאר הסעודות, וצריך לנהוג בה עונג ושמחה ומנוחה, ולהרבות במעדנים כפי יכלתו[ד].

ג. יש לדקדק ביותר לאכול דגים בסעודה שלישית, ויש בו טעם על פי סוד ויתברך מעינא פקיחא[ה].

עיונים והארות

א. טשו"ע (סי' רצא סעי' א).

ב. כתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו מחב"ר (סי' רצא אות א) לשון הטור "יהא אדם זהיר מאד לקיים סעודה שלישית", ואפשר דהכונה הוא לפי שבסעודה זו ניכר כבוד שבת, שהוא דבר שאינו עושה בחול, דעיקר האכילה דבר יום ביומו הוא בלילה פעם אחד, וביום פעם אחד, ובסעודה שלישית מגדיל כבוד השבת לעשות בו סעודה מחודשת, והזהיר לקיימה הנה שכרו גם על סעודת לילה וסעודה שניה כאילו עשאה לכבוד שבת דווקא, אך אם יתרשל לקיים סעודה ג' מורה דהב' סעודות לא עשה לכבוד שבת, ומשום הכי צריך ליזהר מאד לקיים סעודה שלישית, ע"כ.

ועיין להרב סדר היום (מנחה של שבת) שכתב וז"ל, סעודת הערב יש לה מעלה רמה משאר הסעודות, וצריך לנהוג בה עונג ושמחה ומנוחה ולהאריך בה מעט לכבוד השבת, ולא יאמר אדם איך אשב לאכול בקבע ואני שבע מסעודת הבוקר עד אשר אני קץ במאכל ובמשתה, ואיני יכול לאכול דבר, היא הנותנת לתת לו תלונה ותרעומת על אשר לא כלכל דבריו במשפט, ומילא בטנו כחמורים עד אשר לא הניח מקום לקיים המצוה, והחכם עיניו בראשו כשיושב לאכול בבוקר, אע"ג שיאכל וישתה כראוי אין הכוונה למלאת בטנו "כי לא מנוחה ועונג יקרא לזאת אלא איבוד המאכל והגוף, גם הפסד לנפש שלא יוכל לעמוד על עמדו מרוב שביעתו כדי לעסוק בתורה ובמצות כאשר ביארנו" עכ"ד.

ג. כ"כ בספר דברי אמת. והובא בספר מבואו ועד צאתו (פרק סח הערה ג)

ד. סדר היום (סעודת רעוא דרעוין, בד"ה וצריך), וצריך להשתדל עליהם, ולעשות תבשיל מיוחד מתוקן ומתובל לכל אחד ואחד, להיות לו שמחה ועונג ביחוד בפני עצמו, ואין לעשות סעודה דרך עראי מצות אנשים מלומדה, לאחיזת עינים אוכלים פירות או ירקות, או כזית להנצל מהעונש, ולצאת מן החיוב לגמור המצות, כי לא די בזה, אלא צריך לתקן מאכל ומשתה מיוחד לסעודה הזאת, ולסדר שלחנם כראוי, כאשר עשה בסעודת הבוקר דמה גרעה זאת מזאת, ואדרבה סעודת הערב יש לה מעלה רמה משאר הסעודות, וצריך לנהוג בה ענג ושמחה ומנוחה, ולהאריך בה מעט לכבוד שבת

ובמשנ"ב (סי' רצא ס"ק כב) כתב, כיון דילפינן ג' סעודות מג' פעמים היום דכתיבי גבי מן, צריך לעשותה בפת, וגם מצוה לכתחלה להרבות במעדנים כפי יכלתו.

ועיין בספר מגיד מישרים (פרשת צו) למרן הב"י זיע"א שאמר לו המלאך וז"ל, וסעודתא תליתאה היא רמזה לתפארת, וכיון דהוא סליק לתפארת הא איהו סליק לכתר, דהא דא לקבל דא אינון, ומשום הכי מסתייא בכזית דהא תמן לית אכילה ושתיה, ומכל מקום מיבעי דהאי כזית יהא מתבשילא כמה דאולפן שלמה ידידי [הוא ר"ש אלקבץ הלוי ז"ל] לרמוזי דכולהו מתערבין דא עם דא עכת"ד. וכ"כ הגאון החיד"א במחזיק ברכה (סי' רצא אות ג).

ה. זה לשון פע"ח (דף קג ע"ד): ז"א עולה במנחה דשבת עד רצון תיקון נוצר חסד, אשר הוא דיקנא דא"א, לכן יש לעשות סעודה שלישית בדגים, כי הדג עינו פקיחא ואז ההארה מא"א לז"א בלי שום מסך כלל, עכ"ל. ובספר אור צדיקים (סי' כח אות ו) כתב: ומצוה גדולה לקנות דגים לכבוד שבת, ולאכול בכל סעודה דגים, ובפרט בסעודה שלישית עכ"ל.

ובמג"א (סי' רמב ס"ק ב) כתב בשם תיקוני שבת (הנהגות האריז"ל ותלמידיו), יאכל בכל סעודה משלש סעודות דגים. ובשער הכולל (פ' כט סעי' ה) כתב, טוב לאכול דגים בסעודה זו יותר מבשאר סעודות, כן כתוב בסידור האריז"ל על פי סוד. ובספר דודאים בשדה (פ' שלח): בשבת במנחה כנודע מצוה לאכול דגים שרומזים לעינא פקיחא שמתגלה אז, ואין דינים שולטים כלל, רק רעוא דרעוין אשתכח כנודע.

והמהדרין אוכלין גם ביצים, משום אבלו של משה, שמת באותו זמן[ו].

ד. יכוין בסעודה זו שהיא כנגד יעקב אע"ה ובזכות קיומה ניצל ממלחמת גוג ומגוג[ז].

ה. קודם הנטילה יאמר בקול רם: אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדוותא דמלכא קדישא אתקינו סעודתה דמלכא דא היא סעודתא דזעיר אנפין[ח]. וי"א זהיר אנפין.

ו. זמן סעודה שלישית הוא אחר תפלת המנחה, ואם נאנס ועשאה קודם תפלת המנחה - יצא בדיעבד, ורק שלא יעשה אותה קודם שש וחצי שעות זמניות, דאז היא בכלל שחרית. ולפי הסוד שגילה רבנו האר"י ז"ל בזה, נראה דאם עשאה קודם תפלה המנחה - אפילו לאחר שש שעות וחצי - לא יצא ידי חובת סעודה שלישית אפילו בדיעבד[ט].

ז. יזהר להתחיל סעודתו לפחות חצי שעה קודם צאת הכוכבים כדי לקיים מצות הסעודה כהלכתה כי אז יוכל להאריך בסעודתו ואין צריך להפסיק משחשכה, כי יש אומרים שאם התחיל תוך חצי שעה אז אסור לאכול משחשיכה עד שיבדיל. מיהו אם לא הספיק יכול ליטול ידיו אף בבין השמשות שיכול להמשיך לאכול גם משחשיכה, וכן פשט המנהג[י].

עיונים והארות

ועי' למורנו בבא"ח (ש"ב פ' וירא אות ח"י) שכתב כמה רמזים וענינים באכילת הדגים בסעודות שב"ק.

ויש נוהגים לאכול בשר בסעודה זו כ"כ בטעמי המנהגים (קונטרס אחרון אות קצ"ו)

ו. כ"כ המהרי"ל (מנהגים, שבת יד) שכך נהגו במדינת ריינוס בסעודה שלישית בשבת לאכול ביצים מבושלות קשות ע"כ. וכ"כ הרב שיורי כנה"ג (סי' רפח אות ח בהגה"ט) דנוהגים לאכול בסעודת שחרית ביצים מבושלות שלימות בקליפיהם שהטמינו אותם בתנור, מפני אבלו של משה רבנו ע"ה שמת בשבת, והמהדרין אוכלים אותם גם בסעודה שלישית עכ"ד. וכ"כ הכה"ח (סי' רפט ס"ק יב), בערב אחר מנחה בסעודה ג' נהגו מן המהדרין לאכול ביצים כנזכר, מטעם אבלו של משה.

ז. כן הוא בפע"ח (שער יח פרק כא) וכ"כ הרמ"ק הובא דבריו באור החמה (ח"ב דף קד ע"ג), וכ"כ בדבר בעתו (ח"א דף לב ע"א) שסעודה זו באות שלישית דהוי"ה שהיא ו' ונרמזה בפסוק וזכרתי את בריתי יעקוב (ויקרא כו, מב).

ח. שער הכוונות (דף עב ע"א). ועיין בא"ח (ש"ב פר' חיי שרה אות י) וז"ל: בסעודת המנחה קודם שתטול ידיך להמוציא, תאמר בקו"ר ובשמחה רבה "אתקינו סעודתא דמהימנותא שלימתא חדוותא דמלכא קדישא, אתקינו סעודתא דמלכא, דא היא סעודתא דז"א" וכנז' בשער הכונות. ודע כי שמעתי שהחסידים המקובלים בעה"ק תוב"ב אין אומרים "זעיר אנפין" בפירוש, אלא אומרים "ז"א", בר"ת דוקא, הן בלימודם בקבלה הן באתקינו וכו' הנז'. וקשיא לי על דבריהם, מפיוט בני היכלא דכסיפין שתיקנו רבנו האר"י ז"ל, ומשם ראיה דהיה אומר "זעיר אנפין" בפירוש להשלים המשקל, ואין לומר דרבנו האר"י ז"ל שאני, דאדרבא להיותו גדול מאד, דיבורו פועל יותר ואית ליה למיחש טפי משאר אדם. ובספר כ"מ איתא וז"ל להיות שהשעה זאת הז"א עולה בעלייה גדולה עד הדיקנא, אין מן הראוי שנזכיר אותו בתואר זה של "זעיר אנפין" לכן לעת עתה יאמרו "זהיר אנפין" עכ"ד. ואני נוהג לסיים "דא היא סעודתא דמלכא קדישא" בלבד, ולפעמים אני מסיים "דא היא סעודתא דמלכא קדישא זהיר אנפין". עכ"ל. וכ"כ בספרו כתר מלכות (אות קצא) וז"ל: בסעודה שלישית יאמר "דא היא סעודתא דישראל קדישא זהיר אנפין" ולא יאמר זעיר אנפין ככתוב בסידורים, יען כי עתה ז"א עולה במקום עליון ואז אתתקן ואנפוהי מתפשטין ואריכין בההוא זמנא ואיך נקראהו זעיר אנפין וכו' לכן יזהר בזה בזמן זה, וכן בפיוט בני היכלא דכסיפין במקום זעיר אנפין יאמר זהיר אנפין" עכ"ל.

ט. כ"כ מורנו הבא"ח (שם אות יד), והיינו מלבד שסעודה שלישית זמנה דוקא משהגיע זמן מנחה וכמו שכתבו הראשונים לחלוק על בעל הלכות גדולות שהתיר להפסיק באמצע סעודת הבוקר ולעשותה ב' סעודות, וכן פסק השו"ע (סי' רצא ס"ב) דזמנה משש שעות ומחצה ולמעלה ואם עשאה קודם לכן לא יצא, ע"כ. חידש כאן הרב דבעינן לפי סודן של דברים ותיקון העולמות שקודם ממש יתפלל מנחה ואח"כ יאכל סעודה שלישית, ובאמת שמלבד זאת שלפי הסוד יש לעשות כן, גם לפי הפשט נכון הוא וכמו שכתב הגהות מיימוניות על הרמב"ם בפרק ל' מהלכות שבת (הלכה י') דמה שכתב הרמב"ם להתפלל מנחה ואח"כ לאכול סעודה שלישית כן עיקר שהרי אסור לקבוע סעודה משהגיע זמן מנחה, וע"ע במעשה רב (הלכות שבת קמח) שכן היה נוהג הגר"א ז"ל להתפלל מנחה ואח"כ לאכול סעודה שלישית.

וכתב מו"ר האול"צ (ח"ב פרק כא תשובה ז) מכל מקום במקום שהציבור מתפללים תפילת מנחה עם השקיעה, עדיף לעשות סעודה שלישית קודם תפילת מנחה, ולהתפלל אחר כך תפילת מנחה בציבור. ומ"מ כבר כתבנו לעיל שאם ימצא מנין במנחה גדולה יתפלל מוקדם כדי לעשות הסעודה לאחר מנחה.

י. עי' כה"ח (סי' רצט אות ג) ובביאור הלכה (שם), וכן הוא בבא"ח (שנה ב' פ' ויצא אות ח"י). וכתב שם הב"ח דאיסור גמור הוא להתחיל לאכול לאחר השקיעה. ודעת מופת הדור בספרו הלכות עולם (ג' עמ' קנח) דמותר להתחיל לאכול סעודה שלישית אפי' כמה דקות קודם השקיעה ואם לא הספיק יכול ליטול

ח. אם הפסיק באמצע האכילה להתפלל ערבית - אפילו אם עדיין לא חשכה, אסור לו לחזור לאכול ולשתות עד שיבדיל[יא]. ובברכת המזון שוב אינו מזכיר מעין המאורע[יב].

ט. אחד האיש ואחד האשה חייבים לקיים סעודה שלישית בלחם, ועל השלחן, כסעודה ראשונה ושניה בלי הבדל[יג]. ואפילו חל יום טוב להיות במוצאי שבת גם כן צריך לקיים סעודה שלישית בלחם[יד]. ואם גם זה אי אפשר לו יאכל מאחד מחמשת מיני דגן שברכתם מזונות. ואם גם זה אי אפשר לו - יאכל כזית בשר ודגים וכל מיני דברים שרגילים לאכלם עם לחם, ואם גם זה אי אפשר לו - יאכל כזית מיני פירות. ובכל זאת יזהר לערוך שלחנו כמו שאוכל לחם[טו].

י. צריך לכסות החלות במפה גם בסעודה שלישית משום זכר למן[טז].

יא. וזה סדר סעודה שלישית יסדר השלחן בי"ב לחמים ויכסה הפת משום זכר למן. ואח"כ יאמר אתקינו סעודתא וכו', ואח"כ יאמר מזמור לדוד ה' רועי וכו' כולו[יז]. ואח"כ יאמר לשם יחוד קבה"ו וכו' הריני בא

עיונים והארות

ידיו אף בבין השמשות שיכול להמשיך לאכול גם משחשיכה, וכן פשט המנהג.

יא. בא"ח (שם).

יב. משנ"ב (סי' קפח ס"ק לב). מו"ר מופת הדור בשו"ת יחוה דעת (ח"ב סו"ס נה).

יג. בטור ובבית יוסף (סי' רצא) הובאה מחלוקת הראשונים בזה דעת הר"ן ורבנו יונה בשם חכמי צרפת יוצאים ידי חובת סעודת שלישית במיני תרגימא [ובזה יש מחלוקת מהו מיני תרגימא האם זה דוקא מאכל העשוי מחמשת מיני דגן או אפילו בשר וכו' ויש אומרים אפילו פירות] אך דעת הרמב"ם והתוספות והרא"ש והסמ"ג דבעינן דוקא לחם. וכן פסק השו"ע (שם סעי' ה) בסתם. ואח"כ הביא את שיטת הסוברים שיוצאים ידי חובה במיני תרגימא, וסיים וסברא ראשונה עיקר שצריך לעשות בפת, אא"כ הוא שבע ביותר, עכ"ל.

והא דנשים חייבות ג"כ בסעודה שלישית כן פסק שם השו"ע (סעי' ו), וכן הוא בבא"ח (שנה ב' פ' חיי שרה אות יג). והמג"א כתב הטעם דבכל מעשה שבת איש ואשה שוין.

יד. כ"כ שם הבא"ח ומקורו מדברי הרמ"א (בסי' תקכט סעי' א) בשם מהרי"ל דאע"פ שערבי ימים טובים דינם כערבי שבתות שאין לאכול מן המנחה ולמעלה אבל סעודה שלישית של שבת כן יעשה, וכתב הכה"ח (שם אות טז) דמ"מ יזהר לא לאכול אלא מעט כדי שבלילה יאכל לתיאבון, [ודע דבענין זה אם לאכול סעודה שלישית בשבת שחל בו ערב יום טוב נחלקו בזה בזוהר (פ' אמור דף צ"ד) עי"ש ובמפרשים שם].

טו. כן מתבאר מדברי השו"ע שהבאנו לעיל בהערות להלכה ט' עי"ש. וכ"כ מופת הדור בחזון עובדיה (שבת ב' דף שמב)

טז. כ"כ הבא"ח (שם אות יב) וז"ל: אך ודאי צריך להניח י"ב ככרות כפי הסוד כמו סעודת הלילה ושחרית, וגם צריך שני מפות אחת למעלה מן הלחם ואחת למטה, דאע"ג דבסעודה זו ליכא קידוש ובטל טעם בושת הפת, הא איתא עוד שני טעמים [דתיתי סעודה ביקרא דשבתא, וזכר למן] דשייכי גם בסעודה זו. ע"כ. וכ"כ הכה"ח (סי' רצא ס"ק לד) וזה סדר סעודה ג' יסדר השלחן... ויכסה הפת משום זכר למן.

אולם הא"ר (סי' רעא ס"ק טז) כתב דבסעודת היום לא שייך טעם דתיתי סעודה וז"ל: הא דלא כתבו נמי טעם דתיתי סעודה ביקרא דשבתא, משום דלא שייך בסעודת שחרית כמו שכתב מרדכי פרק ערבי פסחים (לד ע"ד).

יז. וכתב בספר פרי עץ חיים (שער ק"ש שה"מ פי"א) בשם רבנו האר"י, שטוב לומר מזמור לדוד ה' רועי קודם האכילה, מפני שיש בו ז"ן תיבות והאומרו לא יחסרו לו מזונותיו וטוב ג"כ למזון הנפש עכ"ד. וכ"כ במשנת חסידים (מסכת מוצ"ש פ"ב אות ה). והא"ר (סי' קסו ס"ק א) כתב דטוב לאמרו על מזונותיו ושאר דברים, ואחר מותו לא ילך בגהינם ע"כ. וכתב הבא"ח (ש"א פר' אמור אות ד) בשם ספר כתר מלכות שיאמר קודם כל סעודה מזמור לדוד קודם נט"י, והעולם נוהגים לאמרו בין נטילה להמוציא, ואעפ"י שיש מדקדקים בדבר משום הפסק אין למחות בידם עכ"ד.

ובספר שיבת ציון (ח"ב שער יא הערה כט) לגאון ר' בן ציון מוצפי שליט"א הביא שבספר בני ישששכר (מאמרי השבתות ח, יז) כתב לאמרו בסעודה שלישית שלש פעמים, וכתב בשם רבנו שמשון מאוסטרופולי הי"ד זצוק"ל בשם ספר הפליאה שבגיהנם יש תת"ן חדרים כמנין "תכלת", ותק"פ מהם אינם כל כך קשים והם גימטריא "גיא צלמות". ונשארו ר"ע חדרים קשים וכשנפטר הצדיק מעוה"ז עובר בכל התת"ן חדרים, והולך עמו מלאך ושמו יהושע ובידו נר שעוה וכותב על מצח הצדיק "אתה" והוא שם קדוש ומשמרו. וזה כוונת הפסוקים גם כי אלך "בגיא צלמות" לא אירא "רע" אפילו מר"ע חדרים לא אפחד כי "אתה" עמדי. ואמר "**ע**מדי **ש**בטך ומשענתך **ה**מה **י**נחמוני" ר"ת יהושע, וגם "**ע**מדי **ש**בטך ומשענתך **ה**מה" ר"ת שעוה. וכיון שבשב"ק רשעי גהינם יש להם מנוחה (עי' זוה"ק תרומה קלו.) והולכים בין הצדיקים שיצילום מגהינם, לכן אומרים מזמור זה קודם סעודה שלישית שהוא קרוב לזמן ההוא ע"כ. וכתב עוד (שם אות כ) בשם תלמידי רבנו האר"י שיש במזמור זה ז"ן תיבות, ולכן יאמרנו בסעודה אחרונה של שבת להשפיע מזונו לכל ימי החול ויכוין בתיבת ה' רועי הוי"ה במילוי כזה [יוד הה וו הי] והיא גימטריא ז"ן. ואותיות המזמור גימטריא "ברכה" שישלח השי"ת ברכה בכל מעשה ידיו, ולכן אומרים אותו ג"פ כי נאמרה ברכה בדגים ביום ה', ובאדם ביום

לקיים מצוה סעודה ג' של מנחת שבת קודש לתקן את שורשה במקום עליון. ויהי נועם וכו' ואחר נט"י והמוציא ע"ד שכתבנו בסעודת הלילה וסעודת שחרית. ואם אפשר יש לו לשתות יין בתוך הסעודה. וכן להריח בשתי אגודות של הדס[יח].

יב. ילמוד בסעודה פרקי משנה ממס' שבת. ויאמר שיר המעלות לדוד הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים וכו' עד סופו. ויכוין שכ"ד פרקים של מסכ' שבת הם כנגד כ"ד קישוטי כלה שהיא בחי' המלכות[יט].

יג. ישיר ויזמר לבורא עולם ובפרט פיוט "בני היכלא דכסיפין שחיברו רבנו האר"י ז"ל[כ].

יד. אין מנהגנו להקיף השלחן קודם סעודה שלישית, כי לא נתפרש דבר זה בדברי רבנו האר"י ז"ל על סעודה זו[כא].

טו. אין עושים קידוש על היין בסעודה שלישית. ועם כל זאת, באמצע הסעודה הזו צריך לשתות יין ולברך עליו "בורא פרי הגפן", אבל לא לקדש עליו קודם הסעודה[כב].

טז. סעודה שלישית היא עת רצון גדול רעוא דרעוין, וזמן מיועד להתעורר בתשובה ויש שנהגו להאריך בסעודה שלישית באמירת דברי תורה ומוסיפים על הקודש שעד זמן ההוא ינוחו וישבתו הרשעים מדינא של גהינם[כג].

עיונים והארות

ו' וברכה לשבת ויברך אלהים את יום השביעי נמצאת ברכה משולשת אכילת דגים ע"י האדם ובשבת, ונרמז בנאות דש"א דגים **ש**בת **א**דם ר"ת ע"כ. ונודע כי עיקר אכילת דגים בשבת הוא בסעודה שלישית.

יח. כה"ח (שם). ומה טוב לומר ג"כ קודם הנטילה מש"כ הבא"ח בלשון חכמים (ח"א סי' ה) שני מאמרי הזוה"ק האחד אלין ארבע ממנן משגחן בכל אינון דמענגי שבתא (פקודי רנב:) והשני מתחיל בנוסח מצחא דאתגלי בעתיקא קדישא (האזינו רפח:) ודבר בעתו מה טוב.

יט. שעה"כ (דף עב ע"ג) וז"ל: יקרא כמה פרקי משנה ממסכת שבת ואם תרצה תקרא ח' פרקים הראשונים בליל שבת וח' אמצעיים בסעודת שחרית וח' אחרונים בסעודת מנחה ותכוין כי הם כ"ד פ' כנגד כ"ד קישוטי כלה.

כ. וחתם שמו יצח"ק לוריא [יהון **צ**בי **ח**דו קריבו **ל**בר והא **ר**עו **י**שויה **א**רי] ועי' בספר סידורו של שבת (ח"ב דרוש א) ותמצא פירוש על פיוט זה.

וכתב הבא"ח (ש"ב פר' חיי שרה אות יג) וז"ל: והפיוט של בני היכלא דכסיפין שסידר רבנו האר"י ז"ל לסעודה זו, שמעתי שיש חסידים נמנעים לאומרו מחמת הפחד, שנזכר בו דברים כנגד הקליפות, ואומרים שיראים להתגרות בקליפות, ורבנו האר"י ז"ל המחבר הפיוט, שאני, דרב חיליה. ונ"ל דהנוהג לאומרו לא יבטל מנהגו, ורק יזהר לומר מן פסוק קריבו לי וכו' בלחש ממש עד פסוק הרי השתא, וכשיתחיל בפסוק הרי השתא יגביה קולו, והכי עדיף, ואין בזה מיחוש. ואנחנו אין נוהגים לאומרו כלל:

כא. בענין הקפת השלחן עיין רב פעלים (ח"ב סוד ישרים סי' ז) שכתב שאין להקיף השלחן כיון שאין לנו השגה בזה אמנם מו"ר הש"ש והתו"ח כתבו שיש ענין להקיף השלחן, ומנהגינו שלא להקיף.

כב. בא"ח (פ' חיי שרה אות יא), ומקורו מדברי רבנו האריז"ל שכתב בשעה"כ (דף עה ע"ד) גבי סעודה שלישית וז"ל: ולכן אין בחינת קידוש על היין בסעודה זו כמו בסעודת הלילה ובשחרית, שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שפסק לקדש על היין בכל הג' סעודות, וטעם הדבר וכו'. אמנם עכ"ז באמצע אכילת הסעודה הזו צריך לשתות יין ולברך עליו בפה"ג אבל לא לקדש עליו בקידוש היום בתחילת הסעודה כבשאר הסעודות, עכ"ל. ודע דפי' דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת (פ"ל ה"ט) שכתב: וצריך לקבוע כל סעודה משלושתן על היין, שנוי במחלוקת כיצד לפרשו ואכמ"ל.

כג. בספר קדושת לוי (לקוטים) כתב: רעוא דרעוין כלומר שהרצון אצל הקב"ה נעשה מרצון ישראל, וזהו רעוא דרעוין - הרצון מרצון, שיעשה הקב"ה רצון שלו, כרצון של ישראל.

וז"ל בספר סידורו של שבת (ח"ב, דרוש א), ורעוא דרעוין אשתכח, הוא שמחת מלך מלכי המלכים הקב"ה עצמו, אשר אין די באר לפרש ענין השמחה, וערך השמחה הלזו, ואין רעיון אדם יכול לתפסו.

ובספר בני יששכר (מאמרי השבתות, מאמר ח אות א) כתב, שמעתי מאת כבוד אדוני מורי ורבי הרה"ק מהרמ"מ [מרימנוב] זצוק"ל הטעם, להיות בריאת העולם בששת ימי בראשית, הנה התחלת הבריאה אור ליום א', שהוא מוצאי שבת, הנה קודם בריאה עלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם, הנה הזמן שקודם ליום א' הוא זמן ועת רצון, כמו התחלת הבריאה, אז עלה ברצונו עכ"ד ז"ל.

וכתב בספר אמרי פנחס (שער השבת, אות מג), אמר בשם ר' שמעריל (ווארחיווקער) ז"ל, שבעת סעודה שלישית נגזר איך יתנהגו עם האדם כל השבוע. ולכן נקרא סעודה דזעיר אנפין שצריך להיות שפל בעיני עצמו... ובשעת סעודה שלישית יכול האדם להתפלל להשי"ת בענין השפלות.

יז. מי שזוכה לעשות זימון על הכוס בסעודת שבת קודש יעשה זימון על הכוס גם בסעודה שלישית ואע"פ שכבר הוא לילה ואסור לשתות קודם הבדלה מותר לשתות כוס של ברכת המזון כי הוא שייך לסעודה ועדיף שישתה רק המברך ולא יתן לאחרים[כד]. אבל אם אינו מדקדק לעשות זימון על היין בכל סעודה ורואה שבודאי חשכה יזמן על הכוס ויניחנו לעשות עליו הבדלה, ובספק חשכה יכול לשתות[כה].

יח. אם היה סעודת שבע ברכות המברך ברכת המזון יברך וישתה כוס ראשון, והשני שבירך את שש הברכות ישתה מהכוס השני, ובמקום שהברכות מתחלקות לכמה אנשים, המברך את הברכה השביעית ישתה מהכוס שני, ולא יתנו לאחרים לשתות, ואף לא לחתן ולכלה[כו].

עיונים והארות

ובשיח שרפי קודש (עה"ת ושבת עמ' קעג) מובא, בעת שבא הרה"ק החידושי הרי"ם זי"ע בפעם ראשונה להרה"ק אדמו"ר הרבי ר' שמחה בונם זצללה"ה מפרשיסחא, וידוע שהיה בעת סעודה שלישית על השלחן של אדומו"ר הק' זי"ע כמו בעת נעילה, זמן תשובה בבכיות ובדמעות ובחרטה בפנימיות הלב, ואמר הרה"ק מאלכסנדר בעת שהיינו הולכין בסעודה שלישית אל השלחן הטהור של אדמו"ר מפרשיסחא זי"ע, אף שהייתי גדול בשנים מהרבי מגור זי"ע אעפ"כ הנחתי אותו לילך מקודם, ובעת שהיינו עומדים אצל השלחן בעת סעודה שלישית הייתי מעביר ידי על פניו, וטפחתי את ידי בדמעות עיניו, ואמרתי, אז ער איז אונזער, שהכיר בזה שנעשה הרבי מגור זי"ע חסיד דפרשיסחא.

ובזמירות חתם סופר (אות קמח) מובא, דרכו של מרן החתם סופר להאריך בסעודה ג' כמה שעות בלילה, גם אצל מרן הכתב סופר זצ"ל נמשכה הסעודה עד כשעה ושתי שעות בלילה.

וז"ל הזוהר חי (להרה"ק מקאמארנא זצוק"ל, זוהר דף יד), בין חכמי האשכנזים נתפשט להאריך בסעודה שלישית עד הלילה הרבה, וכן נהג מרן הקדוש אלקי נורא רבנו ישראל בעל שם טוב.

ובספר עטרת צבי (על הזוה"ק, אמור, רף צד) כתב: "בוודאי ר' שמעון וחביריו האריכו תמיד בסעודה שלישית הוא הסעודה המובחרת".

כד. מג"א (סי' רצט ס"ק ז) כתב ומותר לשתות מכוס של ברכת המזון. והסביר המשנ"ב (ס"ק יד) אף שהוא קודם הבדלה, דכוס של ברכת המזון שייך לסעודה.

כה. בשו"ע (סי' רצט סעי' ד) כתב ששותים מכוס של ברהמ"ז של סעודה שלישית אף לאחר חשיכה וקודם הבדלה, וכן מנהג בני ספרד.

ובני אשכנז נהגו שלא לשתות כלל משחשכה, אבל בספק חשיכה נהגו להקל.

וכתב המשנ"ב (ס"ק יד) ומותר לשתות מהכוס אף שהוא קודם הבדלה דכוס של בהמ"ז שייך לסעודה. וכ"ז למי שנזהר תמיד לברך על כוס אבל למי שמברך לפעמים בלא כוס לפי שסומך על הפוסקים שס"ל דאין בהמ"ז טעונה כוס אסור לו לשתות עתה מהכוס של בהמ"ז קודם הבדלה [מג"א וש"א] וכתב הח"א דזה דוקא אם הוא כבר ודאי חשיכה אבל אם הוא ספק חשיכה נראה דיכול לשתות מכוס של בהמ"ז אף מי שאינו נזהר תמיד לברך על הכוס.

אולם הא"ר (ס"ק ו) כתב שאין דברי המג"א מוכרחים, וכ"כ בפועלת צדיק (ח"ב סי' רסה) שכיון שיש מצוה לברך ברכת המזון על הכוס רשאי לברך ולשתות.

ודעת מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שבת ב אכילה קודם הבדלה הלכה ה) שבספק חשכה רשאי לברך בורא פרי הגפן ולטעום ממנו, אבל בודאי חשכה דהיינו בצאת הכוכבים לא יטעם. וכ"פ המשנ"ב בשער הציון (סי' קצט ס"ק כד).

ודעת מו"ר האול"צ (ח"ב פכ"ב בהערות לתשובה ט) מנהג בני ספרד לשתות מכוס של ברכת המזון אף כשמברך לאחר חשיכה, אך המברך בלבד ישתה ממנו (כיון שיש בזה מחלוקת), ולא יתן לאחרים לשתות. ודוקא כשלפחות שלושה סועדים יחד, אבל בפחות מכן לא יביאו כלל יין לברכת המזון.

כו. מו"ר האול"צ (שם).

מאמרי הזוה"ק

יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ:

ח"א ק"ב ע"ב

תָּא חֲזֵי בא וראה, **אִילָנָא נָטַע אַבְרָהָם בְּכָל אָתָר דְּדִיוּרֵיהּ תַּמָּן** אילן נטע א"א ע"ה בכל מקום ומקום שהיה גר שם. ופירש המק"מ שהיה א"א עוסק בספר יצירה כמו שכתבו הקדמונים על הפסוק ובן הבקר אשר עשה – ע"י שמות הקודש [א], **וְלָא הָוָה סָלִיק בְּכָל אָתָר דִּדְקָא יָאוּת** ולא היה עולה האילן בכל מקום כמו שצריך, **בַּר בְּשָׁעֲתָא דְּדִיוּרֵיהּ בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן** חוץ משעה שהיתה דירתו בארץ כנען, שאז עלה האילן יפה מכיון שא"י מכוונת כנגד א"י העליונה–בחי' המלכות. נמצא א"כ שהאילן של א"א ע"ה היה בבחינת עץ החיים כמ"ש לקמן [ב], **וּבְהַהוּא אִילָנָא הָוָה יָדַע מַאן דְּאִתְאַחִיד בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּמַאן דְּאִתְאַחִיד בַּעֲבוֹדָה זָרָה** ובאותו אילן היה יודע מי שאחוז וקשור בקב"ה ומי שאחוז בעבודה זרה.

מַאן דְּאִתְאַחִיד בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מי שנתאחד ונקשר בקב"ה, **אִילָנָא הָוָה פָּרִישׁ עַנְפּוֹי וְחָפֵי עַל רֵישֵׁיהּ וְעָבִיד עֲלֵיהּ צִלָּא יָאָה** האילן היה פורש ענפיו ומכסה על ראשו ועושה עליו צל נאה, **וּמַאן דְּאִתְאַחִיד בְּסִטְרָא דְּעַבּוֹדָה זָרָה הַהוּא אִילָנָא הָוָה אִסְתַּלַּק** ומי שנתאחד ונקשר בצד של עבודה זרה אותו האילן היה מסתלק מעליו **וְעַנְפּוֹי הָווּ סְלִיקִין לְעֵילָּא** וענפיו היו עולים למעלה ולא היו מצלים עליו, להודיע שאינו אחוז בצילא דמהמנותא. **כְּדֵין הָוָה יָדַע אַבְרָהָם וְאַזְהִיר לֵיהּ** ואז היה יודע א"א ע"ה והיה מזהיר אותו שיעזוב את הע"ז [ג], **וְלָא אַעְדֵּי**

עיונים והארות

א. אילנא נטע אברהם וכו'. ממסקנא דמלתא משמע שלא היה זה אילן ממש, אלא שכל מה שנאמר הוא רמז לקב"ה. וענין העץ והמים היו דרושים שהיה אברהם דורש לכל באי שער עירו, וצריך לבאר הנמשל. וכך היא הגרסא בכמה ספרים. וממשיך שאפשר לפרש שהענין ממש כמשמעו עץ ממש, ועינא דמיא ממש ר"ל שאברהם אכן נטע אילן בידיו ועשה תחתיו מעין של מים, וכיוון כנגד הקב"ה לעשות רמז לעץ החיים ולמעין המים העליונים המטהרים את הטמאים. ומש"כ לקמן ות"ח כד חב וכו' שם נותן טעם למה היה הרמז בעץ ולא בדמיונים אחרים. ותירץ שהוא הפך עץ הדעת טוב ורע כדמפרש. כד אתא אברהם וכו' דהיינו אדם הראשון שנתגלגל באברהם לתקן את אשר עיוות כנזכר בפרשת בהר סיני בר"מ שבאותו עון היה ע"ז וג"ע וש"ד ולכך תיקן אברהם את אשר עיוות אדה"ר בעה"ז. לתקנו במקבילו עשה עץ שהוא דוגמת עץ החיים לאפוקי אילנא אחרא דאדה"ר עץ הדעת טו"ר, דהיינו השכלת עניני דרושי הנהגותיהם של החיצונים. ואדם הראשון ירד לחקור וסחטה לו ענבים כנ"ל עד שבא ונתגלגל באברהם. והפך ממה שנכשל באל זר, שבר את הפסילים של תרח אביו והודיע אלהותו בעולם וכו'. (מהרא"ג)

ב. כאשר גר בארץ כנען, היא ארץ ישראל, שם היה אור השפע עליו גדול והמשיך אור מע"ח שבת"ת דזעיר ששם ב' יסודות או"א כי סתם עץ הוא ת"ת המסתעף בפארותיו גם אותיות יהו"ה בהכאה י"פ ה' עולה נ'. ה"פ י' עולה נ'. ו"פ ה' עולה ל'. ה"פ ו' עולה ל'. ביחד עולה ע"ץ. (ע"כ מהמקדש מלך מתוך הרמ"ז)

ג. כתב במק"מ, בין עכו"ם ובין טמא זיבה, כולם כשהיו יושבים תחת העץ היו הענפים עולים לעשות צל. והחילוק היה כי מי שהיה טמא בזיבה או בנידה, המים נתייבשו, ומי שהיה טמא בקרי המים כביכול עלו לקראתו לרמוז שאינו צריך לחכות ז' ימים אלא יטבול ויטהר מיד. ומי שעבד ע"ז המים היו נשארים במקומם ולא חל בהם שינוי ואז ידע אברהם והזהירו ולא עזבו עד שנקשר באמונה של הקב"ה. ובנזר

מִתַּמָּן עַד דְּאִתְאַחִיד בְּמְהֵימְנוּתָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא ולא זז משם אותו אדם עד שנתאחד ונקשר באמונת הקב"ה, וְהָכִי מַאן דְּאִיהוּ (ד"א ל"ג הָכִי) דָּכְיָא מְקַבֵּל לֵיהּ אִילָנָא וכמו כן מי שהוא טהור היה מקבל אותו האילן ועושה עליו צל נאה. מַאן דְּאִיהוּ מְסָאָב לָא מְקַבֵּל לֵיהּ ומי שהוא טמא האילן לא היה מקבל אותו. כְּדֵין יָדַע אַבְרָהָם וּמְדַכֵּי לוֹן בְּמַיָּא ואז ידע א"א ע"ה ומטהר אותם במים.

וּמַעְיָינָא דְּמַיָּא הָוָה תְּחוֹת הַהוּא אִילָנָא ומעין של מים היה תחת אותו אילן כמו המקוה העליון של המלכות מאימא עילאה דוגמת מה שעושה השכינה טבילה בשבועות, וּמַאן דְּצָרִיךְ טְבִילָה מִיָּד מַיִין סָלְקִין לְגַבֵּיהּ ומי שהיה צריך טבילה מיד המים היו עולים אליו, וְאִילָנָא אִסְתַּלְקִין עַנְפּוֹי וענפי האילן היו מסתלקים, כְּדֵין יָדַע אַבְרָהָם דְּאִיהוּ מְסָאָבָא וּבָעֵי טְבִילָה מִיָּד ואז ידע א"א ע"ה שהוא טמא וצריך טבילה מיד בלא להמתין ז' ימים כי טומאתו קלה, וְאִם לָאו מַיָּא נְגִיבָן כְּדֵין יָדַע דְּבָעֵי לְאִסְתָּאָבָא וּלְאִסְתַּמְרָא שִׁבְעָה יוֹמִין ואם אינו טמא טומאה קלה אלא חמורה וצריך שבעה ימים לטהרתו, היו המים מתייבשים ואז ידע א"א שצריך עדיין להשאר טמא ולשמור שבעה ימים לטהרתו [ד].

תָּא חֲזֵי בא וראה, דְּאֲפִילּוּ בְּשָׁעָתָא דְּאַזְמִין לוֹן לְמַלְאָכִין אָמַר לוֹן שאפילו בשעה שהזמין את המלאכים אמר להם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ בְּגִין לְמֶחֱמֵי וּלְמִבְדַּק בְּהוּ בשביל לראות ולבדוק אותם אם הם טהורים, וּבְהַהוּא אִילָנָא הָוָה בָּדִיק לְכָל בְּנֵי עָלְמָא ובאותו אילן היה בודק לכל בני העולם. וְרָזָא (לְקַבֵּל) בְּגִין קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָא (עָבַד) וסוד זה בשביל הקב"ה

עיונים והארות

ישראל כתב, כי האילן שנטע אברהם היה בחי' עץ החיים כדלהלן, והוא בחי' ת"ת שגדל במלכות שהיא בחי' ארץ ישראל ולכן לא היה אותו עץ עולה בכל מקום רק בארץ ישראל.

ד. וכתב הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק א' הלכה ג') אברהם אבינו החזיר אלפים ורבבות לאבינו שבשמים. ואמרו בתלמוד (בבא בתרא טז:) מרגלית היתה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא. ופרשו המפרשים שלאברהם אבינו היתה מרגלית שאף דבר בעולם לא ישוה לה, וזהו הדיבור שהיה מונח בצוארו (בגרונו). כשהיה פוגש אדם מרוחק מהאמונה היה מדבר עמו בתבונה. כל דבריו שקולים ומדודים וכל מי שנפגש עמו היה מתרפא מכל התאוות ששקוע בהם (ספר העקידה דברים ד' על הפסוק וידעת היום).

וכך היו דבריו, כשהיה רואה אדם שמשתחוה למנורה, אומר לו: התבונן וראה שאתה בגיל ששים, והמנורה הזאת בסך הכל לפני שנה יצרו אותה. אם כן כיצד תעבוד לדבר שיצרו אותו אחריך וכן על זה הדרך על כל עבודה זרה היה מוכיח לאדם במתק שפתיו שהוא טועה, ובכך היה מתרכך לבו ומתאחד עם הקדוש ברוך הוא.

ופעם נכנס אליו זקן בגיל תשעים שנה והיתה לו עבודה זרה בכיסו, והרבה אברהם אבינו לדבר עמו בדרכי נועם שיחזור בו, אך הזקן נשאר איתן בדעתו. כשראה אברהם שהוא לא יכול לשכנע אותו שלחו לדרכו. הזקן הלך לדרכו בשעות לילה המאוחרות והגיע בדרכו ליער, משכן זאבים ונמרים. אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם: מדוע שלחת את האדם הזה, אני מחכה לו כבר תשעים שנה, לך אין סבלנות לחכות עוד שלוש שעות, אברהם הבין את הרמז, רץ לאותו אדם ואמר לו: אנא, חזור לביתי, תנוח ותאכל. לאחר שאכל ושתה, המשיך אברהם להשפיע עליו, ובשעה שלישית נתרכך לבו של הזקן וזעק "ה' אלהי אברהם אחד ושמו אחד" (ספר הישר).

עשה **אָמַר דְּאִיהוּ אִילָנָא דְחַיֵּי לְכֹלָּא** אמר א"א לכל אחד להשען תחת העץ כי הוא אילן החיים לכל אחד ואחד כי הוא עץ החיים וממנו נמשכים החיים, **וּבְגִין כָּךְ וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ וְלֹא תַּחַת עֲבוֹדָה זָרָה** ומשום כך אמר שמהיום והלאה ישענו תחת עץ החיים ולא ילכו ולא יחסו תחת אילן העבודה זרה.

וְתָא חֲזֵי ובא וראה, **כַּד חָב אָדָם, בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע חָב** כאשר חטא אדה"ר, בעץ הדעת טוב ורע חטא, **דִּכְתִיב** כמש"כ **וּמֵעֵץ הַדַּעַת וְגו' וְאִיהוּ בֵּיהּ חָב וְגָרַם מוֹתָא לְעָלְמָא** והוא בו חטא, וגרם מיתה לכל העולם. **מַה כְּתִיב** מה כתוב בו **וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְגו'** (וְגָרַם מוֹתָא לְכָל בְּנֵי עָלְמָא) ואכל וחי לעולם, וא"כ בגלל עץ החיים שלח אותו מג"ע. **וְכַד אָתָא אַבְרָהָם בְּאִילָנָא אָחֳרָא אַתְקִין עָלְמָא** וכאשר בא א"א ע"ה שהוא גלגול של אדה"ר כידוע באילן אחר שהוא עץ החיים תיקן את העולם שהוא תשובת המשקל נגד מה שחטא בעץ הדעת **דְּהוּא אִילָנָא דְחַיֵּי וְאוֹדַע מְהֵימְנוּתָא לְכָל בְּנֵי עָלְמָא** שהוא אילן החיים והודיע האמונה של השי"ת לכל בני העולם:

אָמַר רִבִּי חִיָּיא אָמַר רַב אִי הָוֵינָא מִסְתַּכְּלִין בְּפָרָשְׁתָּא דָּא נִסְתַּכֵּל בְּחָכְמָתָא אם היינו מתבוננים בפרשה זו נתבונן בסודות שיש בה שהם החכמה שבתורה, **אִי עִנְיָינָא דִּנְשְׁמָתָא הִיא לָאו רֵישָׁא סוֹפָא וְלָאו סוֹפָא רֵישָׁא** אם פרשה זו בעניני הנשמה היא מדברת ורומזת, לא ראש הענין של יוקח נא מעט מים וכו' דומה לסופו ולא סוף הפרשה דומה לראשה, (דף ק ע"א) **וְאִי עִנְיָינָא לְפִטְירַת אִינִישׁ מֵעָלְמָא הִיא** ואם פרשה זו ענינה הוא על פטירת האדם מן העולם, **נִסְתּוֹר כָּל פָּרָשְׁתָּא אוֹ נוֹקִים פָּרָשְׁתָּא בְּהַאי אוֹ בְּהַאי** ואז נצטרך לסתור ולחלק כל הפרשה הזו או שנעמיד פרשה זו בזה האופן בעניני הנשמה או בזה שהוא פטירת האדם מן העולם, ומפרש, צריך להבין. **מַהוּ יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְגו' וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם וְגו' וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל שָׂרָה וְגו' וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וְגו' וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וְגו'** בכל אלה הפסוקים צריך להתבונן ולדעת סודם.

כַּד אָתָא רַב דִּימִי אָמַר כאשר בא רב דימי אמר צריך לפרש זה על ענין הנשמה בג"ע **לֹא מָצְאָה הַנְּשָׁמָה תּוֹעֶלֶת לַגּוּף אִלְמָלֵא מַה שֶּׁרָמְזוּ בְּכָאן רֶמֶז הַקָּרְבָּנוֹת** לא מצאה הנשמה תועלת לכפרת העוונות של הגוף אם לא מה שרמזו כאן בפסוקים אלה רמז על הקרבנות וכפי שיבאר לקמן. ואע"פ שעתה **בָּטְלוּ הַקָּרְבָּנוֹת לֹא בָּטְלָה הַתּוֹרָה, הַאי דְּלָא אִעְסַק בְּקָרְבָּנוֹת לִיעְסַק בְּתוֹרָה וְיִתְהַנֵּי לֵיהּ יַתִּיר** בטלו הקרבנות כי אין ביהמ"ק, בכ"ז לא בטלה התורה, ולכן זה שלא עוסק בקרבנות כיון שאי אפשר לו, יעסוק בתורה הקדושה ויועיל לו יותר כמ"ש זאת התורה לעולה למנחה וכו', **דְּאָמַר רִבִּי יוֹחָנָן כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַקָּרְבָּנוֹת** ולימד אותם **אָמַר מֹשֶׁה רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם**

תִּינַח בְּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל עַל אַדְמָתָם, כֵּיוָן שֶׁיִּגְלוּ מֵעַל אַדְמָתָם מַה יַּעֲשׂוּ, אָמַר לוֹ, מֹשֶׁה, יָעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וַאֲנִי מוֹחֵל לָהֶם בִּשְׁבִילָהּ יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁבָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז) **זֹאת הַתּוֹרָה לָעוֹלָה לַמִּנְחָה וְגו'. כְּלוֹמַר זֹאת הַתּוֹרָה** מועילה וטובה **בִּשְׁבִיל עוֹלָה בִּשְׁבִיל מִנְחָה בִּשְׁבִיל חַטָּאת בִּשְׁבִיל אָשָׁם.**

אָמַר רִבִּי בְּרוֹסְפְּדָאי הַאי מַאן דְּמִדְכַּר בְּפוּמֵּיהּ בְּבָתֵּי כְּנִסְיוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת עְנְיָנָא דְּקָרְבָּנָיָא וְתַקְרוּבְתָּא וְיכַוֵּון בְּהוּ זה מי שמזכיר בפיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניני הקרבנות ועניני המנחות שזה תקרובת ויודע לכוין בהם, **בְּרִית כְּרוּתָה הוּא דְּאִנּוּן מַלְאֲכַיָּא דְּמַדְכְּרִין חוֹבֵיהּ לְאַבְאָשָׁא לֵיהּ דְּלָא יָכְלִין לְמֶעֱבַד לֵיהּ אִלְמָלֵא טִיבוּ** יש ברית שנכרתה על זה כבר שאותם מלאכים שממונים להזכיר עוונות האדם להרע לו שלא יכולים לעשות לו שום רע אלא אך ורק טוב. **וּמַאן יוֹכַח הַאי פָּרָשְׁתָּא יוֹכַח** ומי מוכיח, פרשה זו תוכיח על זה, **דְּכֵיוָן דְּאָמַר** שכיון שאמר **וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו** שהם הג' מלאכים הממונים להזכיר עוונות האדם, **מַהוּ עָלָיו** מה פירוש עליו הרי היו על ידו ולא עליו ממש, אלא עליו הכונה, **לְעַיֵּן בְּדִינֵיהּ** לעיין ולבדוק בדינו, **כֵּיוָן** (דף ק ע"ב) **דְּחָמָא נְשְׁמָתָא דְּצַדִּיקָא כָּךְ, מַה כְּתִיב וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה וְגו'** כיון שרואה נשמתו של הצדיק כך, מה כתוב וימהר אברהם שהיא הנשמה שכלולה מרמ"ח אברים ומפרש. **מַהוּ הָאֹהֱלָה** מי זה האוהל, זה **בֵּית הַמִּדְרָשׁ. וּמַהוּ אוֹמֵר מַהֲרִי** [ה] **שְׁלֹשׁ**

עיונים והארות

ה. ומעשה דשונמית [מלכים ב' ד' ח' ועיין שם] יוכיח שהיא היתה נזהרת במצוה זו כמו שכתוב בזוהר הקדוש [ב' מד"א] על פסוק אשה גדולה על שאר נשי עלמא, דהא שאר נשי עלמא כד חמאן אושפיזא בבית מצטערין ביה ודחקן ביה כל שכן לאפקא עליה ממונא והיא חדת ביה באושפיזא ולאפקא עליה ממונא. ועיין ילקוט שמעוני שם רמז רכ"ח שכתב אמר רבי אבא אלמלא זכות אשתו של עובדיה היו כבר ישראל אבודין חס ושלום באותה שעה שנאמר ואשה אחת מנשי בני הנביאים וגו' ויעמוד השמן שהוקיר ובא לשאול לו אם תמכור אם לא תמכור והברכה האחרונה היתה גדולה מן הראשונה שנאמר ואת ובניך תחיי בנותר עד שיחיו מתים. ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם, רבי יהושע בן קרחה אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות בא וראה מאלישע בן שפט שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול אחותה של אבישג השונמית אמו של עדו הנביא, אמרה האשה לבעלה הנה איש האלהים הלזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות אלא נעשה נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו, ולאחר ימים היה עובר אל שונם ויסר אל העליה וישכב שמה קרא לשונמית ולמה עמדה בפתח אלא שלא היתה יכולה להסתכל בפניו, אמר לה למועד הזה את חובקת בן, אמרה לו אדוני זקן מאוד וחדל ממני אורח הנשים אל תכזב בשפחתך, רבי זכריה אומר רצון יראיו יעשה והרת וילדה וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים וקרהו אסון ומת שנאמר ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו', הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה אמרה לו הלואי נשאר כלי ריקם אלא שנתמלא ונשפך, אמר הנביא כל דבר הקדוש ברוך הוא מגיד לי וזה לא הגיד לי, מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו אל תדבר בפיך כל דבר מאומה רע או טוב עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער, וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו התאמץ שהמטה הזה מחיה את המתים, לפיכך לא עלתה בידו, עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו אל פיו והתחיל מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואומר רבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת כן יחיה הנער הזה, ויפקח את עיניו.

ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא, אמר רבי יוסי בר חנינא מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש, איש אלהים קדוש מנא ידעה, רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זבוב על שלחנו וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם. ועיין בזוהר הקדוש שם בפרשת בשלח במה ידעה שהוא קדוש שלא ראתה קרי על סדינו, ואמר שם הזוהר הני מילי קשיין אי תימא דלא חמת ביה קרי הא סגיאין אינון בני נשא הכי בעלמא מאי שנויא הכא, כלומר המבחן שלה שלא ראתה קרי על סדינו אינו

סְאִים, עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת ומה הוא אומר לשרה שהיא הגוף מהרי שלש סאים ענין הקרבנות ובהם צריך לעסוק, **וְנִשְׁמָתָא מִתְכַּוֶּונֶת בְּהוּ** והנשמה מכוונת בהם, **הָדָא הוּא דִכְתִיב** וזה מש"כ **וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם** לעסוק בדיני הקרבנות. **וּכְדֵין נָיְחָא לְהוּ וְלָא יָכְלִין לְאַבְאָשָׁא לֵיהּ** ואז נוח להם למלאכים הממונים ולא יכולים להרע לו.

מאמרי הפרשה

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם" (יח, א)

מזמן אברהם אבינו התחילו ב' אלפים תורה

הכנת העולם לגאולה החלה בימיו של אברהם אבינו. עד אברהם היו "שני אלפים תוהו", ומאברהם החלו "שני אלפים תורה" (ראה סנהדרין צז.). לאברהם אבינו גם ניתנה הבשורה על הגלות והגאולה בברית בין הבתרים. על-כן מן הראוי להתבונן בעבודתו המיוחדת של אברהם אבינו.

מידתו של אברהם אבינו הייתה מידת החסד והאהבה. אברהם מכונה בפסוק "אברהם אוהבי" (ישעיה מא, ח) מפני שאהבת מידת החסד הייתה הקו השולט והמכריע באישיותו ובפעולותיו.

הוא האיר את העולם באור האלוקי, לפי שעד אברהם אבינו היה העולם חשוך מבחינה רוחנית, לא האיר בו אור אלוקי כמאמר המדרש (בראשית רבה ב', ג') "עד אברהם היה העולם מתנהג באפלה, משבא אברהם התחיל להאיר".

דבר זה בא לידי ביטוי בכל מעשיו, פעולתיו, מסעותיו, כריתת הברית עם הקב"ה, פרשת אבימלך וכו'. נוסף על כך נאמר הדבר כמעט במפורש במקרא, על הפסוק ויקרא שם בשם ה' אל עולם (בראשית כא, לג) הגמרא אומרת (סוטה י:) אל תקרי ויקרא אלא ויקריא, מלמד שהקריא אברהם לשמו של הקב"ה בפי כל עובר ושב. כלומר, עבודתו של אברהם אבינו התבטאה בפרסום שם ה' וגילויו בעולם.

עיונים והארות

מבחן לאיש קדוש כאלישע הנביא שהרי הרבה אנשים פחותין יותר ממנו אינם נכשלין בקרי, אלא שפיר אמרה שהנה נא ידעתי שהיא ידעה ולא אחר מאחר והיא הציעה לו המטה בשעה שהוא שוכב בלילה ובשעה שהוא קם בבוקר ופירוש שהציעה סדינין לבנים על מטתו כך היה ובזה ידעה דדרך העולם דכיון שהאדם קם ממיטתו הסדין שקם ממנו יש ממנו ריח ניוול ואצל אלישע בשעה שקם ממיטתו היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן, אמרה השונמית אם לא שקדוש הוא וקדושתו של רבו עליו לא היה יוצא ריח קדושה כזו ולכן רצה לפרוש מהבית שאדם לא נזהר כל כך בביתו.

ויהי היום ויבא שמה, היום ההוא היה יום ראש השנה שנפקדו בו עקרות ונזכרים בו בני העולם, היש לך לדבר אל המלך מלכו של עולם, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר אני רוצה להפקד ביחד עם כלל ישראל וזכות הרבים תעמוד לי מה שאין כן שאתה מתפלל עלי לחוד יפתחו את דיני לבד ומי יודע אם אני ראויה לכך. ויאמר גחזי אבל בן אין לה ויאמר למועד את חובקת בן, ותהר האשה ותלד בן למועד אשר דבר אליה אלישע, ולמה מת אחר כך אלא בשביל שאלישע נתן לה ולא לבעלה ומאחר שלא ניתן לבעלה נזדמנה לו מיתה שהרי כתוב את חובקת בן את ולא בעלך. ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים בגלל ששם ראתה קדושה נעלה מאוד ויאמר לה השלום לך השלום לאישך השלום לילד, מכאן שהיא עיקר הבית, ועוד שהיא הולכת אחריו ולא בעלה.

וה' העלים ממני, ובכל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו, ולמה לא ידע אלישע אלא אמר הקדוש ברוך הוא מה אומר לאלישע הלא הוא היה צריך למות ויאמר לגחזי חגור מתניך וקח משענתי ולך ותאמר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך, ולמה אמרה כך כיון שהכירה את דרכיו של גחזי שאינו ראוי שיהיה נס על ידו, ויזורר הנער עד שבע פעמים ולא יותר לפי שנאמר ימי שנותינו בהם שבעים שנה (תהלים צ' י') וילד זה היה חבקוק ולמה קראו חבקוק שהרי כתוב את חובקת בן אם כן היה צריך לקרותו חבוק, אלא שני חיבוקים אחד של אמו ואחד של אלישע.

וזה שאמר תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות (חבקוק א' א') ה' פעלך בקרב שנים חייהו איזו פעולה זו הפעולה שבה נולד חבקוק ה' שמעתי שמעך יראתי תן לו חיים שלא ימות כמו בתחילה"

הרמב"ם מאריך (בתחילת הלכות עבודת כוכבים) על דבר פעולתו של אברהם בפרסום שם ה' בעולם "התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה... עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם". עוד נאמר בספרים (רבנו בחיי, ריש יתרו, ויובא להלן) שלאברהם היה כישרון הסברה נפלא ביותר, והיה בכוחו להסביר רעיונות עמוקים ומופשטים בלשון פשוטה, באופן שגם בני-אדם גסים ביותר, שאפילו ערביים שמשתחווים לאבק רגליהם (ראה רש"י בראשית יח, ד), הבינו את דבריו.

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם" (יח, א)

אברי אברהם אבינו למדוהו איך להתנהג

ביום השלישי למילתו בהיותו כואב, כשהחום גדול, לאחר שהוציא הקב"ה חמה מנרתיקה (בבא מציעא פו:) יושב אברהם אבינו בפתח האוהל ועיניו צופות וממתינות לאורחים כדי להשקותם ולהאכילם, במטרה להודיע וללמד להם אמונת ה' יתברך (אבות דר' נתן פ"ז). והנה בעודו יושב זוכה הוא לגילוי השכינה, כמו שכתוב "וירא אליו יהוה", היש לנו מושג איזו התרוממות הרוח היא זו, לאיזו דבקות בבורא עולם זוכים בעת הנבואה, לבטול החושים לגמרי (דרך השם ח"ג פ"ג סי' ו'), איזה אור גדול קיבל אברהם באותו רגע, ובכל זאת מוכן הוא לוותר על כל ההשגה הזו, כדי לקבל אורחים ולקרב אותם לאבינו שבשמים. מהיכן ידע אברהם אבינו כי עליו לעזוב את השכינה הקדושה ולילך לקבל את האורחים, אומרים רבותינו (ראה בראשית רבה פ' ס"א אות א') שאברהם אבינו, רמ"ח אבריו היו מלמדים אותו כיצד להתנהג, כל אבר מלמד לו מצות עשה שכנגד אותו אבר. ועתה כאשר ראה את האורחים, הרגליים שלו רצו לבד ואמרו לו, קום רוץ לקבל אורחים, וכך ידע אברהם שגדולה קבלת אורחים יותר מקבלת פני שכינה.

"וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה" (יח, א)

"אליו" בגימטריא "אליה"

כתב הרב חיד"א בספרו חומת אנך (ריש פרשת וירא) בשם מהר"א מגרמיזא, שתיבת "אליו" בגימטריא "אליה" עם הכולל, אפשר שהוא רמז לכך שיבא אליהו ז"ל בכל ברית מילה.

"בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא" (יח, א)

השלימות באה ע"י הסרת הערלה

הקדוש ברוך הוא נגלה אל אברהם ב"אלוני" ממרא, ונראה שבא לרמוז לו, מה אילן כשחותכים את הענפים היבשים, זה מוסיף כח באילן. אף ברית המילה, אם תחתוך ממנה את הערלה, תהיה יותר שלמה.

"בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא" (יח, א)

כשנימול אברהם, היה הדם שותת, ונתן לו ממרא עצה על המילה, היינו אבקת "עצה" לתרופה לעצור את הדם

פירש רש"י, הוא שנתן לו "עצה" על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו. עכ"ל. דהיינו הסיבה שזכה ממרא שה' נגלה לאברהם בחלקו, היא משום שהוא יעץ לאברהם על המילה.

והנה כל המפרשים ז"ל הקשו, איך יתכן לומר שצדיק גדול כאברהם, אשר עמד בעשרה נסיונות, יטול עצה אם יקיים את מצות בוראו (ראה בזה בהרחבה בפרשה קודמת.)

פירוש מחודש ומפתיע כתב בספר גן רוה (ערזאהן, ריש פרשת וירא, נדפס בתרפ"ז), שהענין הוא כך, כשנימול אברהם, היה הדם שותת באין הפוגות, ונתן לו ממרא "עצה" על המילה, רצונו לומר, אבקת עפר שמתהוה מן עץ ישן שנרקב ונקראת "עצה", זאת נתן לו ממרא לתרופה לתת על המילה בכדי לעצור את הדם ולרפאות את מקום החתך, כמו שעושין כן היום שמפזרין אבקה על מקום המילה, וסימנך לשון המשנה (שבת פ"ז מ"ד) עֵצָה כמלא פי גמל, (ששם פירושה ששיעור חיוב הוצאה בשבת של "עצה", שהיא תבן של קטנית, היא בכמות הממלאת פי גמל.) ובעניינו הרמז הוא עֵצָה כמלא פי גמ"ל, "עצה" היינו התרופה הנזכרת שנתן לו "כמלא פי גמל" דהיינו ל"מלא פי גיד-מל". כעין זה כתב החזקוני (יח, א) נתן לו עצה מן האספלנית לרפא המכה.

"וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם וכו' וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא-עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ" (יח, ב-ח)

מתי עמד עליהם אברהם

אמר האדמו"ר ר"י מבעלז זצ"ל (הובא בשמו בספר מהרש"מ הכהן, ריש וירא עמ' פ' תשט"ז) תחילה נאמר "נצבים עליו", משמע שהם היו מ"עליו", דהיינו בדרגה גבוהה ממנו. כיוון שהתחיל במצות הכנסת אורחים, נאמר, "וירא וירץ לקראתם", דהיינו, נתעלה למדרגה שווה להם. משקיים המצוה ונתן לפניהם מאכל ומשתה, אומר הכתוב, "והוא עמד עליהם", דהיינו, נתעלה למדרגה הגבוהה מהם.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

כיצד המלאכים נגלים לבני האדם

כתבו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט ראובני וירא ד"ה כתבו רז"ל, בשם ספר ציוני) כי ראיית המלאכים היא גילוי עיניים, אמנם במקום שהוזכרו המלאכים בשם "אנשים" (כמו שכתוב בפרשתנו שלשה "אנשים") הוא לבוש של כבוד הנברא למלאכים, והוא סוד המלבוש שיושג לעיני זכי הנפשות. (ובני הנביאים הם במדרגה כמו המלאכים הנקראים בשם אנשים המתלבשים בצורת אנשים). ומאין למלאכים לבוש זה, אמרו המקובלים (ספר ציוני) כי לוקחים חלק מן השלג שתחת כסא הכבוד שממנו נתהותה הארץ.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

אנשים נצבים עליו גימטריא מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל

איתא בזוהר הקדוש (ח"א דף צ"ח ע"ב) ששלשה אנשים אלו הם, מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל. ומה מפליאים הדברים יחד עם דברי החיד"א בחומת אנך (ריש וירא סוף אות ב') בשם מהר"א מגרמיזא ז"ל שהפסוק, "אנשים נצבים עליו" עולה בגימטריא מיכא"ל גבריא"ל ורפא"ל.

והמגלה עמוקות (נשא דרוש ב' אות ט') כתב, "**שלשה אנשים נצבים**", ראשי תיבות שא"ן ראשי תיבות **שור נשר אריה** הם ג' רגלי המרכבה שהם המלאכים הנ"ל, ואברהם הוא דמות המרכבה וכמאמר חז"ל (מדרש רבה פרשה מ"ז סי' ו') האבות הם המרכבה.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

תפקידם של המלאכים

רש"י (יח, ב) על הפסוק והנה שלשה אנשים, ביאר, אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות.

מי היה המלאך שהציל את לוט? ממשיך רש"י ואומר, ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר, ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך (בראשית יט, יז), למדת שהאחד היה מציל.

אולם הקשה בספר להתעדן באהבתך (כאן) מדברי המדרש (בראשית רבה פרשה נ' סי' ב') שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, וכיצד אם כן המלאך רפאל גם ריפא את אברהם וגם הציל את לוט? אלא שזו אותה השליחות, שכן תפקיד רפואה והצלה זה היינו הך.

וקשה וכי חסרים מלאכים בשמים, שהוצרכו לשלוח מלאך אחד אל אברהם ואל לוט, והרי בהגר מצינו (שמות רבה פרשה ג' סי' ט"ז) שעל כל דיבור ודיבור נשלח אליה מלאך מיוחד?

וביאר זאת החפץ חיים (הובא גם בספר החפץ חיים חייו ומפעלו ח"ג עמ' תתרצ"ט) על פי מעשה בהגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל שהוזמן לסנדקאות בעירו וראה שבעלי הברית אינם מזדרזים לערוך את הברית, למרות שהמוהל נמצא. שאל, למה ממתינים? נאמר לו כי בחדר הסמוך שכוב אביו של הילד, גוסס, לא עלינו. מחכים שימות כדי לקרוא לרך הנולד על שמו.

אומר רבי שלמה קלוגר כי אם זאת הסיבה, יש לערוך את הברית מיד. ואמר, להטריח את המלאך הממונה על הרפואה שיופיע במיוחד בשביל החולה, הדבר כבד ממני, אך כשימולו את הילד הן יבוא מלאך הברית אל הרך הנימול, אבקשו איפוא באותה שעה, שיסור גם לחדר השני לרפא את החולה. וכך היה, לאחר שלושה ימים נתרפא האב מחוליו.

אומר ה"חפץ חיים", לוט כשלעצמו לא היה ראוי לכך שישלח אליו מלאך מיוחד מהשמים להצילו, אבל היות ומלאך כבר נשלח לרפא את אברהם, הוטל עליו תפקיד נוסף באותו מהלך להציל גם את לוט.

"וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם" (יח, ב)

לקראתם ולא לאחריהם לפי שהיו מלאכים ולהם מכל צד יש פנים

ביאר בספר נתיבות שלום (עזרא, פרשת וירא, עה"פ וישא, נדפס בקושטא תק"ב) ביאר על פי מה שכתב הזוהר הקדוש (ח"א דף צח ע"ב וכנ"ל) שה"אנשים" הם המלאכים מיכאל גבריאל ורפאל וכו'. לפי זה יובן המשך הכתוב "וירא וירץ לקראתם", שלכאורה היה צריך לומר "אחריהם" ולא "לקראתם"? אלא היות והיו הם מלאכים, ולמלאכים מכל צד יש פנים, כי ד' פנים להם, לכן כשמסתכלים לאחוריהם רואים פנים, ואף אל צדדיהם רואים פנים, וכמו שנאמר, ארבעה פנים לאחד (יחזקאל י, יד), לכן אמר הכתוב "וירא וירץ לקראתם" שמכל צד הוא לקראתם.

"וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם" (יח, ב)

כאשר מלאך בא לרפא, בעצם התגלות המלאך וראיתו באה הרפואה. לכן נאמר "וירא וירץ", ראה ומיד יכול היה לרוץ

מדוע המלה "וירא" כפולה בפסוק, כתוב, "וירא" אליו וגו' וישא עיניו "וירא"? מיישב החפץ חיים (על התורה כאן) המילה "וירא" הראשונה היא כפשוטה, שראה את האורחים. אולם הראיה השניה, היתה ראיה פלאית. הן כיצד רופא מרפא? קודם כל הוא בודק את החולה, ואחר כך שם לו סממנים. ולאחר כמה ימים מרגיש החולה הטבה. אך כאשר מלאך בא לרפא, בעצם התגלות המלאך וראיתו באה הרפואה, ולכן כשהמלאך רפאל בא אל אברהם, נאמר "וירא וירץ", "ראה" ומיד יכל היה אברהם "לרוץ", כי הבריא מחוליו.

"וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה" (יח, ב)

הצדיק מגן על כל העולם

איתא במדרש (בראשית רבה וירא פרשה מח סימן ט) שאותם ג' מלאכים שהגיעו לאברהם אבינו אע"ה, הופיעו במראה שונה זה מזה, אחד היה נראה כטעיא [סוחר ישמעאלי הולך מדבריות], השני היה נראה כסדקי [סוחר תבואות] והשלישי היה נראה כרב חובל.

אולם הדבר טעון התבוננות מדוע הופיעו בג' דמויות הללו דוקא?

וביאר במעינה של תורה (פרשת וירא) שהשפעתו של אברהם אע"ה היתה על כל העולם כולו, כמו שכתוב 'ונברכו בך כל משפחות האדמה', וגם עיקר בריאת העולם כולו היתה בזכות אברהם, כמו שדרשו חז"ל (בראשית רבה פרשה יב סימן ט', ובתנחומא פרשת לך לך סימן ד') על הפסוק 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם - באברהם', והרי העולם עשוי שליש מדבר, שליש ים ושליש ישוב, ועל כל שליש ממונה מלאך מיוחד, כמבואר בדברי חז"ל (מדרש כונן, והובא בתוס' פסחים צ"ד ע"א ד"ה כל) ולפיכך הגיעו עתה המלאכים הללו הממונים על שלושת חלקי העולם לבקר את אברהם, שר של מדבר הופיע כטעיא, שר של ים הופיע כרב חובל ושר של יבשה הופיע כסוחר תבואה.

ובזה נרמז שהשפעתו של אברהם אבינו ע"ה היתה על כל חלקי העולם. וכמו שמובא בזוה"ק (פרשת ויצא, דף רנה ע"ב):

ר' אבא פתח ואמר (בראשית יג, יד) וה' אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו וגו' שא נא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך אחריך וכי רק לפי ראייתו של אברהם ירש את הארץ ולא יותר, שהרי עד כמה יכול לראות האדם, שלש פרסאות או ארבע או חמש פרסאות ולא יותר, והקב"ה אמר כי את כל הארץ אשר אתה רואה וגו' כאילו רק שיעור קטן של ראייתו.

אלא כיון שארבעה צדדים של העולם הוא רואה כמ"ש ימה וקדמה צפונה ונגבה, א"כ את כל הארץ הוא רואה, שהרי ארבע רוחות העולם הם כללות של כל העולם לכן נקרא שרואה הכל ויורש את הארץ. עוד פירוש, כי הגביה הקב"ה את אברהם אבינו על ארץ ישראל, והראה לו את ארץ ישראל שהיא קשורה בארבעה צדדי העולם כמו נקודה במרכז העיגול, והנקודה הזאת היא מחזיקה את כל העולם כולו, כי השפע והאור יורד לא"י ומשם מתפשט לכל העולם, והיה רואה את הכל.

כעין זה מי שרואה את רשב"י, ולאו דוקא שרואה אותו אלא גם מי שעוסק בזוה"ק וע"י זה מתקשר ומתחבר אליו, ובפרט אם עולה למירון ולומד שם, כאילו כל העולם הוא רואה, כי רשב"י הוא הצדיק שבזכותו העולם עומד,

ורשב"י הוא השמחה של העליונים ושל התחתונים כי משפיע גם בעליונים וגם בתחתונים והכל הולך אחר המעמיד.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

הקב"ה שלח מלאך לרפאותו כדי שלא ימנעו הגרים מלמול

בזוהר הקדוש (ח"א דף צ"ח ע"ב וכדלעיל) נתבאר שאחד מהמלאכים היה רפאל, שנשלח בכדי לרפאות את אברהם וכו'.

והקשה בספר חן טוב (הלוי, וירא אות ג', נדפס בשס"ה), מדוע הניח הקדוש ברוך הוא לאברהם להצטער עד יום השלישי, ולא מיד ביום הראשון ריפאהו? ועוד, למה לא ריפא אותו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו, כמו שנאמר, מחצתי ואני ארפא (דברים לב, לט), שהרי הקדוש ברוך הוא סייעו לאברהם במצות המילה שנאמר, וכרות עמו הברית (נחמיה ט, ח). ואם תאמר שהניחו לקבל שכר, כי לפום צערא אגרא. אם כן למה לבסוף שלח ה' את המלאך רפאל לרפאותו ולא הניחו ככל ילדי ישראל שיתרפא מעצמו. ותירץ, כי מה ששלח לו ה' את המלאך רפאל, הוא כדי שלא ימנעו הגרים מלמול, כי היו עוברים ושבים הרבה על פתחו של אברהם וכשיראו את צערו, לא יהיו מלין את עצמם, לפי שצערו של אדם גדול במילה, רב יותר משל תינוק. ועוד שאברהם היה ראש לנמולים, והיה לו הרבה פחד, ומזלו היה חלש מלקבל רפואה, ואם כן בראות הגרים את צערו הרב של אברהם, היו פורשים מלמול.

והטעם שהמתין עד היום השלישי וגם שלח רפאל בדמות רופא ולא ריפא אותו השם יתברך בעצמו, כדי שלא יאמרו הגרים שאברהם לא מל את עצמו כלל רק אחיזת עינים עשה, על כן הניח אותו ה' בצערו עד יום השלישי ושלח את רפאל בדמות אדם רופא ורפאהו.

והטעם שלא ריפא אברהם את עצמו במרגלית שהיתה תלויה בצוארו וכו', כדאיתא בבבא בתרא (טז:) שרבי שמעון בר יוחאי אומר, מרגלית טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותה מיד נרפא. ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה. התירוץ הוא כדי שלא יראה כבועט במצות מילה.

"וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו" (יח, ב)

באיזה דמויות נדמו המלאכים

בספר זרע ברך (הביאו המעיינה של תורה כאן) המביא מדברי המדרש, שאחד מהמלאכים הגיע בדמות "סוחר מדברי", ואחד בדמות "סוחר תבואות עירוני", ואחד בדמות "רב חובל של ספינה". והקשה על כך, למה באו מלובשים בצורה כזאת דוקא? והנה חז"ל (במדרש תנחומא לך לך סימן ד') אמרו, כי כל העולם כולו חיים בזכותו של אברהם אבינו, ככתוב, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (בראשית ב, ד), בזכות אברהם בראם. והרי העולם עשוי שליש מדבר, שליש ישוב, שליש ים, ועל כל שליש ממונה מלאך מיוחד. לפיכך באו כעת שלושת המלאכים הללו, לביקור חולים אצל אברהם, אשר בזכותו הם קיימים, ומלאך הממונה על המדבר נראה בדמות "סוחר מדברי", ומלאך הממונה על הישוב נראה בדמות "סוחר תבואות", והמלאך הממונה על הים נראה בדמות "רב חובל של ספינה".

"וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם" (יח, ב)

הקב"ה קשור עם עם ישראל בזכות ריצת אברהם אבינו

שמעתי ממורנו ורבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל, דאיתא במדרש (מדרש תנחומא תצוה סי' ו'), שבשכר ב' ריצות שרץ אברהם אבינו ומסר נפשו בשביל הכנסת אורחים, נתקשר הקב"ה בקשר עם עם ישראל. שהרי כאן נאמר "וירץ לקראתם", ובסמוך כתוב "ואל הבקר רץ אברהם" (יח, ז). ורמז על זה את הפסוק בשיר השירים "מלך אסור ברהטים" (שיר השירים ז, ו). פירוש, בלשון ארמית המילה רץ נקראת רהיט, וב' ריצות היינו "רהטים", אם כן "מלך", זה מלכו של עולם הקב"ה, הוא "אסור", היינו קשור עם עם ישראל. "ברהטים", בזכות ב' ריצות שרץ אברהם אבינו.

"אַל-נָא תַּעֲבֹר" (יח, ג)

למה לא אמר אל תעבורו

הן הלא שלשה אנשים נצבים עליו ואם כן לכאורה היה הפסוק צריך לומר בלשון רבים אל תעברו? אלא לפי הפשט (רש"י יח, ג), ביקש מהראש שבהם שהוא גבריאל ואמר לו בבקשה אל תעבור מעל עבדך, וממילא כולם ימתינו.

ולפי מה שאמרו רבותינו (רש"י יח, ג והוא במדרש אגדה כאן) הפירוש הוא שפנה אל הגדול שבהם. ויש לבאר זאת לפי שהם היו מלאכים ולכל אחד היתה שליחות אחרת לעשות, ועל כן פנה אברהם לגבריאל דוקא, שהוא זה שבא

להפוך את סדום, וביקש ממנו "אל נא תעבור". כי לרפא"ל ומיכא"ל לא היה צריך לומר אל תעברו, שהאחד בא לרפאות את אברהם אבינו, והאחד לבשר את שרה בבן.

עונש המלאך שלא עשה שליחותו כהוגן

ויש אומרים שהמלאך שביקש ממנו אברהם "אל נא תעבור" היה אוריאל, שהנה בספר ילקוט ראובני (וירא ד"ה ועתה נתחיל, נדפס בשנת ת"ס) ביאר שהמלאך שבישר את שרה על אודות יצחק, הוא אותו המלאך שבישר אחר שנים את מנוח על לידת בנו שמשון ושמו אוריאל, ומפני שלא עשה שליחותו כהוגן, שלא היה לו לבשר את שרה תחילה, שהיא מעולם דנוקבא, שזו היתה הסיבה שנפטרה שרה, והוצרך יצחק להעקד על גבי המזבח כדי לקבל נשמה דדכורא, לכן נענש המלאך ולא ניתן לו רשות לעלות למקום קדושתו עד זמן מנוח, שעלה בלהב העולַה שהעלה מנוח על הצור (שופטים יג, יט) וכל זה מפני שסמא"ל נתן לו עצה רעה וכו', עיין שם.

גבריאל ורפאל נענשו שנתעכבו מלעלות אל מקומם

ממשיך בעל הילקוט ראובני (שם) שגם המלאכים שהלכו לסדום נכשלו כשאמרו, כי משחיתים אנחנו את המקום הזה (בראשית יט, יג) ושלשתם נענשו שלא יוכלו לעלות למעלה אל מקומם. וגבריאל ורפאל, נתעכבו עד שיעקב הלך לבית אל והתפלל ערבית ובכח אותה תפילה עלו שניהם, הדא הוא דכתיב, מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח, יב), ואוריא"ל כאמור נתעכב עד זמן מנוח.

"יְקַח-נָא מְעַט-מַיִם" (יח, ד)

איזה מלאכות עשה אברהם אבינו

פליאה היא, בכל מעשי החסד שעשה אברהם עם שלושת אורחיו, אחז **ב"מידה מרובה"**. שהנה בעוגות אמר הכתוב, וימהר אברהם וגו' מהרי שלש סאים קמח סולת לושי ועשי עוגות (יח, ו). בבשר העיד הכתוב, ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב וגו' (יח, ז) ולמדונו חז"ל (ב"מ פו:) שלושה היו בני הבקר שנשחטו. וכן חמאה וחלב הגיש להם לרוב. למה, איפוא, דוקא במים אחז **ב"מידה מועטת"** ככתוב, יוקח נא "מעט" מים.

ישב זאת בספר ילקוט לקח טוב (בייפוס, וירא עמ' ע"ה), הורונו חז"ל (בבא מציעא דף פו:) שכל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי השרת על ידו, עשה הקב"ה כן לבני ישראל בעצמו. וכל מה שעשה אברהם אבינו על ידי שליח, אף הקב"ה עשה כן לבני ישראל על ידי שליח. הרי איפוא שהיו מעשי חסד שעשאם בעצמו והיו שנעשו על ידי אחרים. עשיית בן הבקר היתה על ידי אברהם אבינו עצמו, אך נטילת המים היתה על ידי שליח, כמדויק בלשון הכתוב, "יוקח נא". מעתה נבין, מלאכות שעשאן אברהם אבינו עצמו, במידה רבה עשאן, כדרכו, בחסד מרובה. אך מלאכות שנעשו על ידי אחרים, כגון שאיבת המים, לא רצה אברהם אבינו להתעטר בעטרת חסד, על חשבון טירחתו של הזולת, לכך הסתפק ב"מעט מים".

מעשה בהג"ר ישראל מסלנט שלא להטריח את הזולת

מעשה בהגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל (הובא במאורות הגדולים עמ' ל') שסר פעם ביחד עם חברו הגאון ר' מרדכי מלצר לבית כנסת קטן אחד באחת הסימטאות שבוילנא, להתפלל תפילת מנחה. ר' מרדכי נטל ידיו מתוך הכיור שבבית הכנסת בשפע ובהידור, ואילו ר' ישראל, הרטיב מעט את ידו וכמעט לא השתמש במים. שאלו ר' מרדכי בתמהון, האם אין כבודו נוהג ליטול ידיו לפני התפילה, כן, השיב ר' ישראל, גם אני רגיל בזה, אבל כפי הנראה לי יש בבית מדרש זה מספר מסוים של מתפללים ולא שכיחים בו אורחים. השמש בודאי מכוון להכין מים לפי צורך המתפללים הקבועים, אם אנחנו נבזבז הרבה מים, עלול חסרונם להיות ניכר לאחד הגבאים, והלה יתרעם על השמש ויעכב לו את משכורתו. ונמצאנו אנחנו חייבים בקיפוח פרנסתו.

עוד מסופר בענין זה על הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שפעם אחת הזמינו אחד מתלמידיו האמידים לסעודת ליל שבת. השיב לו ר' ישראל שאין דרכו להסכים להתארח בשום מקום טרם ידע את סדרי בית מארחו והנהגותיו. החל התלמיד לפרט בפניו את הענינים האלה, ביתי מתנהל לפי כל הידורי ההלכה, אמר התלמיד המארח. את הבשר אני קונה אצל קצב פלוני, הידוע כירא וחרד. הבשר עצמו כמובן "חלק" בלי כל שאלות וסירכות. המבשלת במטבחי היא אשה כשרה וצנועה, אלמנת תלמיד חכם ובת טובים. מלבד זה, אשתי נכנסת ויוצאת ועינה פקוחה על כל דבר. בלילי שבתות הנני עורך את הסעודה ברוב פאר והדר. בין מנה למנה אנו עוסקים בדברי תורה, כדי שלא נחשב כאוכלים מזבחי מתים. במשך הסעודה יש לנו גם שיעור קבוע ב"שולחן ערוך". וכמו כן מזמרים זמירות שבת וכו', וכך אנו מאריכים בשולחן עד שעה מאוחרת בלילה.

אחרי שר' ישראל שמע את כל פרטי הליכותיו, הסכים לקבל את ההזמנה, רק בתנאי שיקצרו את משך הסעודה בליל שבת בשעתיים. בלית ברירה קיבל תלמידו את התנאי הזה, ואכן באותו ליל שבת מיהר מאד בשולחנו. אכלו מנה אחר מנה, ובטרם חלפה שעה, הוגשו כבר "מים אחרונים" לברכת המזון.

לפני ברכת המזון פנה בעל הבית אל ר' ישראל ואמר, ילמדנו רבנו, איזה פגם מצא בהנהגת שולחני? ר' ישראל לא השיב על שאלתו ובמקום זאת ביקש להזמין את האלמנה המבשלת ואמר לה, אנא סלחי לי גברת, על אשר עייפתי אותך הערב ובגללי נאלצת למהר להגיש בלי שהיות מנה אחר מנה, שלא כדרכך.

כל הברכות יחולו על ראש הרבי - השיבה המבשלת, הלואי שכבודו יתארח בביתנו בכל ליל שבת. בעל הבית שלי רגיל להאריך בסעודה עד שעה מאוחרת בלילה, ואני עייפה מעבודתי במשך כל היום, עד שרגלי כושלות מרוב ליאות. והנה, הודות לרבי הזדרזו הערב ואני כבר חופשית ללכת לביתי ולנוח.

אז פנה ר' ישראל לתלמידו ואמר, בתשובתה של אלמנה מסכנה זו, תמצא גם אתה תשובה לשאלתך ופתרון לתמהונך. אמנם הנהגתך נאה מאד, אך במה דברים אמורים, רק אם אינה פוגעת באחרים. (מתוך ילקוט לקח טוב בייפוס וירא).

"וְיֻקַּח-נָא מְעַט-מַיִם" (יח, ד)

מעט מים - אלו מים אחרונים

בספר מאיר נתיבים (מרגליות ח"ב וירא דף ז' טור ג' נדפס תקנ"א) כתב חידוש נפלא, שדרשו את הפסוק "יקח נא", אלו מים ראשונים. "מעט מים", אלו מים אחרונים. עד כאן. לאמור, שאברהם אבינו בהביאו לפני המלאכים מים, לא סתם מים לרחצה הביא, אלא מים של מצוה, מים ראשונים ואף מים אחרונים.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

אברהם אבינו היה בודק את האורחים תחת העץ

כידוע הכנסת האורחים של אברהם אבינו היתה מיוחדת במינה, אכילה, שתיה, לויה. ובזוהר הקדוש (ח"א דף ק"ב ע"ב) מבואר שהיה לו אילן נטוע בחצר ביתו שעל ידו היה יודע מי מאמין בה' ומי חס ושלום בעבודה זרה. מי שמאמין בקב"ה, היו ענפי האילן נפרשים עליו ועושים לו צל. ולהבדיל, ההולך אחר העבודה זרה, היו ענפי האילן מתרוממים מעלה מעלה, ואז אברהם לא היה עוזב אותו עד שהיה משפיע עליו להכנס תחת כנפי השכינה ומטבילו במעיין שתחת העץ. ואם המים עולים לקראתו, סימן שהוא צריך רק טבילה. ואם המים מתייבשים, סימן שאותו אדם צריך להמתין שבעה ימים כדי להטהר. ומטעם זה אמר אברהם לאורחים, והשענו תחת העץ, כדי לבודקם. וידוע מה שכתב הזוהר הקדוש (שם וראה באור החמה ח"א סוף עמ' קב), שמשום שאדם הראשון קלקל על ידי עץ הדעת, מתק עתה אברהם אבינו ע"ה את העולם על ידי העץ.

המטרה בהכנסת האורחים

והנה כל מעלת הכנסת אורחים ניצל אותה אברהם לקרב את ישראל להקב"ה וזה מה שכתב הרמב"ם (הלכות עכו"ם פ"א ה"ג) בזה הלשון: אברהם אבינו החזיר אלפים ורבבות לאבינו שבשמים. עכ"ל.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

מרגלית הייתה לאברהם בצוארו

איתא בתוספתא (קידושין פ"ה הי"ז, וראה בב"ב טז:) מרגלית הייתה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא. ופרשו המפרשים (רבנו בחיי בהקדמתו לפרשת יתרו) שלאברהם היתה "מרגלית" שאין כמותה בעולם **וזה הדיבור** כמו שכתוב מרגלא בפומֵּה, שהיה מונח "בצוארו - בגרונו", שהיה מדבר בתבונה ובמתק שפתים, וכל מי שנפגש עמו, על ידי הדיבור היה מתרפא מכל התאוות שהיה שקוע בהם.

כאשר היה אברהם אבינו רואה אדם משתחוה למנורה, אמר לו, התבונן וראה שאתה בגיל ששים, והמנורה רק לפני שנה יצרו אותה, אם כן כיצד תעבוד לדבר שזה עתה יצרו אותו. והכל עשה במתק שפתיים וכך היו מתגיירים וחוזרים לאבינו שבשמים.

פעם נכנס אליו זקן אחד בגיל תשעים, והייתה לו עבודה זרה בכיסו וכו', ואברהם אבינו מדבר ומדבר עמו ומנסה לשכנעו בדרכי נועם, אך הזקן נשאר בשלו. וכאשר ראה אברהם אבינו שאינו יכול לו, נתן לו לאכול וכו' ושלח אותו לדרכו. הזקן הלך בשעות הלילה המאוחרות והגיע ליער, מקום חיות רעות זאבים ודובים וכו'. אמר הקב"ה

לאברהם, מדוע שלחת אותו, אני מחכה לו תשעים שנה ולך אין סבלנות עוד ג' שעות. הבין אברהם את הרמז, רץ ליער לאותו אדם ואמר לו, אנא שוב אלי ותישן, ובאמת חזר. ולאחר שאכל ושתה וכו', המשיך להשפיע עליו ולדבר עמו, ובשעה השלישית צעק, ה' אלהי אברהם אחד ושמו אחד.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

אברהם לא זכה לבן עד שקיים מצות הכנסת אורחים

אברהם לא זכה לבן, עד שקיים מצות הכנסת אורחים, וזה שנאמר, לך לך (בראשית יב, א), להנאתך (רש"י שם, ע"פ ר"ה טז:), שעל ידי הליכה זו יזכה לבנים, כאשר מסיים הפסוק ואעשך לגוי גדול (יב, ב). היינו שעל ידי שיכניס אורחים ויטרח בהם בעצמו לבדו להגיש להם אוכל, אז יזכה לבנים, וזהו "לך לך", על ידי עצמך תעשה את "ההליכה", ולא על ידי אחרים, אז אעשך לגוי גדול (יב, ב) שיוולד לו בן, שממנו יצא גוי גדול. וזה רמוז במילה אורח בכתיב חסר "ארח", שעולה גימטריה "יצחק", כי על ידי שהכניס אברהם אורח, זכה ביצחק אבינו עליו השלום.

עצתו של הבעש"ט לחשוכי בנים

הרב הקדוש בעל התניא זי"ע המתין לזרע של קיימא כמו י"ד שנים מעת נישואיו, וכאשר בא להזכיר עצמו אצל רבו הרה"ק ה"מגיד" ממעזריטש זי"ע, יעץ לו לקיים מצות הכנסת אורחים כסגולה, ורמז לזה בפסוק, במה יזכה נער את ארחו (תהילים קיט, ט), "במה יזכה" האדם ל"נער", על ידי "את ארחו", כשיכניס אורחים להאכילם, להשקותם ולמלאות כל סיפוקם בסבר פנים יפות. וסיפר לו שגם אביו של הבעל שם טוב נושע בדרך זאת. יש שרמזוהו בכתוב הא לכם זרע (לקמן מז, כג) "הא" נוטריקון **ה**כנסת **א**ורחים, שעל ידי קיומה בהידור רב, יהיה **"לכם זרע"**, דורות ישרים מבורכים.

הכנסת אורחים מסוגלת להינצל מצער הלידה

כמו כן יש שהוסיפו שמסגולת הכנסת אורחים להינצל מצער הלידה, כי 'ב**עצב** תלדי בנים' (ג, טז) ר"ת **ע**יניה **צ**רה ב**א**ורחים. וזו שגוברת על טבעה ומכנסת אורחים בעין יפה הרי יצאה מכלל 'עצב', וממילא אינה בכלל הקללה (שפת אמת מבערזאן, הו"ד בקו' משמחי לב עמ' פ').

השונמית זכתה לבן בזכות הכנסת אורחים

כך גם מצינו בשונמית (מלכים ב, ד, ועיין שם) שהיתה נזהרת במצות הכנסת אורחים, כמו שהזוהר הקדוש (ח"ב דף מ"ד ע"א) על פסוק ושם אשה גדולה, מבאר שהיתה גדולה במצות הכנסת אורחים וזה לשונו: גדולה על כל שאר נשי עלמא, דהא שאר נשי עלמא כד חמאן אושפיזא בבית מצטערן ביה ודחקן ביה, כל שכן לאפקא עליה ממונא, והיא חדת ביה באושפיזא ולאפקא עליה ממונא. עכ"ל.

ובילקוט שמעוני (מלכים ב' רמז רכ"ח) על הפסוק, ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם (מלכים ב, ד, ח) רבי יהושע בן קרחה אומר, מכח הצדקה המתים עתידין להחיות. בא וראה מאלישע בן שפט שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות, והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה והלך לשונם, וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול, אחותה של אבישג השונמית, אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה, הנה איש האלהים הלזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות, אלא נעשה נא עלית קיר קטנה וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה אל העליה, ובנו והכינו והתקינו. ולאחר ימים היה עובר אל שונם ויסר אל העליה וישכב שמה. קרא לשונמית ולמה עמדה בפתח, אלא שלא היתה יכולה להסתכל בפניו. אמר לה, למועד הזה את חובקת בן. אמרה לו אדוני זקן מאוד וחדל ממני אורח הנשים, אל תכזב בשפחתך. רבי זכריה אומר, רצון יראיו יעשה, והרתה וילדה, וגדל הנער ויצא לפוגת נפש לראות בקוצרים, וקרהו אסון ומת, שנאמר ויהי היום ויצא אל אביו אל הקוצרים וגו'. הלכה אל הר הכרמל ונפלה לפני אלישע על פניה. אמרה לו, הלואי נשאר כלי ריקם אלא שנתמלא ונשפך. אמר הנביא, כל דבר הקדוש ברוך הוא מגיד לי וזה לא הגיד לי. מיד לקח המשענת ונתן לגחזי ואמר לו, אל תדבר בפיך כל דבר מאומה רע או טוב, עד שתלך ותתן המשענת על פני הנער. וגחזי היה הדבר כשחוק בעיניו וכל אדם שהיה פוגע בו היה מדבר עמו ואומר לו התאמין שהמטה הזה מחיה את המתים, לפיכך לא עלתה בידו. עד שהלך הוא בעצמו ונתן פיו אל פיו והתחיל מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא ואומר, רבון העולמים כשם שעשית נסים על ידי אדוני אליהו והחיה את המת, כן יחיה הנער הזה, ויפקח את עיניו.

אלישע בשעה שקם ממיטתו היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן

ממשיך הילקוט שמעוני (שם מלכים ב' רמז רכ"ח) ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא (מלכים ב, ד, ט) אמר רבי יוסי בר חנינא, מכאן שהאשה מכרת באורחים יותר מן האיש, איש אלהים קדוש מנא ידעה. רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זבוב על שלחנו וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם.

ועוד אמרו בזוהר הקדוש (ח"ב פרשת בשלח דף מ"ד ע"א), במה ידעה שהוא קדוש, שלא ראתה קרי על סדינו. ואמר שם הזוהר, הני מילי קשיין, אי תימא דלא חמת ביה קרי, הא סגיאין אינון בני נשא הכי בעלמא, מאי שנויא הכא? כלומר המבחן שלה שלא ראתה קרי על סדינו, אינו מבחן לאיש קדוש כאלישע הנביא, שהרי הרבה אנשים יותר פחותין ממנו אינם נכשלין בקרי. אלא שפיר אמרה שהנה נא ידעתי, שהיא ידעה ולא אחר, מאחר והיא הציעה לו המטה בשעה שהוא שוכב בלילה ובשעה שהוא קם בבוקר, ופירוש שהציעה סדינין לבנים על מטתו כך היה, הן דרך העולם כיון שהאדם קם ממיטתו, הסדין שקם ממנו יש ממנו ריח ניוול, ואצל אלישע בשעה שקם ממיטתו, היו יוצאין ממנו ריחות כריח גן עדן. אמרה השונמית, אם לא שקדוש הוא וקדושתו של רבו עליו, לא היה יוצא ממנו ריח קדושה.

ביום ראש השנה נפקדו בו עקרות ונזכרים בני העולם

עוד בזוהר שם (סוע"א), ויהי היום ויבא שמה (שם, יא), היום ההוא היה יום ראש השנה, שנפקדו בו עקרות ונזכרים בו בני העולם. היש לך לדבר אל המלך מלכו של עולם. ותאמר, בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר אני רוצה להפקד ביחד עם כלל ישראל וזכות הרבים תעמוד לי, מה שאין כן אם אתה מתפלל עלי לבדי, יפתחו את דיני לבד, ומי יודע אם אני ראויה לכך. ויאמר גחזי, אבל בן אין לה. ויאמר, למועד את חובקת בן. ותהר האשה ותלד בן למועד אשר דבר אליה אלישע. ולמה מת אחר כך, אלא בשביל שהוא נתן לה ולא לבעלה. ומאחר שלא נתן לבעלה, נזדמנה לו מיתה, שהרי כתוב את חובקת בן את ולא בעלך. ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלהים, בגלל ששם ראתה קדושה נעלה מאוד. ויאמר לה השלום לך, השלום לאישך, השלום לילד, מכאן שהיא עיקר הבית, ועוד שהיא הולכת אחריו ולא בעלה.

וה' העלים ממני (שם, כז), ובכל מקום שנאמר "והשם" הוא ובית דינו. ולמה לא ידע אלישע, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, מה אומר לאלישע, הלא הוא היה צריך למות. ויאמר לגחזי, חגור מתניך וקח משענתי ולך. ותאמר חי ה' וחי נפשך אם אעזבך. ולמה אמרה כך, כיון שהכירה את דרכיו של גחזי שאינו ראוי שיהיה נס על ידו. ויזורר הנער עד שבע פעמים ולא יותר, לפי שנאמר, ימי שנותינו בהם שבעים שנה (תהלים צ, י). וילד זה היה חבקוק. ולמה קראו חבקוק, שהרי כתוב את "חובקת" בן. אם כן היה צריך לקרותו חבוק? אלא שני חיבוקים, אחד של אמו ואחד של אלישע. וזה שנאמר, תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות ה' פעלך בקרב שנים חיהו (חבקוק ג, א). איזו פעולה, זו הפעולה שבה נולד חבקוק. ה' שמעתי שמעך יראתי (שם ג, ב), תן לו חיים שלא ימות כמו בתחילה.

אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו, למועד אשוב אליך. כיון שהיו מלאכים יכלו לומר אשוב אליך, אבל אני שאני בשר ודם היום כאן ומחר בקבר, בין חי בין מת, כעת חיה את חובקת בן.

ומענין לענין הטעם שהלכה אליו היה זה להקביל פני רבו, וזה מה שאמרו לה (מלכים ב' ד, כג) מדוע את הולכת אליו היום, לא חודש ולא שבת. ושנו רבותינו, (סוכה טז:) מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר בלוד ברגל. אמר לו, אלעאי, אינך משובתי הרגל. שהיה רבי אליעזר אומר, משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהם ברגל, דכתיב, ושמחת בחגך אתה וביתך. ואמר רבי יצחק, מנין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר מדוע את הולכת לא חודש ולא שבת, מכלל שבחודש ושבת, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל.

עוד בענין השונמית, בגמ' ברכות (דף י:) ויגש גחזי להדפה (שם פסוק כז), שאחזה בהוד יפיה (ופירש רש"י, בדדיה), ולכן אמרה, איש אלהים קדוש הוא, הוא קדוש ומשרתו אינו קדוש. ולכן כאשר שלח אלישע את גחזי עם המטה להחיות את הילד, סרבה השונמית כיון שהכירה שהוא אינו ראוי שיעשה נס על ידו.

הכנסת אורחים עניים מבטלת מאדם את גזירת המזון

מובא בילקוט שמעוני (ישעיה רמז תצ"ב) על הפסוק, ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם (ישעיה נח, ז), אמר רבי סימון, הלא תפרוס אין כתוב כאן אלא פרוס, כבר היא פרוסה. מראש השנה נגזר על האדם מה שהוא משתכר ומה שהוא מתחסר. רבי שמעון בר יוחאי ישן בליל ראש השנה וראה בחלומו שבני

אחותו נתבעין מן המלכות לשלם שש מאות דינרין. כפה אותם והקים אותם פרנסים. אמר להם תוציאו כספים ותעשו חשבון ואני משלם לכם בסוף השנה. דברו עליהם לשון הרע לפני המלכות. בא שליח מהמלכות ואמר להם, או שתעשו בגד למלכות, או שתשלמו שש מאות דינרים ולקחו אותם אל בית הסוהר. כיון ששמע רבי שמעון בר יוחאי, הלך אליהם לבית הסוהר, אמר להם, כמה הוצאתם בתור פרנסים, אמרו לו הרי רשימה לפניך, וקרא ברשימה שהוציאו שש מאות דינרין חסר ששה דינרים. אמר להם, תנו לי ששה דינרים ואני משחרר אתכם. אמרו לו, המלכות תובעים מאתנו שש מאות דינרים ואתה אומר תנו לי ששה דינרים ואני משחרר אתכם. אמר להם, תנו לי ששה דינרים ולא אכפת לכם. נתנו לו ששה דינרין ושוחררו. משיצאו מבית הסוהר אמרו לו, אולי היית יודע המעשה לפני כן? אמר להם מליל ראש השנה ידעתי זה. אמרו לו, אילו אמרת לנו היינו משלמים אף ששה דינרים אלו בתור מצוה, אמר להם אילו הייתי אומר לכם לא הייתם מאמינים לי.

עיקר הכנסת אורחים שיכניס את חברו תחת כנפי השכינה

ועיקר הכנסת אורחים היא שיכניס את חברו תחת כנפי השכינה, שהאדם נקרא אורח בעולם הזה, וצריך שיוכיחנו במתק לשונו שיחזור מדרכו הרעה וילמדנו דרכי התשובה, כדי שיוכל לקבל פני שכינה. ולזה הטעם אמרו (סוטה מב.), כת חנפים אינם מקבלים פני שכינה, שזו הנהגת מדה כנגד מדה, לפי שמנע את חבירו מלקבל פני שכינה על ידי שלא הוכיחו, גם הוא לא יזכה לקבל. וזו היתה עיקר כוונת אברהם אבינו עליו השלום, שהיה מכניס אורחים כדי להכניסם תחת כנפי השכינה.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

למה אמר להם השענו ולא שבו תחת העץ

בירושלמי מסכת ברכות (פ"א ה"א) איתא "המלאכים אין להן קפיצין", ופירש הפני משה (שם), שאין להם חוליות ברגליהם שיוכלו לקפל אותן כדי לשבת, אלא תמיד עומדים הם. ולפי זה אפשר לפרש, מה שאמר להם אברהם אבינו למלאכים בלשון "והשענו" תחת העץ ולא אמר להם שבו תחת העץ, זאת כיון שישיבה לא שייכת אצלם.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

החתם סופר זי"ע קיבל חתיכת עץ מן העץ אשר תחתיו נשענו המלאכים

בספר חוט המשולש (עמ' קי"ח) כתב דבר נפלא, כשנתמנה מרן החתם סופר זי"ע לנשיא של צדקת ארץ ישראל תובב"א, שלחו לו הגבאים מתנה מארץ ישראל, חתיכת עץ מן העץ אשר תחתיו נשענו המלאכים כשהגיעו לאברהם אבינו ע"ה.

לקח החת"ס את האיזמל אשר מל בו רבו הגאון הקדוש רבי נתן אדלר זי"ע, ונתנו לאומן שיעשה מן העץ הזה בית יד לאיזמל משובץ בכסף טהור, וחקוק עליו "והנה שלשה אנשים נצבים עליו". ואמר החתם סופר זי"ע, כי מעת שהשתמש באיזמל זה, לא אירע לו שום מכשול ותקלה כשמל את ילדי ישראל.

"וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (יח, ד)

מה אירע לעץ של אברהם

עוד דבר פלא מסופר ב"חוט המשולש" (עמוד קי"ח) וזה לשונו, שמעתי שלפני כמה שנים קנו ממלכת ענגלאנד (אנגליה) עבור המוזעאום (המוזיאון) את האילנא רברבא הזה (את האשל שנשענו תחתיו המלאכים אצל אברהם אבינו ע"ה), בדמים הרבה מאד, וכאשר חפרו אותו להוליכו למדינתם, פתאום נתהווה אש סביבו, ונשרף כל האשל ונשתקע במקומו.

"וְאֶקְחָה פַת-לֶחֶם... כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם... כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ" (יח, ה)

התיקון שנעשה על ידי אכילת האדם

יש לשאול:

א. מדוע כפל ואמר "פת לחם", והרי פת היינו לחם.

ב. "וסעדו לבכם", מדוע לא אמר לבבכם, הרי לכל אדם יש ב' לבבות ליצר הטוב וליצר הרע.

ג. אברהם אבינו אומר "כי על כן עברתם על עבדכם", וכי דרך ארץ לומר לאורחים עברתם על ביתי כדי לאכול.

אלא ידוע מה שכתבו המקובלים (מהרח"ו בשער הפסוקים בראשית דרוש ד'), שיש ניצוצי קדושה באכילה שצריך לתקן אותם, וכן יש גם כן פסולת חלק אדם רע וצריך להפריד את הרע מן הטוב. ולכן אם אדם אוכל ולא מברך כראוי, כדי שעל ידי ברכותיו יתקן ניצוצות המגולגלים באותה האכילה והשתיה, אז אותם הניצוצות והנשמות המגולגלות באכילה מזיקין אותו, וחס ושלום נהפך לאיש אחר רחמנא ליצלן, ולכן פחדו המלאכים שמא על ידי האכילה ינזקו ויהיו מגושמים.

לכן אמר להם אברהם ואקחה פ"ת לח"ם, אף על פי שהיא כפילות, שרצונו לומר אוציא את פלונית שהיא לילי"ת ששמה עולה בגמט' פ"ת, אותה אוציא מן "הלחם" שלא תצטרכו לברר ניצוצי קדושה, ותהיה אכילתכם בקדושה ולכן תיבת לחם עולה בגמט' ג' הויות, דהיינו שתשאר בה רק הקדושה ללא הפסולת.

"**וסעדו** לבכם" היות ומדבר אברהם עם המלאכים, שאין להם יצר הרע, לכן אמר "לבכם" ולא לבבכם, לפי שמלאכים יש להם "לב אחד" רק ליצר הטוב.

ועתה מובן מה שאמר להם אברהם "כי על כן עברתם על עבדכם", הכוונה היא שבאתם אצלי לתקן את הנשמות המגולגלות באותה האכילה. ועל זה השיבו לו "כן תעשה כאשר דברת", לתקן את ניצוצות הקדושה שיש בהם, שבשביל זה נאכל ונשתה כדי לתקנם.

הצורך לטבול את הלחם במלח

פירוש נוסף, למה כפל "פת לחם", נראה בס"ד, "לחם" אותיות "מלח", לרמוז שצריך לטבול פרוסת המוציא במלח ג' פעמים, כנגד אותיות מלח שהוא ג"פ הוי"ה.

"וְאֶקְחָה פַּת-לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ" (יח, ה)

התלמוד הוא עיקר הלחם של האדם

גם ירמוז "פת" בגימטריא תלמוד, כי התלמוד הוא עיקר "הלחם" של האדם. "וסעדו לבכם" תסעדו ותמלאו כרסכם "במפרשים", "ואחר תעבורו" לחזור ולשנן את הלימוד.

"וְאֶקְחָה פַּת-לֶחֶם" (יח, ה)

הכנה לסעודה

שמעתי בשם המפרשים ואקחה פת לחם ר"ת **והתר אזורך קודם חתיכת המוציא, פן תבוא לידי חולי מעיים.** או "ואקחה" ראשי תיבות למפרע **התר חגורתך קודם אכילה ושתיה.** (ילקוט שבע בן עמרם וירא עמ' ע"ג)

"אַחַר תַּעֲבֹרוּ" (יח, ה)

צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה

"**אחר** תעבורו", תכף תעבורו ואל תשארו אצלי זמן רב. אבל המלאכים ידעו שצדיקים אומרים מעט ועושים הרבה (עי' ב"מ פז.), ולכן התנו עמו תנאי ואמרו "כן תעשה כאשר דברת", עשה כמו שדברת, ולא תביא לנו הרבה. ואברהם עשה כמנהג צדיקים שעשה הרבה, כמו שנאמר, ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב ויתן אל הנער וימהר לעשות אותו (להלן יח, ז).

והגמ' (שם) אומרת שאברהם שחט להם שלשה פרים והאכילם ג' לשונות בחרדל, ולמדו זאת ממה שנאמר "בן בקר" "רך" "וטוב" הרי שהביא להם בשר מובחר ביותר. אבל מנין להם שהאכילם לשונות, אולי דבר אחר?

ידוע שהלשון כשמבשלים אותו בעודו רך יוצא טעים וטוב, אבל אם נתקשה, אי אפשר לאכלו, והפסוק אמר "רך וטוב", דהיינו לקח אבר שכשמבשלים אותו בעודו "רך", הוא "טוב" וזהו הלשון.

עוד יש לבאר שידוע מאמר חז"ל (ויקרא רבה פרשה ל"ג סי' א') ברבן שמעון בן גמליאל ששלח את טבי עבדו שיקנה לו לסעודה את הבשר החשוב ביותר מכל חלקי הבהמה, והביא לו לשון. למחרת ביקש ממנו שיביא לו את החלק הכי גרוע בבהמה והביא לו גם כן לשון. ואיך יתכן הדבר? אלא רמז לו, שאת הלשון אפשר לעשות הכי טוב אם ידבר בו טוב, ואפשר לעשותו הכי גרוע, אם ידבר בו רע, וכמ"ש (משלי יח, כא) מוות וחיים ביד לשון.

ומספרים (בספר ארחות יושר, קנייבסקי, סוף נקימה, בשם אוצר הגדולים) על ר' שמואל הנגיד שיום אחד עבר לטייל עם המלך, ראו אחד מבזה את היהודים ומקללם. אמר המלך לר' שמואל, חתוך לו את הלשון. למחר הלך ר' שמואל לאותו האדם ונתן לו מתנה טובה, וכן השפיע עליו שלא יעשה כדבר הזה. לימים נפגשו המלך ור' שמואל עם

האדם ההוא, והתחיל לשבח את היהודים ולשבח את ר' שמואל הנגיד. שאל המלך את ר' שמואל, הלא צויתיך לחתוך לו את הלשון, ולמה לא עשית כאשר הורתיך. אמר לו כן אדוני, עשיתי ככל דברך, עשיתי לו ניתוח והרכבתי לו לשון אחרת. הבין המלך ונהנה. הנה מצינו שהכל ביד הלשון. (דרש יהודה)

"וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ" (יח, ה)

מה בירכו המלאכים את אברהם

במדרש איתא (עי' בבראשית רבה פרשה מ"ח סי' י"א) בביאור הפסוק כן תעשה כאשר דברת, שאמרו לו, כן תעביד סעודה לבר דכר דיתיליד לך (תרגום, כן תעשה סעודה לבן זכר שיוולד לך). וקשה, איזו ברכה זו שיזכה לעשות להם סעודה כזאת גם על ברית המילה, הרי אברהם אמר להם רק שיביא להם פת לחם, ורק אחר כך הוא הביא הרבה, כדרכם של צדיקים שאומרים מעט ועושים הרבה, כמו שאמרו בגמ' (ב"מ דף פז.), ואיך הם מברכים אותו שיעשה כן בסעודת המילה של הבן שלו, הרי זו סעודת עניים?

ניתן לבאר זאת על פי דברי רבנו יוסף חיים ע"ה בספרו נפלאים מעשיך (מעשה פ"ח), מעשה ברב אחד שהוזמן לבית אחד העשירים, שעשה סעודת בר מצוה לבנו. אותו העשיר היה בור ועם הארץ וביקש מהרב שישאל את הבן שלו שאלות ויעמוד על ידיעותיו. הרב שאל את הבן שאלות פשוטות ולא מצא בתשובותיו שום דבר חכמה. אחר כך שאל העשיר את הרב איך התרשם מבנו. ענה לו הרב, יהי רצון שאזכה לראות בבני, כמו שאתה רואה בבנך. כל המסובים תמהו מאוד, איך הרב אומר כן והרי הם יודעים שהבן הזה הוא בער ואינו יודע כלום, והרב ודאי אינו אומר דברים של סתם. לאחר שגמרו את הסעודה, ניגש אחד אל הרב ושאל אותו לפשר הדברים. אמר לו הרב, כוונתי היתה הן ראיתי שאביו של הבן הזה הוא עם הארץ גמור והבן שלו עם היות שאין בו חכמה, אבל כלפי אביו הוא נחשב גאון, והלוואי שאזכה גם אני שהבן שלי יהיה גאון כלפי.

וכן הוא הענין כאן, שאברהם אבינו עשה סעודה למלאכים שהיו קדושי עליון. ובנוסף עכשיו היתה לו מעלה יותר ממה שהיתה לו עד עתה לפי שכעת הוא נימול, ונמצא שבסעודה זו היתה חשיבות גדולה משני הצדדים, וזו היתה כוונת המלאכים, שכמו שסעודה זאת היתה סעודה חשובה (ואין כוונתם מצד מעלת המאכלים, אלא חשיבות הסעודה מצד מעלת המשתתפים), כן תזכה בסעודת המילה לעשות סעודה שתהיה סעודה חשובה כזו, שיהיו המשתתפים צדיקים וקדושים.

"וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת" (יח, ו)

בפסוק זה אנו לומדים איך לקבל אורחים

בפסוק זה אנו לומדים כיצד לקבל אורחים. דבר ראשון היא "הזריזות" והמהירות בהכנת הסעודה. כמה ריצות וכמה מהירות אנו מוצאים בפרשה זו כנאמר, "וירץ לקראתם", "וימהר אברהם", "מהרי", "ואל הבקר רץ אברהם", "וימהר לעשות אותו" ועוד. ועד שהוא מכין להם, הוא נותן להם מים לרחוץ רגליהם מעייפות הדרך, והוא שוחט עבורם שלושה עגלים "כדי להאכילם לשונות בחרדל", רש"י (יח, ז כדאיתא במציעא פו:). וקשה וכי לא היה מספיק עגל אחד לשלושה אנשים? אלא כדי שלא להטיל קנאה בסעודה, שכולם יקבלו מנה שוה. ודבר שלישי "והוא עומד עליהם", כדי שיאכלו, ויראה אם חסר להם משהו. כי יש אורחים שמתביישים לאכול, או חסר להם משהו ומתביישים לבקש. על כן אברהם אבינו עומד עליהם בכבודו ובעצמו, לשרת ולדאוג לכל חסרונם. וזו היא הכנסת אורחים אמיתית שעליה נאמר בילקוט שמעוני (וירא רמז פ"ב), גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה.

"מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת" (יח, ו)

אם אין קמח אין תורה

הגאון הרב יעקב כהן מתוניס בספרו "מאין יבוא כהן" כותב, שאמרו חז"ל (שמות רבה יתרו ריש פרשה כ"ח) כשבא משה רבנו ע"ה לקבל את התורה, רצו המלאכים לפגוע בו. מה עשה הקב"ה? צר קלסתר פני משה כפני אברהם אבינו ע"ה. אמר להם הקב"ה, לא זה הוא שאכלתם אצלו וכו', ולקח משה רבנו ע"ה את התורה.

וזהו שאמר התנא באבות (פ"ג מי"ז) אם אין קמח אין תורה, דהיינו, אם לא היה אומר אברהם אבינו, מהרי שלוש סאים "קמח", אז היו המלאכים פוגעים במשה רבנו ולא היה מקבל את ה"תורה". וזהו הביאור למה שאמרו "אם אין קמח אין תורה".

"שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת" (יח, ו)

רמז לפסח

ס"ת של המילים של**ש** סאי**ם** קמ**ח** הם "שמח", ו"קמח" עולה גימטריא "פסח", לרמז שאברהם אבינו "שמח" מאוד באותה עת, יותר מימים רגילים, כי "פסח" היה ויש מעלה גדולה יותר בהכנסת אורחים.

"לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת" (יח, ו)

"ועשי" ר"ת ו'צדיק ע'ל ש'ולחן י'בוא

אברהם אמר לשרה, לושי ועשי עוגות, "ועשי" ראשי תיבות **וצדיק על שולחן יבוא**. שהעוגות שעשה להם היו של מצה עשירה, כי ערב פסח היה ואסור לאכול מצה. ואילו אצל לוט כתוב "ומצות אפה להם ויאכלו", כיון שהיה פסח.

"וְאֶל-הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם" (יח, ז)

השתדלות אברהם בעצמו במצוה זו

לאיזה בקר רץ אברהם? דע כי גן עדן התחתון נברא אלף שס"ה שנה קודם זה העולם השפל שאנו בו, ושיעור זה העולם אחד מששים בגן, וזה הגן עומד לצד ימינו של גן עדן, לרוח דרומית מזרחית, ודומה זה העולם לפני גן עדן, כילד בן יומו לפני אמו. וצד הצפוני של עולם השפל, שם הוא גיהנם ומדור המזיקים ומלאכי חבלה. וצורת זה העולם כצורת בי"ת, וקשה בין לחיים בין למתים ללכת לגן עדן מפני פחד המזיקים של גיהנם העומדים לצפונו של עולם. לכן גזרה חכמתו יתברך לעשות מחילות עפר ממערת המכפלה שבחברון, עד חוץ לעולם השפל סמוך לגן, כדי שיעברו נשמות הצדיקים הישר דרך שם ולא יפגעו בהם המזיקים. ואדם וחוה שידעו סוד זה, השתדלו להיות שם קבורתם, ומיום שנקברו שם אדם וחוה, נסתם פי המערה מעיני הבריות, כדי שלא ידעו מעלת המקום. ובאותו היום שהלך אברהם אחר הבקר עם ישמעאל בנו ליטול שלשה פרים מהמקנה שלו, הלך אחריו רפאל בנסתר. ולאחר שנטל ב' פרים ונתן ביד הנער להוליכם והיה משתדל ליקח פר השלישי, נדמה רפאל לפניו לפר חשוב ומשובח, וזהו **רפא"ל** אותיות **פ"ר א"ל**, רצונו לומר פר חשוב, ועשה כן בשליחותו של מקום, שכשבא אברהם ליטלו, נשמט וברח מלפניו עד שהוליכו לפתח המערה ונפתח פתח המערה. וראה אברהם שאדם וחוה קבורים שם, והריח ריח גן עדן, ואז ידע את מעלת המקום וחמד להיות שם קבורתו. מיד נמסר הפר מאליו בידו של אברהם אבינו. ובהגיעו לאהלו, לא מצא אלא ב', והוצרך אברהם לעוד פר, ברא פר שלישי על ידי ספר היצירה, כדי שלא יצטער בסעודת אורחים, שאם היה הולך למקנה היה עובר זמן האכילה, ולכן כתוב "אשר עשה". וזהו שנאמר ואל "הבקר" הוא אותיות "הקבר" רץ אברהם, וכן ואל הבק"ר גימטריא למערה, לרמוז כנ"ל. ודע כי המערה היא כחצר לגן עדן, וזהו ששילם אברהם עבור מערה זו ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר (בראשית כג, טז) ש"עובר לסוחר" עולה גמט' "אורח לגן", "לסחר" גמט' "חצר", כי המערה כחצר לגן עדן (חסד לאברהם מעיין ה' עין משפט נהר נ"א).

"וְאֶל-הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם" (יח, ז)

רמזים בפסוק

ידוע שכאשר בא אברהם אל המערה, וראה שאדם וחוה קבורים שם, התאוה גם הוא להקבר שם (וכנזכר לעיל), ונרמז בתיבות "רץ אברהם" שהם ראשי תיבות **ראה ציון אדם בתוך רגבי מערת המכפלה**. גם "הבקר" אותיות "רבקה", כי נגלה לו שרבקה תהיה כלתו.

אברהם אבינו מבטיח שלא יכבוש את יבוס שהיא ירושלים

בפרקי דרבי אליעזר (מהדו' חורב פרק לה) מגלה שכשנגלה לו קברו של אדם הראשון, וידע את מעלת המקום הזה, רצה לקנות את המקום. באו אנשי "יבוס" ואמרו לו, אם תרצה לקנות את המקום, יש לנו תנאי והוא שתבטיח לנו שלא תכבוש את היבוסי, והבטיח להם שהוא לא יכבוש את יבוס שהיא ירושלים, ועשו שטר על זה. ואנשי יבוס עשו צלמים בדמות אברהם אבינו וכתבו את השטר של אברהם אבינו ע"ה בחריטה על אותם צלמים, ושמו אותם בכל ירושלים ובדרכים המובילות לירושלים.

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל" (יח, ט)

צניעות שרה

כשבאו המלאכים אצל אברהם אבינו, שאלו אותו, איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהל. ויאמר, שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך, ושרה שמעת פתח האהל והוא אחריו. ולמה שאלו את אברהם היכן שרה, וכי המלאכים אינם יודעים. מפרש רש"י (על פי ב"מ פז.), כדי לחבבה על בעלה, שבתשובתו "הנה באוהל" יזכר שבחה של שרה שהיתה צנועה ונסתרת ולא גלויה לפני אנשים זרים, ובזה תתחבב על בעלה כמה טובה היא, איזו צנועה היא. מכאן יש לנו ללמוד על צניעות האשה.

"וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה-לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי" (יח, יב-יג)

כיצד יתכן ששרה התפלאה על ה'

יש להתבונן, כיצד אפשר ששרה אמנו תאמר כך, והרי לרוב צדקתה ואמונתה בוודאי ידעה שביכולת השם לעשות נס? ועוד קשה, איך אפשר שהתורה תשנה מדיבורה, ששרה אמרה ואדוני זקן, והתורה שינתה שאמרה כן על עצמה, ואני זקנתי?

וביאר זאת רבנו האר"י בשער הפסוקים (ח' ע"ב), שכידוע הקב"ה נראה לעם ישראל בים סוף וזקנו שחור, ובהר סיני כשזקנו לבן. והטעם, מפני שבזמן שצריך לעשות נסים מעל הטבע, נראה ה' כבחור, אבל כשלא צריך לנסים מעל הטבע, נראה כזקן שזקנו לבן. ולכן שרה אמנו תמהה, הרי "אחרי בלותי", שאני זקנה מאוד, חזרתי להיות צעירה מאוד, ויש לי "עדנה ואדוני זקן", "אדוני" חוזר על הקב"ה ולא על אברהם, שהקב"ה נראה כ"זקן", ובכדי שאני אלד צריך לנסים שמעל הטבע, ואם כן צריך הוא להֵראות כבחור שזקנו שחור? ואם כן הקב"ה חזר על דיבורה שאמרה ולא שינה מדיבורה ופירוש "ואני זקנתי" שהקב"ה אומר על עצמו אפילו שאני נראה כזקן, מכל מקום אני זקן טוב ונחמד.

"וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה" (יח, טו)

נשמת יצחק אבינו

הדבר דורש התבוננות איך יתכן ששרה כחשה לאמר לא צחקתי, והלא ידעה כי כל לבבות דורש ה'? גם צריך ביאור בטעם שכיחשה "כי יראה", ואדרבה, לטעם היראה היה לה להודות, כי מנהג הקדוש ברוך הוא שלא כמנהג בשר ודם והכל גלוי לפניו יתברך.

פירש הרב דברי יואל (פרשת וירא עמ' תתכ"ט) לפי המובא בספר הליקוטים להאר"י ז"ל (וירא סי' י"ח דף י"ב ע"ב), דיצחק נולד מסטרא דנוקבא, ולכן אמר, והנה בן לשרה אשתך (יח, י), ולא אמר והנה בן לך, הרי שתלה את לידתו מצד שרה, שהיא צד הנוקבא, ולא באברהם. ולפיכך לא היה לו ליצחק זיווג ולא היה ראוי להוליד. ובעת עקידת יצחק, פרחה נשמתו והוחלף באיל כמובא בפרקי דרבי אליעזר, וקבל עתה נשמתו מסטרא דדוכרא, ומאז היה בן אברהם, על כן נאמר אחר כך "ותהי אשה לבן אדונך" (בראשית כד, נא) "אדונך" הוא לשון זכר, ושוב היה ראוי להוליד. זה תוכן דברי האר"י ז"ל.

והביא הרב בשם ילקוט ראובני (וירא ד"ה ועתה נתחיל, נדפס בשנת ת"ס), דהמלאך שבא לבשר את שרה, לא עשה את שליחותו כהוגן, שלא היה לו לבשר את שרה תחלה, דאיהי מעולמא דנוקבא, וזו היתה הסיבה שהוצרך יצחק ליעקד על גבי המזבח ועל ידי זה נפטרה שרה, ונענש המלאך ולא ניתן לו רשות לעלות למקום קדושתו, עד זמן מנוח שעלה בלהב העולה. ואיתא עוד שם, שהס"מ עמד בפתח אוהל אברהם וירץ למלאך המבשר שיבשר בשורת הבן לשרה ולא לאברהם, באומרו כי אברהם כבר נתבשר מהקדוש ברוך הוא, וכן עשה המלאך כאמור, ונולד יצחק מסטרא דנוקבא. וזה חידוש, כי איתא בגמרא בזוהר ובמדרשים (וכאשר הובא לעיל), שהמלאך המבשר היה מיכאל והוא שר של ישראל ואחד מהשרים העליונים, ואיך אפשר שהטעה אותו הס"מ. וקצר שכלינו להבין איך ניתן לו כוח מהשמים להטעות אפילו מלאכי מעלה.

ופירש הרב את הענין כדלהלן, כאשר בא המלאך לבשר את שרה והיתה שומעת דברי הס"מ שעמד פתח האוהל ולא ניתן רשות לס"מ ליכנס בביתו של אברהם אבינו, הבינה שרה את עצתו הרעה של הס"מ והיתה שרויה בצער, על כי הבשורה באופן כזה ורצתה לבטל אופן הבשורה, שלא תהא לידתו של יצחק מסטרא דנוקבא. והיא לא ידעה שהדבר יתוקן בעקידה כאמור, כי העלימו השגה זו מעין כל חי, דאם כן לא יהיה נסיון כל כך.

וזו הכונה, אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן (יח, יב), ומזה ידעה שתתקיים עצת הס"מ, שיהיה יצחק נולד מסטרא דידה וכמו שאמר המלאך והנה בן לשרה אשתך (יח, י), והסימן הוא שחזרה לימי נעוריה, שאחרי זקנתה חזר לה הוסת והתחיל הנס אצלה, ואצל אברהם לא השתנתה עדיין הזקנה כלל, אף שבהכרח שיהיה הנס משותף לשניהם, וזה מאמר הכתוב, היתה לי עדנה (יח, יב) בלשון עבר, אבל אברהם עדיין זקן, שלא נשתנתה הזקנה אצלו, על כן הצר לה וצחקה מאופן הבשורה ולא שהיתה חס ושלום מסופקת באפשרות הנס, רק רצתה לשנות שיוליד את יצחק מסטרא דדוכרא.

ומעתה נבין את מאמר השם יתברך לאברהם, למה זה צחקה שרה לאמר האף אומנם אלד ואני זקנתי (יח, יג), ואת כוונת השם יתברך, היפלא מה' דבר (יח, יד), כלומר הן לפניו נגלו כל תעלומות וגלוי לפניו שיסבב מיתת שרה ועקידת יצחק ותבוא ליצחק נשמה אחרת.

"וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם" (יח, יח)

תפילתו של אברהם עומדת לעד, ותועיל לדורות הבאים כשיהיו בצרה

לכאורה אפשר לחשוב שתפילתו של אברהם אבינו ובקשותיו ותחינותיו היו לריק, שהרי לא הביאו שום תועלת, שלא הצילו את אנשי סדום. ולא כן הדבר, שגם אם עתה על אנשי סדום, לא הביאו תועלת, אבל תפילתו של אברהם עומדת לעד, ותועיל לדורות הבאים, כשיהיו בצרה, שאם יהיו אפילו רק עשרה צדיקים בדור, תפילתו של אברהם אבינו תעמוד להם ותגן עליהם.

וזה שאמר הכתוב, "וה' אמר המכסה אני מאברהם, ואברהם היו יהיה לגוי גדול".... שלכאורה צריך ביאור, מה ענין זה לזה? והכוונה שכיון שממנו יצאו גויים רבים, גם אם כעת לא הועילה תפילתו, אבל היא תועיל לדורות הבאים.

ור' יעקב בעל המשלים (לך לך ד"ה ומעתה נבא אל ביאור דף ל"ד ע"א) מביא על זה משל, משל לשני סוחרים שנסעו בדרך על אודות מסחרם. סוחר אחד היה זקן ויש לו רק בן אחד, והסוחר השני היו לו הרבה ילדים. ויהי בבואם לעיר הגדולה, ראו חנות ובה חליפות נאות. אמר הסוחר הזקן, נפשי חפיצה לקנות לבני יחידי, איזו חליפה נאה ומשובחת, אבל אני חושש פן לא תהיה כמדתו, שהרי בני אינו עימו כדי שיוכל למדוד את החליפה. ואילו הסוחר השני נכנס לחנות ובחר שתי חליפות טובות, וקנה אותן. אמר לו הזקן, ומה תעשה אם לא יהיו כמדתם? ענה לו, אתה שיש לך רק בן אחד, על כן אתה חושש, אבל אני ב"ה יש לי הרבה ילדים כן ירבו, והרי גם אם לא תתאים החליפה לבן זה, תתאים לזה.

והנמשל מובן מאליו, מאברהם אבינו יצאו גויים רבים, וגם אם כעת לא הועילה תפילתו, היא תועיל לדורות הבאים.

וזהו שאמר כאן הקב"ה "המכסה אני מאברהם", כיצד אני אכסה מאברהם שחפצי להפוך את סדום, והרי כשישמע את הגזירה יפיל תחנוניו, ולא חבל להפסיד את תפילותיו של אברהם, שאף אם לא יועילו תפילותיו של אברהם להציל את סדום, מכל מקום "ואברהם היו יהיה לגוי גדול", מכל מקום תפילותיו תועילנה לדורות הבאים, והתפילה שלא תיענה בעד דבר זה תעלה לענין פלוני לצאצאי אברהם.

"אֵרְדָה-נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָלָה וְאִם-לֹא אֵדָעָה" (יח, כא)

הקב"ה ירד לסדום בגלל בתו של לוט שנתנה לעני לאכול ושרפו אותה

בתוספות השלם (כאן) כותבים שבתו של לוט שמה היה פלטית, והיתה נשואה לאחד מגדולי סדום. ראתה עני אחד מדוכדך ברחוב העיר, ועגמה עליו, שנאמר עגמה נפשי לאביון. מה היתה עושה, בכל יום שהיתה יוצאת לשאוב מים היתה נותנת בכד שלה מזון של ביתה ומאכילה אותו עני, אמרו אנשי סדום, העני זה מנין הוא חי? וכשידעו בדבר, הוציאוה לשריפה. אמרה, רבונו של עולם, הצל משפטי ודיני מאנשי סדום, ועלתה צעקתה לפני כסא הכבוד. אמר הקדוש ברוך הוא, "ארדה נא ואראה".

"אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר" (יח, כד)

השפעת הצדיקים על סביבתם

המילים "בתוך העיר" לכאורה מיותרות הן, שהרי ברור שמדובר בעיר סדום, שבה אנו דנים. הרש"ר הירש (כאן) מסביר, שהתוספת "בתוך העיר" היא תיאור של הצדיק כפי שצדיק צריך להיות. שהנה צדיק אמיתי כשרואה שסביבתו מתנהגת בדרך רשע, אינו מסתגר בעצמו ונבדל מאנשי העיר תוך התעלמות ממעשיהם, אלא מנסה לשפר ולתקן,

להיות "בתוך העיר" ולהחזירם למוטב. ועל כן אמר אברהם שאם אנשי סדום מניחים לצדיקים מסוג זה להסתובב בתוכם, שהם "צדיקים בתוך העיר" אות היא שהרוע עוד לא הפך אצלם לאורח חיים מחייב ויש סיכוי שישתפרו.

כעין זה מסביר הרד"ק (כאן), ש"בתוך העיר" פירושו, בפרהסיא. דהיינו, שאם יש חמישים צדיקים בפרהסיא ואינם חוששים לחייהם, כנראה שמצבה הרוחני של סדום אינו גרוע עד כדי כך.

"וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר... וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר" (יח, כג. כז)

למה אברהם אמר ואנכי "עפר ואפר"

שלשה צדיקים נשתבחו במדת הענוה, משה, אברהם, ודוד. משה אמר "ונחנו מה" (שמות טז, ז), אברהם אמר "ואנכי עפר ואפר" (יח, כז), דוד המלך ע"ה אמר "ואנכי תולעת ולא איש" (תהלים כב, ז), ואמרו רבותינו בגמ' (חולין פט.) אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן: גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם. דאילו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה.

אולם יש התבוננות מסויימת שבמשל של "משה" ו"דוד" יש בהם תועלת יותר מאברהם, שהרי על משה אמרו בגמרא (עי' יומא כ:) שאמר ונחנו "מה" זהו חירגא דיומא, (פירוש רש"י פסולת הניסורת הנראית בעמוד השמש), וזה דבר שיש בו הנאה שעושים מהניסורת דברים רבים. וכן דוד המלך ע"ה אמר "ואנכי תולעת", התולעת יש ממנה הנאה שהרי עושים ממנה משי. אבל אברהם אבינו אמר ואנכי עפר ואפר, אם נערב עפר ואפר ביחד לא מועיל כלום, אם כן אברהם היה המשובח שבענוה.

וזהו מה שאמר דוד המלך ע"ה בתהלים (קט, ל) אודה ה' "מאד" בפי, ובתוך רבים אהללנו. מא"ד ראשי תיבות **מ**שה **א**ברהם **ד**וד. אומר דוד המלך ע"ה אודה ה' מאד בפי, שכולם משובחים במעלתם, אבל אברהם אבינו המשובח ביותר, וזהו אמרו בהמשך הפסוק, "ובתוך רבים אהללנו", זה אברהם שהוא נרמז באמצע מילת מא"ד ששמו מתחיל באות א', הנמצא "בתוך" דהיינו באמצע "הרבים" הם משה אברהם דוד הנרמזים במילה "מאד" אותו "אהללנו", הִרְבָּה יותר שִׁבְחוֹ.

עוד נדרש הפסוק על מאמר רבותינו ז"ל (סנהדרין יט:), שלשה צדיקים כבשו את יצרם והם, בועז, פלטי בן ליש, ויוסף הצדיק. ואמרו רבותינו ז"ל (שם כ.), פלטי בן ליש משובח שבהם. והיינו מפני שבועז מוכרח היה לכבוש את יצרו, וגם יוסף, אבל פלטי בן ליש היתה מיכל אשתו ומותרת לו, ואפילו הכי נעץ חרב בינו לבינה, שאם יגע בה יהרג. וזהו שמרמז דוד המלך ע"ה אודה ה' מאד בפי (תהלים קט, ל), "בפי" ראשי תיבות **ב**ועז, **פ**לטי, **י**וסף, "ובתוך רבים" שהוא פלטי שנרמז "בתוך" מילת "בפי" אותו "אהללנו".

"וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ" (יח, לג)

מידת הענוה של אברהם אבינו

ענוה גדולה הייתה לאברהם אבינו, שאף על פי שהקב"ה בא אליו לבקרו, לא גבה ליבו, אלא עדיין נשאר אברהם יושב בפתח האוהל, וחי באותה פשטות שהיה רגיל בה. זה מה שכתוב "ואברהם שב למקומו", כלומר, אפילו שהקב"ה מדבר עמו ומכבד אותו, אברהם אבינו חוזר למקומו להמשיך כרגיל, לא מרגיש עצמו במעלה מיוחדת. ואילו אנחנו, אם חכם גדול כמו מורנו ורבנו פאר הדור חכם עובדיה יוסף זצוק"ל היה מדבר אתנו, כבר אי אפשר לדבר אתנו, מה שאין כן אברהם, מכיר את עצמו וחוזר למקומו.

"וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם וַיַּרְא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה" (יט, א)

ההבדל בין הכנסת אורחים של אברהם לשל לוט

יש להבין, מדוע התורה האריכה בהכנסת האורחים של אברהם, ואילו בהכנסת האורחים של לוט קיצרה, הרי גם הוא השתחוה לאורחים אפים ארצה, וכיבד אותם בכבוד גדול.

ועוד צריך להבין, מפני מה כשבאו המלאכים אל אברהם התחפשו לבני אדם, ואילו כשבאו אל לוט התגלו אליו בדמותם האמיתית כמלאכים.

הענין כך הוא, אברהם אבינו היה מכניס אורחים לשם מצות השם יתברך, שהרי אף באנשים פשוטים נהג כבוד גדול כמלאכים, לכן נראו אליו המלאכים כדמות אנשים, ככתוב שלשה "אנשים" נצבים עליו (בראשית יח, ב) בכדי שיקיים המצוה בשלמותה. לא כן לוט, אליו נגלו מלאכים ככתוב, ויבאו שני "המלאכים" וגו', שאילו לא ראה לפניו

מלאכים אלא אנשים פשוטים, אזי לא היה מניחם להכנס אפילו למפתן ביתו. ורק כשראה שמלאכים באים לקראתו, אז דאג לאינטרס שלו, כי הבין שבאו לבשר לו בשורה טובה, לכן קיים בהם מצות הכנסת אורחים. והראיה לכך, שאם באמת רצה לוט לקיים מצות הכנסת אורחים, וכי מותר היה לו להפקיר את בנותיו, שאמר לאנשי סדום "עשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל אל תעשו דבר" (בראשית יט, ח).

מטעם זה האריכה התורה דוקא בהכנסת האורחים של אברהם אבינו, כי לוט היה מכבד רק אנשים המכובדים לפי ראות עיניו.

מעשה בבעל בית הלוי מבריסק

רעיון זה אמר בעל "בית הלוי", שכשהיה נוסע בדרכים היה דרכו לפשוט את בגדי הרבנות, משום שבעירו היה אנוס ללבוש בגדים חשובים, אבל חוץ לעירו היה מסתיר עצמו, ואף במקום המגבעת היה חובש כובע קסקט. פעם נסע בליל חורף קשה לעיר ברנוביץ, והקור היה איום. כשראו שאינם יכולים להמשיך בדרכם, סרו לפונדק שבעליו יהודי, דפקו ודפקו בדלת ולא נענו, ומכיון שסכנה היתה להשאר בחוץ מחמת הקור, ציוה הרב לעגלון שיקיש על הדלת בחזקה.

כששמע בעל הבית את הדפיקות העזות, פתח את הדלת בפנים זועפות והודיעם שאין לו מקום לינה עבורם, משום שצריכים להגיע אורחים חשובים. בכל זאת הם התחננו כי פקוח נפש הוא להשאר בחוץ בכפור, ומספיק אם יתן להם רק קורת גג להסתתר מהקור עד הבוקר. לאחר הפצרות רבות, הסכים בעל האכסניה להכניסם לשכב על הרצפה במסדרון. הרב הדליק את הנר ועיין לו בלחש בספר. כשראה זאת בעל הבית, געה בו, כבה מיד את האור ואל תפריע את מנוחתנו! כיבה הרב את הנר מיד, והמשיך ללמוד בעל פה בלחש.

לאחר כמה שעות נשמע קול עגלות שמתקרבות למקום בשירה וזמרה, והם נעצרו ליד הפונדק, מיד הזדרז בעל הבית להעלות את האור ופתח בלבביות את הדלת וקיבלם בסבר פנים יפות. האורחים היו האדמו"ר ר' אהרן מקוידנוב וחסידיו. בעל הבית ובני ביתו נחפזו להגיש שתיה חמה לאורחים. לאחר שנחו מהדרך והתחממו מעט, קם הרבי להתכונן לתפילת ערבית.

כאשר חלף במסדרון כדי לרחוץ את ידיו, הביט על היהודי השוכב לו על גבי הקרקע, ומצא לפניו את הגאון בעל "בית הלוי" רבה של בריסק. מיד נתן קולו בהתרגשות, רבנו, מה אתה שוכב כאן? כששמע בעל הבית את קריאות הרבי, תקפה אותו חלחלה והתמלא פחד ובושה בלבו, כיצד נהג מנהג קלון בגאון ישראל רבה של בריסק, ומיהר לבקש את מחילתו בצער עמוק. הודיעו הרב כי אינו מוחל לו, כי אם בתנאי שיבא הוא אליו לביתו בבריסק, וישב בביתו כשבועיים ימים וילמד פרק בהלכות חסד והכנסת אורחים.

בהזדמנות זו חזר ופנה לבעל האכסניה ואמר לו, כעת נתיישבה לי הקושיא מדוע התורה האריכה במידת החסד של אברהם ואילו בחסד של לוט התורה קצרה, משום שאברהם נהג בכבוד רב בכל אדם ואף במי שנראו לפניו כערבים, ואילו לוט נהג בכבוד רב לאורחיו רק משום שברגע הראשון כבר ידע שהם מלאכים.

ואכן בעל הפונדק נסע לבריסק להתאכסן בבית הרב, ובעיניו חזה איך שהגאון מכניס ומוציא, חומל על דלים ומחיה נפשות נדכאים. ראה, ונהפך לאיש אחר. שבועיים אלו ששהה בבית הגאון רבי יוסף סולובייצ'יק הפכוהו לבעל חסד מובהק, ולאחר שחזר לביתו התחיל במעשה חסד והטבה, והיה נודע כמכניס האורחים הגדול בכל סביבתו.

"וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר-סְדֹם וַיַּרְא-לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה" (יט, א)

ביאור בשאלת המלאכים

ידוע מה שאמרו חז"ל (מסכת כלה רבתי פ"ז ה"ב) שמן השמים נשלחו שלשה מלאכים, אחד בא לרפאות את אברהם, ואחד להפוך את סדום, ואחד לבשר לשרה על יצחק. ולא היה מלכתחילה מלאך נוסף שיציל את לוט, אמרו לו רבונו של עולם, לוט זה רשע מרושע, מה לנו להציל אותו, ואפילו אם יצטער אברהם, בשביל זה נציל את לוט, הרי הוא נוהג כמעשי סדום?! אמר להם הקדוש ברוך הוא, לכו אצלו ראו איזו הכנסת אורחים הוא עושה, איך הוא למד מאברהם אבינו ומוכן למסור נפש בשבילכם, את כל הטוב שלו הוא מוכן לתת לכם ואתם אומרים שהוא לא בסדר? ובאמת הם ראו שהיה מכניס אורחים לביתו ולא פחד מכל אנשי סדום, אלא עמד כנגדם ואמר להם בבקשה מכם תעזבו את הבית, כי על כן באו בצל קורתי, ולכן אף על פי שראו שלוט עובד עבודה זרה ונוהג כמעשי סדום והולך

אחר התאוות וההבלים, ראו שעל כל פנים ישנה בו מידה טובה שלמד מאברהם אבינו והיא הכנסת אורחים, ובזה הבינו שצריך להציל אותו.

מלוט יצא דוד המלך

יש לפרש כן בדרך פנימיות, שמה אמר להם הקב"ה להציל את לוט, כי מלוט יצא דוד המלך בנה של רות המואביה, והיא צריכה לבוא ממואב (וכן נעמה העמונית שממנה יצא רחבעם), ומשניהם יבוא המשיח, ולכן צריך את רות המואביה שתביא את ישי עובד ודוד, וכמו שנאמר אצל שלמה, ויושם כסא לאם המלך (מלכים א, ב, יט), זו אם המלוכה, זו רות המואביה שראתה את שלמה המלך יושב על כסאו (ב"ב צא:), ולכן צריך להציל את לוט. (ליקוטי יהודה וירא עה"פ והנה שלשה)

היצה"ר פועל שלא תבוא לעולם נשמת המשיח

היצר הרע עובד קשה שלא תבוא לעולם נשמת המשיח שתגאל את עם ישראל, ולכן רדף את אדם הראשון שהיה צריך להיות המשיח והפיל אותו לקלי'. אחר כך המשיך לרדוף ולרדוף והגיע ללוט והפך את סדום, והרג את אשתו של לוט שנעשתה נציב מלח, וכל זה כדי שלא תבוא מלוט נשמת המשיח שהיו מעוברות בו הנשמות האלו. ואז חשב השטן שכבר לא יבוא מלוט דוד המלך כי אין לו אשה. והנה בנות לוט חשבו שכל העולם אבד ורק הן0 נשארו ובאו אליו והולידו ממנו. ואחר כך המשיך היצר הרע לעבוד שלא תבא נשמת משיח שהלך אצל יהודה שרצה לשרוף את תמר, ואחר כך אצל ישי.

המלאכים הסתפקו אם להציל את לוט

על פי האמור, מרחיב את הדברים בספר נפלאות מתורתיך (אדרי, ריש וירא) שכאשר ירדו המלאכים לאברהם לא רצו אחר כך להמשיך לסדום ולהציל את לוט, מפני שאמרו, הלא כתוב בתורה (דברים כג, ד) לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, ואם כן לא צריך להציל את לוט. אמר להם הקדוש ברוך הוא, כוונת הפסוק היא דווקא לזכרים, אבל הנקבות יכולות לבוא בקהל השם. אמרו לו מי אמר, שהרי עדיין לא ידעו שכן ההלכה, שדרשו בגמרא (יבמות עו:) ממה שכתוב בתורה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' עד עולם, על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים", שדרכו של מי לקדם? דרכו של איש ואין דרכה של אשה לקדם, ואם כן הזכרים עשו את העוון ולא הנשים. לכן אמר להם הקדוש ברוך הוא, רדו למטה לאברהם אבינו, והוא ילמד אתכם את ההלכה הזו.

לכן כשבאו אצל אברהם אבינו, אמרו לו "איה שרה אשתך", מדוע רק אתה מגיש לנו, היכן היא שרה, ויאמר "הנה באוהל", אין דרכה לקדם לפי שהיא צנועה, ובזה רמז להם את ההלכה, שרק איש דרכו לקדם את האורחים ולא האשה, ולכן מואבית ועמונית שלא קידמו את עם ישראל במים, משום שהן נשים ואין דרכן לקדם, כן יבואו בקהל ה', ולכן הלכו המלאכים להציל את לוט.

טעם שכל פסוקי ספר רות מתחילים באות ו', חוץ מכמה פסוקים

לאור האמור יובן דבר פלא שהנה כל הפסוקים בספר רות מתחילים באות ו', חוץ מתשעה פסוקים שמתחילים באותיות "ישע"י באוה"ל", לרמז שרות אומרת "שהישועה שלי" היא מכח "האוהל" של שרה, שכאמור על ידי צניעות שרה הותרה לבוא בקהל. וזה שאמר דוד "ידיך עשוני ויכוננוני" (תהלים קיט, עג), אל תקרי ידיך אלא יוד"ך (דהיינו האות י' בלשון רבים) שכתבת עמוני ולא כתבת עמון, מואבי ולא מואב, שני היודי"ם הנזכרים, הם עשוני לדוד המלך. ויכוננוני, למלכות בית דוד. (יהודה יעלה, ריש רות ד"ה כתבו המפ', תרפ"ח).

גילגולי ביאת משיח

כשבא יהודה על תמר כלתו, אמר יהודה הוציאוה ותשרף (בראשית לח, כד), והיו מעוברים בה שני מלכים פרץ וזרח, והיא אמרה אני מוכנה להשרף, אבל הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני, כי על כן לא נתתיה לשלה בני, ולא יסף עוד לדעתה (בראשית לח, כה), ועזב אותה. ובכל זאת אמר יצר הרע מכאן לא יבוא המשיח. אבל אחר כך ראה את בועז, אמר בועז יביא את עובד, מה עשה, היו לו ששים ילדים הרג את כולם (עיין בגמ' ב"מ צא.), והתגלגל הדבר כשהיה בועז זקן (יש אומרים שהיה בן 400 שנה) לקח את רות המואביה, עד כלה הדבר היום (רות ג, יח), ובאותו לילה נתעברה ובאותו לילה נפטר בועז. אחר כך באו לעולם עובד וישי. וישי היה ראש הסנהדרין והיה חכם שאין כמותו. הגיע אליו יצר הרע בדמות של רבן גדול, ואמר לו, אתה אסור לבוא בקהל ה', כיון שבאת מרות המואביה, ואסור לישראל להתחתן עם מואבי. וישי הסכים עם היצר הרע ואמר לאשתו אני לא

יכול לחיות אתך יותר, ואז לא יכול היה להתחתן אלא רק עם שפחה. היתה לו שפחה ואמר לה מהיום את אשתי, ואל תגלי הדבר לאשתי שפרשתי ממנה. אמרה, ישי צדיק גמור, לעולם לא ראה אותי וגם עכשיו לא יודע איך אני נראית. ואילו הסנהדרין שלחו לאשתו שההלכה אינה כמותו, והיא יכולה להשאר עמו ולחיות עמו כרגיל. הלכה ואמרה לאשתו של ישי שתחליף אותה. אמרה לה האשה את לא תלכי, הוא לא רואה כלום הוא צדיק, אלא אני אלך והוא יחשוב שזו את, וכך הביאו את נשמת דוד.

"וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפֶּתַח" (יט, יא)

מדוע שינה הכתוב מהמילה דלת למילה פתח

עד עתה נקט הכתוב בלשון "דלת" כנאמר, "והדלת סגר אחריו", "ויגשו לשבור הדלת", "ואת הדלת סגרו", ואילו כאן נזכר הלשון "פתח", "וילאו למצוא הפתח", ומדוע חל שינוי זה? אין זאת אלא לרמוז שאנשי סדום ברוב רשעותם, סירבו לראות את "דלתי" התשובה הפתוחים לפניהם והמשיכו במרדם, עד שהקדוש ברוך הוא הכה אותם בסנורים, ואז "וילאו למצוא הפתח", ששוב לא עלה בידם יותר למצוא את "הפתח" לשוב בתשובה, כאומרם ז"ל (שיר השירים רבה פרשה ה' סי' ב'), אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי "פתח" אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו. לא כן אנשי סדום שלא פתחו שום "פתח".

"וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים" (יט, יא)

הברכה שגרמה לעיוורון

איש חסיד היה ור' יעקב שמו, מהגר חוסר כל מגליציה שהגיע ל'גאלדינע מדינה' - ארץ הזהב של אמריקה, אי שם בראשית שנות התר"ס בכדי לנסות שם את מזלו, אולי תאיר לו פנים.

לימים פתח מכבסה בעיר מנהטן שאכלסה בימים ההם את הריכוז היהודי הגדול ביותר באמריקה. ואכן בסייעתא דשמיא האירה לו ההצלחה פנים מסבירות, הביקוש היה גדול ועמהם תפחה פרנסתו. אך, הצלחתו לא סתרה את דעתו, ואותו יהודי לא סר מדרכי אבותיו ומלבושו החסידי כמלא נימה, דבר גדול כשלעצמו באותם הימים באמריקה דאז.

חלפו מספר שנים, והנה ביום בהיר מגלה ר' יעקב לחרדתו כי מעבר לכביש מול חנותו הקים גוי איטלקי לא פחות ולא יותר... מכבסה גדולה חדישה ורחבה פי כמה משלו, ומלבד זאת אף הוסיף בה שירותים חדשים שלא היו קיימים אצלו. דבר שהעמידה בסכנה את מפעלו של ר' יעקב.

גוי מרושע זה בעל המכבסה המתחרה, ידוע היה לשימצה בקרב כל תושבי העיר, ככל אחיו האיטלקים שמפורסמים היו כאכזרים וכמסוכנים וכראשי כנופיות הפשע באיזור כולו. על כן הוכפלה דאגתו של ר' יעקב, שמלבד המורא מקיפוח הפרנסה חשש אף על נפשו וח"ו, כי הללו לא יבחלו בכלום בכדי להשיג את מטרתם. ואכן מיום ליום התדלדלה ופחתה התנועה בחנותו של ר' יעקב, כאשר לקוחותיו רובם ככולם עוברים לצידו השני של הרחוב אל המכבסה החדישה והמשוכללת, כשרבי יעקב רואה זאת בעיניים כלות ובוכיות.

לימים סובבה ההשגחה העליונה והגיע שם לארה"ב משולח מקערסטיר שבהונגריה - דבר נדיר בימים ההם. הלה שחיפש אכסניא מהודרת שבעליה מחמירים בקלה כבחמורה בחר להתארח אצל ר' יעקב. וכשאך שמע את צרת מארחו חיזקו בדברי אמונה והוסיף כי ללא ספק תועיל בעסק זה ברכת קדשו של הצדיק הקדוש רבי ישעיל'ה אב"ד עירו קרעסטיר, ובכוחו לסדר העניינים בכי טוב, וכך מוכן הוא - השד"ר - להיות שליח להולכה להזכיר אותו בפני רבי ישעיל'ה בחזרתו לביתו, ובמהרה כל קרני רשעים אגדע... חזקה על שליח שעושה שליחותו, וכך הוי. מיד בשובו אל עירו נכנס אל הקודש פנימה ותינה בפני הרה"ק רבי ישעיל'ה את צרתו של ר' יעקב שמטה לחמו נשבר. רבי ישעיל'ה העריף על ר' יעקב ברכות לרוב, ואף טרח למענו וכתב לו קמיע מיוחדת אותו ביקש מהשד"ר שימסור לידיו של ר' יעקב בנסיעתו הבאה. עברה תקופה קצרה והשליח נסע שוב לאמריקה. בחרדת קודש קיים שליחותו ומסר לר' יעקב את הקמיע שנכתבה עבורו ע"י ר' ישעיל'ה בצירוף הברכות המרובות שבירכו הרבי. שמחתו של ר' יעקב שהושבתה מזה זמן רב התעוררה שוב וגדלה לשמי רום, הוא הרגיש שהנה בוודאי ישועתו קרובה.

בינתיים גברה שנאתו של האיטלקי המתחרה שלא ידעה גבולות. בהידור רב קיים את ההלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב, ולכן השקיע ראשו ורובו להצר דרכיו וצעדיו עוד ועוד וחרש בליבו רק רע כל היום. יום אחד פקעה סבלנותו של אותו גוי רשע והחליט כי לא יותר, הוא ניגש לכושי ראשון - גבר אלים שפגש עלי דרך, חפן לידו חבילת

שטרות כמעות קדימה ומסר בידו פתק עליה רשם את כתובת המכבסה והורה לו להעלותה באש כליל תקטר - לשרוף את החנות ואת כל אשר בה. ולכשיבצע זממו ושליחותו יקבל השאר. הלה שכמובן שש ושמח על המציאה להיות חוטא ונשכר - להזיד ולהרשיע גם לשרוף ועוד גם לקבל עבורו כמה דולרים, תיכנן את צעדיו ללילה הבא.

באישון ליל פסע הכושי הגברתן מעדנות כשבידו האחת ה'מראה מקום' ובידו השנית חומרי בעירה לרוב. הוא הגיעה לשכונה המבוקשת והחל תר אחר הכתובת המופיעה ע"ג הכתב. הסתובב מהכא להתם ומהתם להכא פישפש מישש וחיפש אך לא מצא, אין בכל האזור רמז לא לכתובת המצורפת ולא למכבסה המבוקשת. משראה כי כלתה אליו השעה עזב בלית ברירה את המקום והחליט לנסות שוב למחרת.

בצהרי יום המחרת הלך 'לתומו' ברחובות השכונה וחיפש לאור השמש את הכתובת. גם כאן נחל אכזבה כואבת והוא לא מצא אפילו לא זכר לדבר. בלית ברירה העמיד פני תם ושאל לאחד מהולכי הרגל היכן יש מכבסה, הלה שגם לא חיבב יהודים החווה לאלתר אל כיוונו של בית מסחרו החדש של האיטלקי. הכושי צעד לכיוונו שמח וטוב לב, בחן את המבנה מכל צדדיו לבל יצטרך לחפשו שוב באפילת הלילה. וכאשר ראה והיה בטוח שיודע הוא את מקומו, עזב את המקום ע"מ לחזור שוב בלילה שיבוא.

ויהי בחצי הלילה, בלב בוטח יצא הלה מצויד כדבעי בכל המצרכים הנדרשים וצעד לכיוונו של החנות אותה ראה ביום, והנה היא לקראתו. בקלילות הוציא את חומרי הבעירה עשה מה שעשה ולא עברו דקות ספורות עד שעלו הלהבות ודמו לכבשן האש באור כשדים, תוך דקות ספורות בער מפעלו של... האיטלקי כולו ויהי המקום למאכולת אש. כשבטוח היה כי סיים את מלאכתו פנה לחמוק מזווית הרחוב אך לביש מזלו הגיח בדיוק שוטר למולו וכשהבין את המתרחש אזקו באזיקים והביאו לתחנת המשטרה.

החקירה נוהלה ביעילות רבה ומהר מאוד נשבר הכושי וסיפר שזה לא הוא אלא האיטלקי שדחף לידו חופן שטרות בכדי להצית את המכבסה (אך הלא נכונה...). עוד באותו לילה מצא גם האיטלקי את עצמו תחת מנעול ובריח בבית האסירים, עד למשפטו שם הודה הלה את המיוחס לו, ולא זו בלבד שמצאו השניים את עצמם שנים ארוכות תחת סורג ובריח, אלא אף המכבסה הייתה לערימת אפר דק עד עפר לא נותר מאומה, מה שכמובן החזיר את כל הלקוחות לחנותו של ר' יעקב, ולר' יעקב הייתה אורה ושמחה. גם לאחר המעשה שמר ר' יעקב על הקמיע ולא העיז לפותחו.

לאחר שנים ביום ג' אייר ה' תרפ"ה עת רפו עמודי עולם בפטירתו של הרה"ק ר' ישעיה ב"ר משה מקערסטייר זי"ע, העז ר' יעקב בתום ימי האבל לפתוח את הקמיע שכתב הצדיק עבורו, כשפתחו הסתנוור כשמצא גוויל ועליו פסוק אחד הכתוב בפרשתנו "ואת האנשים אשר פתח הבית הכו בסנוורים מקטן ועד גדול וילאו למצוא הפתח". ויהי לפלא. הגוי הכושי לא רק שהוכה בסנוורים והשמיד את חנותו של משלחו בעצמו אלא אף הספיק להכניס אותם בעצמם לבית האסורים. וכאשר זמם לעשות - עשה לו לעצמו, ביקש להשמיד ונשמד מהרה, ואויב בעצמו ניתן תחת נפשו. (מופת הדור על הגה"צ ר' ישעייה מקערסטייר)

"וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח" (יט, כו)

רחמי אשת לוט על בנותיה הנשארות

בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כ"ה) עירית אשתו של לוט נכמרו רחמיה על בנותיה הנשואות הנשארות בסדום, והביטה אחריה לראות האם הן הולכות אחריה, וראתה אחרי השכינה, ונעשתה נציב מלח.

"אשתו" בגימטריא היא עירית. "נציב", לא נעשה מעולם אדם למלח אלא זאת מפני שהביטה מאחורי השכינה.

"וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח" (יט, כו)

בחידוש הלבנה נציב המלח מתגדל ובמיעוטו מתמעט

בתוספות השלם (כאן אות ה') אומר דבר פלא, שבעת חידוש הלבנה הנציב מלח גדל, ובעת מיעוט הלבנה מתמעט. זאת לפי שיש מעיינות שמתרבים בעת חידוש הלבנה ובישנה מתמעטים, ולפי שהמלח בא מן המים יש לו תולדה של אותו מים. וכן הוא במוח שבראש. קח מוח של בהמה מן השוק, וראה שבעת שהלבנה מתמלאת המוח גדל, וכשהלבנה קטנה, המוח מתקטן.

פלאות נציב מלח אשת לוט שבזמננו

כשיצאו לוט ואשתו ממהפכת סדום ועמורה, ציוה אותם מלאך ה' שלא להביט לאחריהם, וכשעברה אשת לוט והביטה אחריה נעשית נציב מלח. דבר פלא הוא שנציב מלח זה עדיין קיים עד היום, וזה הלשון בילקוט שמעוני (פרשת בשלח רמז רנ"ו) כשנהפכו סדום ועמורה כתיב ותבט אשתו מאחריו ועד עכשיו היא עומדת נציב מלח, למה? זכר עשה לנפלאותיו (תהלים קיא, ד), שיהיו הדורות מתנין שבחו של הקדוש ברוך הוא. ויתר מכן איתא בפרקי דרבי אליעזר (סוף פרק כה) לגבי הנציב מלח, ועדיין היא עומדת, כל היום לוחכים אותה השוורים ויורד על רגליה ובבוקר צומחת.

והנה בספר סדר הדורות (ח"א, ב' אלפים מ"ז) העיד דבר פלא שראו עיניו, וזה לשונו, אין רחוק מנחל קדרון שם אשת לוט הנעשית נציב מלח. וראיתי אחר חצות לילה שהיא בשלימות, ושתי שעות קודם שיאור היום, לא נשאר רק כמו שני טפחים, כי העיזים לכמה מאות באין מכפר החורבה ומצוער ולוקקין אותה.

"וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

יצחק אבינו היה הילד הראשון שהיה מוטל בעריסה

במדרש בראשית רבה (פנ"ג, י') יש דבר פלא, שיצחק אבינו היה הילד הראשון בעולם שהיה מוטל בעריסה, שכל הילדים שנולדו עד יצחק אבינו, נולדו גדולים ולא הוצרכו לעריסה, אבל יצחק אבינו היה הראשון שנולד קטן, וביום שנתנוהו בעריסה, עשה אברהם משתה גדול.

וכן מצינו במדרש בראשית רבה (פל"ו, א') שבתחילה היו כל הנולדים הולכים על רגליהם תיכף ומיד ביום לידתם, וכשהיתה אשה יולדת ביום, היתה אומרת לבנה, "צא והבא לי אבן לחתוך את טבורך", וכשילדה אשה בלילה, היתה אומרת לבנה, "צא והדלק לי נר לחתוך את טבורך".

"וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

מעשה בעוג מלך הבשן שבא למשתה שעשה אברהם

במדרש בראשית רבה (פנ"ג, י') מבאר שמה שעשה אברהם "משתה גדול", פירושו שעשה משתה "לגדולים", שכל גדולי הדור היו מסובים שם, וגם עוג מלך הבשן עמהם. בשעת המשתה שאלו המסובים את עוג, "וכי לא היית אומר תמיד שאברהם הוא פרדה עקרה ואינו מוליד? ועכשיו נראה לכל שאין בדבריך כלום, שהרי הוליד בן"! השיב להם עוג "ועכשיו מתנתו מה היא? כלומר, מה ילד, לאו בן שפל וחלש, שאם אני נותן אצבעי עליו יֵעָשֶׂה בעל מום". אמר הקב"ה לעוג, "מה אתה מבזה את מתנת אברהם, חייך שאתה רואה אלף אלפים ורבי רבבות מיוצאי חלציו, וסופך ליפול ביד בניו".

וכן הוה, שנפל עוג מלך הבשן ביד משה רבנו ע"ה שהיה נכדו של יצחק אבינו. ולא עוד, אלא שכל ששים ושנים המלכים שהרג יהושע, כולם היו במשתה של אברהם אבינו. עיין שם.

"וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת-יִצְחָק" (כא, ח)

מתי זה יום הגמ"ל

המשתה הגדול שעשה אברהם, עשהו ביום "הגמל את יצחק", ונמצאו בזה ג' שיטות, באיזה גיל היה אז יצחק:

א. עשה משתה ביום הברית מילה ונרמז ביום הג-מל, "הג" היינו יום שמיני, שכן ה' ועוד ג' עולים ח'. "מל" היינו מילה, ועשה משתה גדול, כן הוא במדרש לקח טוב (פכ"א סי' ח').

ב. עשה משתה גדול ביום שנגמל משדי אמו ביום שנגמל מהחלב, כן פירש רש"י (במקום).

ג. עשה משתה גדול ביום הבר מצוה. ביום שנגמל מיצר הרע, שהוא הבר מצוה עשה משתה גדול. כן כתבו בשם המדרש הביאו בספר ארץ החיים (פייבוש, על תהלים, פרק כה תרצ"א).

לכאורה צריך להבין מה החיוב לעשות סעודה בימים אלו.

לפי דברי רבנו האר"י ז"ל (כנמצא פעמים אין ספור בכתביו, ומהם, בעץ חיים שער כ' פ"ג, שער מ' דרוש א') ישנם ג' זמנים באדם, עיבור, יניקה ומוחין.

ביום המילה - זכה לעבור את כל חדשי העיבור, וגמר לקבל מוחין דעיבור, ואז כורתים לו את הערלה, ונחתם באות ברית קודש, וראוי שתשרה עליו השכינה ונכנס לכלל ישראל. ולכן עושים ביום ברית המילה סעודה גדולה, כי גמר לקבל מוחין דעיבור, וכמובן גם משום מצות המילה וכו'.

ביום שנגמל מהחלב - שאז גמר לקבל מוחין דיניקה, גם זו שמחה גדולה, כי עתה כבר יתחיל להבין בתורה, כי מתחיל להכנס בו מוחין דגדלות, אמנם בימינו לא עושים סעודה כזו ביום הגמל מחלב, היות והיום אין האמהות מניקות ממש שנתיים ימים וכו', וכתוב בספרים הקדושים, שסעודה זו שמורה לעתיד לבא. ואמנם היום עושים סעודה ושמחה גדולה בהיותו בגיל שלש שנים עם החלק'ה שמספרים את ראשו, והוא כי גמר לקבל מוחין דיניקה וכבר מתחיל לקבל מוחין דגדלות.

ביום הבר מצוה - נכנסים בו מוחין דגדלות, וזוכה להניח תפילין שהם המוחין, וזוכה להיות מצווה בתורה ובמצוות, ולכן עושים בו סעודה גדולה יותר מכל הסעודות שהיה עד עתה, כי עתה גמר לקבל מוחין דגדלות ונעשה גדול וחייב במצוות, וכמו שכתב הרשב"י (זוהר חדש ח"א דף יח ע"ב) שעשה סעודה גדולה ביום הבר מצוה של בנו רבי אלעזר, וחיפה את הבית בכל כלי יקר, וירדה אש מן השמים וכו'.

"וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת-בְּנָהּ" (כא, י)

למה רצתה שרה רצתה לגרש את ישמעאל

הרה"ק האמרי חיים (פרשת תולדות, עה"פ ויאמר ה' לה שני, עמ' צ"ז) כתב שמה שאמרה שרה לאברהם "גרש האמה הזאת", ואילו אברהם לא רצה לשלחו, "וירע הדבר בעיניו", עד שאמר לו הקב"ה "שמע לקולה" (כא, יב), כי שרה חששה מהשפעת ישמעאל שיצא לתרבות רעה על יצחק, אולם אברהם אבינו טען כנגדה שיצחק הוא קדוש מרחם ושמור מכל רע, עד שמוכן לעקוד עצמו על גבי המזבח, ואין מקום לחשוש שיוכל ישמעאל להשפיע על צדיק נשגב ומושלם ביראתו כיצחק. אך הקב"ה אמר "שמע בקולה", וכדרשת חז"ל (ב"ר פרשה מ"ה סי' ב') שמע לרוח הקודש שבה, שאפילו צדיק תמים יכול להתקלקל על ידי חבר רע, ואין מנוס מלגרשו.

וטעמו פשוט, שקל מאוד ליהודי לפרוק עול ולהתקלקל, ומאידך קשה ללכת בדרכי התורה, בפרט בסביבה גרועה.

לכן יש להזהר מאוד כששוקל יציאתו למקומות מרוחקים, להשפיע לילך בדרך התורה, האם הדבר לא יפגע בחינוך בניו ואם לא יושפעו מהסביבה. וההורים מחוייבין תמיד להשגיח על בניהם שיתחברו לחברים טובים, ואין לך גרוע מחבר רע, שבידו להשפיע הרבה על חבריו. כי הילד מטבעו קל לקלוט השפעה שלילית. וכבר הכריע הקדוש ברוך הוא בעצמו באברהם שאנו חייבים להשקיע הרבה בחינוך בנינו, ועיין רש"י (פכ"א, י"ד, משמות רבה א', א') שאברהם שנא את ישמעאל שיצא לתרבות רעה, ולכן לא שלחו עם כסף וזהב, אלא בלחם וחמת מים.

וכבר היה מרגלא בפומיה דהרה"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ זי"ע, שיש להתנהג בטוב לכל אחד מישראל, אך אין צריכים להתחבר עם כל אחד ואחד.

"גָּרֵשׁ הָאָמָה" (כא, י)

גרש - מן העולם הזה ומהעולם הבא

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל') דרשו, "גרש" מן העולם הזה ומהעולם הבא. עד כאן. לאמור שדרישת שרה מאברהם שיגרש את בן האמה, אינה רק גירוש מביתו, אלא אף מחלקו בעולם הבא. ולפיכך ממשיך המדרש, "וירע בעיניו", שהיה קשה בעיני אברהם בקשתה השניה, גם לגרשו מן העולם הבא.

""כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם" (כא, יז)

הקב"ה שומע תפילת כל פה

פרש"י לפי המעשים שהוא עושה הוא נידון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות ועיי"ש.

לפי זה ביארו מה שפסקו הטור ומרן בשו"ע (או"ח סי' ח' בשם הגאונים) שבעת עטיפת הטלית, צריך שהאדם יתעטף כעטיפת הישמעאלים. ולכאורה מה הרעיון בעטיפת הישמעאלים דוקא, אלא שפעמים הרבה יבוא היצר לאדם בגשתו לתפילתו ויאמר לו הרי חוטא ופושע אתה כזאת וכזאת עשית - כיצד תעיז להראות פניך לפני ה' ולהתפלל לפניו, לזה מזכירים לו לאדם את עטיפת הישמעאלים, כי גבי ישמעאל כתיב 'כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם' ולא יביטו בשמים על מעשיך שבעבר - לך נא עמוד נא התייצב נא והאלוקים ישמע לקול שוועתך וימלא כל משאלות לבך לטובה ולברכה.

אין שום תפילה החוזרת ריקם אם נראה שלא הועילה עתה תועיל פעם אחת

לפעמים מרגיש האדם שהוא 'צועק ואינו נענה', וגם כי יזעק וישווע סתם תפילתו (איכה ג, ח), חלילה לו מלחשוב כן, שהרי על זה כבר דרשו הצדיקים בביאור לשון התפילה "ומי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה... מי שענה

ליוסף בבית האסורים... מי שענה ליונה במעי הדגה הוא יעננו" (תענית טו.). שבשלמא מי שענה ליוסף הלא כך מצינו שיוסף הצדיק התפלל בהיותו בבית האסורים ו'נענה' שיצא מבירא עמיקתא, ואף נתעלה להיות ה'משנה למלך', וכן יונה הנביא שצעק צעקה גדולה ומרה במעי הדגה, כדכתיב (יונה ב, ב-ג): "ויתפלל יונה אל ה' אלוקיו ממעי הדגה, ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' ויעניני מבטן שאול שוועתי וגו'", ואכן 'נענה' שניצול ממות לחיים, אך מה שאומרים 'מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה' צריך ביאור דהא לא נענה כלל, שהרי בעת העקידה ב'הר המוריה' נאמר לו על ידי מלאך מן השמים 'אל תשלח ידך אל הנער', אך אברהם אבינו ביקש והתחנן 'אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם' (רש"י בראשית כב, יב) ולא נתקבלה בקשתו ואמר לו המלאך 'ואל תעש לו מאומה' והרי להדיא שלא נענה, אלא, מכאן - שאף אם נראה לאדם שלא נתקבלה בקשתו, ידע ויאמין שהיטב נשמעה תפילתו בשמי מרומים, ותפילה זו בוודאי תביא עליו רוב טובה בדברים אחרים הנצרכים לו יותר מבקשה זו וכדומה...

"וַיֹּאמֶר כִּי אֶת-שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה-לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת-הַבְּאֵר הַזֹּאת" (כא, ל)

למה הצאן של אבימלך לא רצו לשתות מן הבאר

רבנו חיים ב"ר בצלאל זצ"ל (אחי המהר"ל מפראג) מביא בספרו אגרת הטיול (חלק הפשט אות ש'), ושמעתי כי הצאן של אבימלך לא רצו לשתות מן הבאר ההיא, לפי שלא רצו ליהנות מן הגזל, וזו היתה ראיה גדולה שהבאר היא של אברהם שהוא חפר אותה. ואבימלך השיב, כי מה שהצאן אינם רוצים לשתות מן הבאר ההיא, זהו מפני שהבאר היתה בגזל תחת יד אברהם זמן רב, ולא הורגלו צאנו של אבימלך לשתות ממנו. ועל זה אמר לו אברהם, "את שבע כבשות תקח מידי", ותראה מיד אחר שיבואו לרשותך ויהיה שמך נקרא עליהן, שלא ישתו מן הבאר, אף על גב ששתו ממנו כבר וגם הורגלו בכך כל זמן שהיו תחת ידי, והרי זו ראיה חלוטה שהמים שלי.

"וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

לקרא בכל בוקר את פרשת העקידה

הגאון יעב"ץ בסידורו כותב, כי סגולתה של פרשת העקידה לבטל כל גזירות קשות ורעות. ולכן מן הראוי לקרוא בכל ימי הגלות את פרשת העקידה, כדי להגן מכל מיני גזירות קשות ורעות. ובת קול יוצאת ומכרזת על מי שקורא פרשת העקידה "אל תעש לו מאומה", שלא יפגעו בו שום מרעין בישין, שום גזירות רעות וזכות האבות אברהם ויצחק תגן עליו ממקרים רעים. ואף בגלות זו זכות אברהם תגן עליהם מהרג ומחנק ומכל מיני תאונות.

והנה יש ארבע מיתות בית דין. ומובא בשער רוח הקודש (יחוד כ"ט) תיקון למתחייב ד' מיתות בית דין, דבר ראשון קוראים פרשת העקידה, כי קריאה זו מצילה מארבע מיתות בית דין, שלפעמים אדם מתחייב ד' מיתות בית דין לא עלינו. כיצד בימינו ישנן ד' מיתות בית דין, בדרך כלל בתאונות דרכים, המכונית מתגלגלת והאדם נסקל, נשרף, נהרג ונחנק שם, ולכן בזה יש לו ד' מיתות בית דין, ואדם שקורא פרשת העקידה ניצול מכל זה.

לכן כל בוקר אדם צריך להקדים לבית הכנסת, לקרא פרשת העקידה ובשום אופן לא יבטל קריאה זו, ויכוון שהקב"ה יעקוד שרי מעלה המקטרגים שלא יקטרגו עליו, וזה אחד הדברים הגדולים שיש לאדם כדי להנצל מגזירות רעות.

"אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

טענות שבין יצחק לישמעאל

איתא במסכת סנהדרין (דף פט:) מאי "אחר", א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן זמרא, אחר דבריו של שטן, דכתיב, ויגדל הילד ויגמל ויעש משתה (כא, ח). אמר השטן לפני הקב"ה, זקן זה חוננתו למאה שנה בפרי בטן, מכל סעודה שעשה לא היה לו תור או גוזל אחד להקריב לפניך? אמר לו הקב"ה, כלום עשה אלא בשביל בנו. אם אני אומר לו זבח את בנך לפני, מיד זובחו. מיד, "והאלהים נסה את אברהם".

וכן אמרו שם, "אחר הדברים", רבי לוי אמר, אחר הדברים, אחר דבריו של ישמעאל ליצחק, שאמר לו, אני גדול ממך, שאתה מלת בן שמונה ימים, ואני בן י"ג שנה. אמר לו, ובאבר אחד אתה מתגרה בי, אם יאמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח עצמי. מיד, והאלהים נסה את אברהם.

ואברהם עמד בנסיון הגדול הזה, והכתוב מעיד, וישכם אברהם בבוקר (כב, ג) שזריזים מקדימים למצוות (פסחים ד.), למרות שהיה בן ל"ז שנה, קיים המצוה בשמחה, בזריזות ובחשק.

המדרש מתאר את המסירות נפש של אברהם ויצחק

במדרש תנחומא (וירא כ"ב) כאשר הלך אברהם אבינו בשמחה לעקוד את יצחק בנו, קדמו השטן בדרך ונדמה לו כדמות זקן. אמר לו, לאן אתה הולך? אמר לו, להתפלל. אמר לו, ומי שהולך להתפלל, למה אש ומאכלת בידו ועצים על כתפו? אמר לו, שמא נשהה יום או יומים ונשחט ונאפה ונאכל. אמר לו הזקן לא שם הייתי כשאמר לך הקב"ה, "קח נא את בנך", וזקן שכמותך ילך ויאבד בן שניתן לו למאה שנה! אמר לו, לא אשמע לך. הלך מעליו. ונדמה לבחור ועמד על ימינו של יצחק. אמר לו (השטן), לאן אתה הולך? אמר לו, ללמוד תורה. אמר לו, בחייך או במיתתך? אמר לו, וכי יש אדם שילמוד אחר מיתה. אמר לו, עלוב בר עלובה, כמה תעניות נתענית אמך עד שלא נולדת, והזקן הזה השתטה והולך לשחטך! אמר יצחק, אף על פי כן לא אעבור על דעת יוצרי ועל ציווי אבי. חזר ואמר לאביו, אבי ראה מה אומר לי זה. אמר לו (אברהם), אל תשגיח עליו, שאינו בא אלא לעייף אותנו. "ביום השלישי", וכי מאחר שהדרך קרובה, למה נתעכב שלשת ימים מבאר שבע להר המוריה? אלא, כיון שראה שלא קבלו ממנו, הלך (השטן) ונעשה לפניהם כנהר גדול. מיד ירד אברהם לתוך המים והגיעו עד ברכיו. אמר לנעריו, בואו אחרי, ירדו אחריו. כיון שהגיעו עד חצי הנהר, הגיעו המים עד צוארם. באותה שעה, תלה אברהם עיניו לשמים, אמר לפניו, רבונו של עולם, בחרתני והוריתני ונגלית לי ואמרת לי, אני יחיד ואתה יחיד, על ידך יוודע שמי בעולם, והעלה יצחק בנך לפני לעולה ולא עכבתי, והריני עוסק בצוויך, ועכשיו באו מים עד נפש, אם אני או יצחק בני טובע, מי יקים מאמרך, על מי יתיחד שמך. מיד גער הקב"ה במעין ויבש הנהר ועמדו ביבשה.

וכתב בשל"ה הקדוש (סוף וירא דרך חיים אות מב), מהעקידה ילמד האדם מוסר, וימסור נפשו על קדושת ה' יתברך, ומכל שכן שימסור אבר מאבריו, או שבירת איזה תאוה, כגון לעמוד בהשכמה לתורה ולתפילה, או לשבור שאר תענוגים, וכן שיחה בטילה וכיוצא בזה, יבטל רצונו מפני רצון המקום.

עוד יחשוב האדם אם באה לידו איזו עבירה או איזו מצוה, אולי השם יתברך מנסה אותו עתה אם יעבור או יקיים, כדרך שניסה את אברהם אבינו. ובודאי אילו ידע האדם שהקב"ה מנסה אותו עתה, היה נזהר מאוד. על כן יחשוב האדם תמיד בבוא איזה ענין לידו, כי כן היא מידתו של הקב"ה, שולח איזה ענין לאדם כדי לנסותו ואשרי אדם שה' אלהיו תמיד במחשבתו.

"אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

סודות שהיו בעת העקידה

כשאברהם אבינו לקח את יצחק בנו לעקידה נאמר, "וישכם אברהם בבוקר" בזריזות ובחשק גדול. "ויחבוש את חמורו"- את החומריות שלו, והלך להר המוריה למקום המקדש למקום שיהיה קודש קודשים המכוון כנגד קודש הקדשים העליון. ולבש אברהם כולו בגדי לבן ונדמה לכהן גדול ביום הכיפורים, ולקח את יצחק ועקד אותו כשה, ידיו ורגליו לאחור והעלה אותו על גבי המזבח. באותה שעה פרחה נשמתו של יצחק והתחלפה נשמתו בנשמה אחרת. כי היתה לו נשמה מן הנקבה ובאה לו עתה נשמה מבחי' הזכר כנודע בדברי רבנו האר"י ז"ל (הליקוטים, וירא סי' י"ח דף י"ב ע"ב).

ואז נאמר, ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים (כב, יא), מה הכוונה מן השמים, וכי מהיכן יקרא לו. אלא שמובא בספרים הקדושים שהקב"ה בכבודו ובעצמו דיבר אליו מקודש הקדשים, מקום שאף אחד לא יכול להכנס לשם ואפילו לא מלאך, ולכן נגלה לו בתחלה המלאך מהשמים, כיון שלא היה יכול לירד לדבר עמו מקודש הקדשים. ואמר אברהם למלאך, אינני שומע לך, כי הקב"ה דבר אתי ואמר לי להעלות את יצחק לעולה ואם כן מי אתה שתאמר לי כדברים הללו. ואז דיבר אליו הקב"ה בעצמו מקודש הקדשים, "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה", אמר אברהם לקב"ה, אהבתי אליך גדולה ותזכה אותי להקריב את בני לפניך לקרבן, ועוד שהרי בני עתידים לעשות עגל, ובזכות העקידה אתה עתיד לכפר עליהם על עוון העגל, תן לי להקריבו כדי שיכופר להם. אמר לו הקב"ה אל תדאג, כבר העלית אותו וזה לבד נחשב לך כאילו הקרבת אותו לעולה, כי יצחק צריך להשאר בחיים כדי שיביא את יעקב ושממנו יצאו י"ב שבטים.

ואז אמר לו "והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו" כי נשמת יצחק מבחי' הנוקבא נכנסה באיל (הרב חיד"א בדבש לפי מערכת ש' אות יט), ולכן כאשר תקריב אותו נחשב לך כאילו ממש הקרבת את יצחק, והשטן בא ואחז את האיל בקרניו, כי ידע שאברהם אבינו יקריב אותו על גבי המזבח תחת בנו, ולכן נאחז בקרניו בחוזק גדול. וגם יודע השטן שהקב"ה יקח את הקרן של האיל השמאלית ויתקע בה על הר סיני, ויאסוף את כל נשמות ישראל שיבואו לקבל את

התורה, ובקרן הימנית עתיד הקב"ה לתקוע לעתיד לבוא, ובזה יקבץ את כל הנשמות שנמצאות בתוך הקליפות עמוק עמוק, אלו שאין להם כל מושג של יהדות ואת זה לא רוצה השטן. ואין זה כמו שופר של ראש השנה שלנו שהוא שופר קטן, אשר מקבץ רק את הנשמות שרוצות יהדות ורוצות להתקרב, אבל לא את הרחוקים לגמרי. אבל לעתיד יקבץ את כל הנשמות הרחוקות מאוד שאין להם שום מושג ביהדות, ולכן השטן נאחז "בקרניו". אבל אברהם אבינו התגבר עליו ולקח את האיל ועקד אותו על גבי המזבח, ושחט אותו תחת יצחק לכבוד השם יתברך, ואמר "אלהים יראה לו השה לעולה בני", אמר אברהם, בבקשה ממך רבונו של עולם, עכשיו שאני פושט את צוארו של הכבש, יחשב לפניך כאילו נעשה זה ביצחק, ועל כל אבר ואבר של הכבש אמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שיחשב במקום יצחק, ובזכות זה יתכפר לעם ישראל על עוון העגל. וזהו שנאמר "איל אחר נאחז בסבך". אומר רבנו שמשון מאוסטרופליא (הובא בס' פתגמין קדישין דף כ"ב), אחר אותיות ב"סבך", באות אותיות עגל, שאחרי האות ס' באה האות ע', אחר אות ב' באה אות ג', ואחר אות כ' באה אות ל', הרי "עגל". וזה שרמז שיכפר על עוון העגל.

ובילקוט מעם לועז (ריש חיי שרה) מביא שהשטן כשראה שאיננו מצליח, הלך לשרה. וכאשר בא השטן אצל שרה אמר לה, ראיתי את בעלך שהלך לשחוט את בנו, ושאלתי ממנו מה אתה עושה, אמר לי אני מקריב קרבן לה'. אמרתי לו, וכי מקריבין בן אדם לקרבן, ולא שמע בקולי. כששמעה שרה את דברי השטן לא האמינה לו, אבל חששה שמא יש אמת בדבריו. מה עשתה, הלכה לאחימן ששי ותלמי הענקים, ואמרה להם, אתם גבוהים מכל הברואים, הביטו למרחוק וראו אם יש שם זקן ושני נעריו עמו. אמרו לה, אנחנו רואים זקן אחד שעוקד בחור וסכין בידו. כששמעה שרה כך, פרחה נשמתה ממנה ומתה.

ובפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"ב) כתוב, שלאחר העקידה בא השטן לשרה ואמר לה, שרה, לא שמעת מה נעשה בעולם, אמרה לו לאו. אמר לה לקח אישך הזקן את הנער יצחק והקריבו לעולה, והנער בוכה ומילל שלא יכול להנצל. מיד התחילה בוכה ומיללת. בכתה שלש בכיות כנגד שלש תקיעות, שלש יללות כנגד שלש יבבות ופרחה נשמתה ומתה. בא אברהם ומצאה שמתה, שנאמר ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה, מהיכן בא, מהר המוריה.

"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

ה' צדיק יבחן

לכאורה הרי לבו של הצדיק גלוי וידוע לפני בורא עולם האם יעמוד בניסיון או לאו, ואם כן מהי מטרת הנסיון? אלא מטרת הניסיון היא להוציא את אהבת ה' הטמונה בלב הצדיק מן הכח אל הפועל, ואז גם יהיה לו שכר המעשה ולא שכר על המחשבה לבד.

וכתב הר"ן בדרשותיו (דרוש השישי ד"ה וזהו דעתי) שלא מביאים כל צדיק לידי נסיון, אלא רק צדיק שיכול לעמוד בניסיון, כמו שכתוב, ה' צדיק יבחן (תהלים יא, ה), וכמו שאמרו במדרש (בראשית רבא פרשה ל"ב סי' ג') היוצר הזה אינו בודק בקנקנים רעועים שאינו מספיק להקיש עליהם עד שהוא משברן.

והתועלת השניה בניסיון היא לטובת הכלל, שיראו עד היכן מגעת אהבת השם יתברך בלב אוהביו ויקחו מהם מוסר.

"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

למה לא נזכר שליצחק היה נסיון

הקשה רבנו יהודה מועלם זצ"ל, מדוע כתוב רק שה' ניסה את אברהם, ולא כתוב גם שניסה את יצחק, שהרי הוא היה צריך להעקד ולמסור את נפשו ואדרבה עיקר הנסיון הוא שלו. אלא ביאר בזה הרב בגדי כהונה על פי הפסוק, צר לי עליך אחי יהונתן (שמואל ב, א, כו) שדוד אומר על יהונתן כשנסתלק, שצר לו עליו. וקשה וכי לדוד היה צר וליהונתן עוד בהיותו חי לא היה צר כשידע שהולך להסתלק ולהפרד מדוד? אלא מפני שאצל יהונתן הצער והכאב הוא לשעה אחת בלבד, בזמן שיודע שהוא הולך להסתלק. אבל אצל דוד, הכאב הוא אינו רק עכשיו בשעת הסילוק, אלא כל הזמן יהיה לו את הצער על שחסר ממנו את יהונתן.

מעשה בשני חברים שהיו מאוד קשורים בנפשם, האחד הלך למדינה אחרת ונתפס שם באשמת ריגול ודנו אותו לתליה. הוא רצה שיתנו לו לצאת לקצת זמן, כדי שילך קודם לסדר את עסקיו, והביא את חבירו שישב בינתיים בבית הסוהר במקומו ויהיה משכון עליו, והתנו עמו שאם לא יחזור תוך ל' יום, הם יתלו את חבירו. אכן לסוף ל' יום הוא חזר, אבל אז התעורר ויכוח ביניהם, שכל אחד רצה שיתלו אותו ולא את חבירו בטענה שאומנם קשה עליו המיתה והפרידה מן העולם, אך שבעתיים יקשה עליו להשאר חי ולזכור כל הזמן את מיתת חבירו.

ולכן, אמנם גם ליצחק היה נסיון גדול, אבל הנסיון של אברהם היה גדול יותר, שהן אמת שליצחק היה קושי ונסיון גדול בשעת העקדה בלבד, אבל אברהם יזכור במשך כל חייו את הצער הזה שהפסיד את הבן היחיד שלו שאהב אותו כל כך. ורואים שאברהם עמד בנסיון כל כך בשלמות, שמסר את כל רצונותיו ורגשותיו לרצון הבורא יתברך עד שנאמר בהם "וילכו שניהם יחדיו" (להלן כב, ו) ופרש"י מהו "יחדיו", אלא שאברהם שהיה יודע שהוא הולך לשחוט את בנו, היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר, "יחדיו" היו בהרגשה.

"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

אברהם רצה מאוד להקריב את שני בניו מרוב צדקותו ואהבתו לבורא יתברך

נסיון גדול התנסה אברהם אבינו ע"ה, אחרי מאה שנה כשסוף סוף נולד לו בן, שהוא ההמשך שלו, הדור הבא שלו, והקב"ה אומר לו לך תעקוד את יצחק, "קח נא את בנך". ובמדרש (בראשית רבה פרשה נ"ה, סי' ז', הובא ברש"י) שאל אברהם למי מבני הכוונה, ששני בנים יש לי. אמר לו ה' "את יחידך". אמר לו, זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו. אמר לו, "אשר אהבת". אמר לו, שניהם אני אוהב. אמר לו, "את יצחק". ולמה לא גילה לו ה' מתחילה למי כוונתו שיעלהו לעולה? כדי שלא לערבבו (לבלבל אותו ולהבהילו) פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה וליתן לו שכר על כל דיבור ודיבור.

והקשה הגאון ר' יצחק מוואלז'ין בספרו פה קדוש (וירא כב, ב) מדוע באמת קיבל אברהם אבינו שכר על כל דיבור ודיבור, וכי משום שלא ידע איזה בן צריך הוא להקריב עולה, מגיע לו שכר על דבריו.

אלא אברהם רצה מאוד להקריב את שני בניו מרוב צדקותו ואהבתו לבורא יתברך, ולכן כשהקדוש ברוך הוא אמר "קח נא את בנך את יחידך", חשב אברהם, אולי הכוונה על שניהם, משום שכל אחד יחיד לאמו, אמר לו ה' יתברך, "אשר אהבת". אמר, שניהם אני אוהב, שהרי למרות ששנא אברהם את מעשיו של ישמעאל, את גופו ודאי אהב. עד שאמר לו ה' בפירוש "את יצחק". ולכן בדין הוא שיקבל שכר על כל דיבור, כי כל שאלותיו לכבוד ה' יתברך היו, להקריב את שניהם לעולה.

כיצד הגיע ישמעאל לביתו של אברהם בדיוק בזמן העקידה

עדיין צריך להבין הלא אברהם אבינו ע"ה גירש את הגר עם ישמעאל בנה, אם כן כיצד יעלה על הדעת שה' יצוה את אברהם להקריב את ישמעאל, הלא כבר אינו תחת חסותו של אברהם.

ברם לפי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שמעוני וירא צ"ה) יתבאר הענין. מעשה שהיה כך היה, כששלח אברהם את הגר, קשר במתניה צעיף עם איזה שמות הקודש שיהיה לסימן שהיא הגר, בכדי לדעת מה עם ישמעאל בנו, לדעת את הדרך אשר ילכו בה (כנראה היה צעיף זה כעין "מכשיר לוייני"). לאחר ג' שנים הלך אברהם לראות מה עם ישמעאל בנו, ונשבע לשרה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם. הגיע לשם בחצי היום ומצא את אשתו של ישמעאל. אמר לה, היכן הוא ישמעאל? אמרה לו, הלך הוא ואמו להביא פירות ותמרים מן המדבר. אמר לה. תני לי מעט לחם ומים, כי עייפה נפשי מדרך המדבר. אמרה לו, אין לי לא לחם ולא מים. אמר לה, כשיבא ישמעאל, תגידי לו שבא לכאן זקן, ומבקש שיחליף את מפתן ביתו, שאינה טובה ולא ראויה לו, והלך אברהם לדרכו. והנה כששב ישמעאל, אמרה לו אשתו כדברים הללו, הבין ישמעאל את הרמז וגירש את אשתו. לאחר מכן לקחה לו אמו אשה מבית אביה ופטימה שמה.

לאחר ג' שנים הלך אברהם שוב לבית ישמעאל ומצא את אשתו החדשה. שאלה, היכן הוא? אמרה שהוא לא בבית. כשביקש ממנה לשתות ולאכול, מיד הגישה לו אוכל ומים. עמד אברהם והתפלל על בנו, ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב. כשבא ישמעאל, סיפרה לו אשתו את כל מה שנעשה, ואז הבין ישמעאל, עד כמה רחמי אביו עליו ועשה תשובה, והלך לבקר בבית אביו. באותו זמן שהיה ישמעאל אצל אברהם אבינו, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם "קח נא את בנך את יחידך" ולכן הסתפק אברהם שמא הכוונה היא על ישמעאל, שהוא גם בנו וגם עשה תשובה ובמחיצתו.

משל נפלא כיצד נוכל לעמוד בנסיון

והדרך שבה נוכל לדרוך בדרכו של אברהם אבינו, ולעמוד בפני הנסיון היא, שלא לתת ליצר הרע שום דריסת רגל אצלנו. משל למה הדבר דומה, לעני שכיתת רגליו על אם הדרך, והנה הגיעה מרכבה הדורה אשר מנהיג אותה אחד העשירים, כראותו את העני, נכמרו רחמיו על העני וקרא לו לעלות והושיבו בתוככי העגלה מבפנים ואילו העשיר

המשיך להנהיג את הסוסים מבחוץ. כעבור זמן פנה העני ואמר שמן הראוי שהוא ינהיג את המרכבה ואילו העשיר ישב בנחת. נעתר העשיר לבקשתו והחליפו מקומותיהם. אחר כמה רגעים אמר העני לבעל המרכבה, הנה אבקשך בכל לשון של בקשת רחמים, הואל נא להשאיל לי את מעילך היקר ואת המגפיים אשר לרגלך, הן אתה יושב בתוככי העגלה, במקום שאין הצינה שולטת, ואילו אנכי יושב בחוץ במקום צינה וכפור. נענה לו העשיר בטוב ליבו והעניקם לו, וכך ישב העני בבגדים ההדורים והנהיג את הכרכרה המפוארת ואילו העשיר ישב בתוכה בבגדים מטולאים. לאחר כברת דרך הגיעו אל אכסניא. והנה לפתע ציווה העני על העשיר שירד מן העגלה, ויביא לו את כליו וחפציו ונהג בו מנהג אדון בעבדו. העשיר לא יכל לשאת רוב חוצפתו וצווח עליו וכי "שפחה תירש גבירתה"... וכי אתה תורה לי כדת מה לעשות, הרי אנכי "על העגלה"... לעומתו, זעק העני, לא כן, אנכי הוא הבעלים ואתה מנסה לעשקני. בלית ברירה באו השנים לדין תורה בפני המרא דאתרא והחל לברר מי נהג בעגלה... כי ה"מוחזק" ידו על העליונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכיון שהיה העשיר במקום הרחוק מביתו ולא יכל להביא עדים לסייעו, נסתתמו טענות העשיר ויצא נקי מנכסיו. כך נמי "דרכו" של היצר הרע, וכאשר הגמרא בסוכה (דף נב:) אומרת, בתחילה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש, כי לבסוף קובעים "מי הבעלים" לפי ההנהגה, בידי מי נמצאת הנשמה. ועל כן אין עצה אלא לעמוד כחומה בצורה בפני היצר הרע, ולא לתת לו אפילו מדרך כף רגל.

"וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם" (כב, א)

סוד העשרה

בזכות עשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו, מתכפרים בעשרה ימים שבתשרי עד יום הכיפורים, וכן בזכות עשרת הדברות (תנא דבי אליהו זוטא פרשה כ"ב), ועשר מכות הכה ה' במצרים, ועשרה נסים נעשו בבית המקדש, ושכינה שרויה בעשרה, ונגאלו ישראל בחודש העשירי, הוא חודש טבת. והכהנים רוחצים בעשרה כיורות, והעשירי יהיה קודש.

"אֶת-בִּנְךָ אֶת-יְחִידְךָ" (כב, ב)

אברהם אבינו מוכן למסור נפשו להי"ת

אפילו אם היה מבקש המקום מאברהם אבינו את גלגל עינו, היה נותן לו, ולא גלגל עינו בלבד, אלא אף את נפשו, היה נותן לו. כנאמר, "קח נא את בנך את יחידך", והלא בידוע שהוא בנו יחידו, ולשם מה הכפילות? אלא הכוונה "יחידך" לנפש הנקראת יחידה, כנאמר, הצילה מחרב "נפשי" מיד כלב "יחידתי" (תהלים כב, כא) שהנפש נקראת "יחידתי".

"וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נְעָרָיו" (כב, ג)

בבחרות - יתגבר על יצרו

תורתנו הקדושה כבר העידה על אברהם אבינו, שזכה למלא את כל ימיו בתורה ובמעשים טובים חסד ויראת ה', כמו שכתוב, ואברהם זקן בא בימים (בראשית כד, א), וקשה, הן אם הוא זקן, בודאי שהוא בא בימים? אלא לומר לך שהביא לפני בוראו כל הימים שניתנו לו, הביא אותם מלאים בתורה ומצוות ומעשים טובים, "בא" עם "ימיו", ולא השאיר רגע שהיה בטל בו מעבודת הבורא.

מכאן נלמד בנאמר כאן "וישכם אברהם בבוקר", כבר בבוקר חייו, בטרם התבגר והזקין, קם אברהם על רגליו וחגר חרבו על ירכו, "ויחבוש את חמורו" כלומר כבש את ה"חומריות" ואת המותרות שבו, "ויקח את שני נעריו עמו", לקח את שנות ה"נעורים" שלו, גם כן לעבודת השם יתברך, ובעודו צעיר, התגבר על כל התאוות והמותרות והבלי העולם וכל כוחו ומרצו היה רק על הרוחניות ולא גשמיות.

וזהו שנאמר, מפני שיבה תקום (ויקרא יט, לב) כלומר, "מפני", היינו עוד קודם ה"שיבה", קודם שתזקין, כשכוחך עדיין במתניך ויש לך כח לילך בתאוות העולם הזה, "תקום" ותעשה רצון אבינו שבשמים.

וזהו שאמר התנא במשנה ברכות (פ"א מ"ג) בערב כל אדם יטו ויקראו ובבוקר יעמדו. פירשו המפרשים על דרך רמז, "בערב" בערוב הימים של האדם, בזקנותו, כאשר הוא תשוש ואין לו כח לילך בתאוות לבו, אז "כל אדם יטו" אז בדרך כלל כבר מטים לדרך הטובה וקוראים לאבינו שבשמים ומתקרבים אליו ולומדים ומסגלים תורה ומצוות. ואומנם גם זה טוב, אבל העיקר הוא ש"בבוקר יעמדו", בעת שמאיר לו אור ה"בוקר" וכוחותיו אתו ועדיין הוא צעיר, יתאמץ ל"עמוד" על רגליו ולכבוש תאוותיו. ואלו דברי בית שמאי. אמנם בית הלל אומרים (שם במשנה) "כל אדם קורא כדרכו", לרמז, מתי שבא לו אור מלמעלה זה הטוב.

אבל העיקר הוא כמו שכתבנו שבצעירותו של האדם יגבר על יצרו.

"וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חֲמֹרוֹ" (כב, ג)

מי היה החמור הזה

בפרקי דרבי אליעזר (פרק ל"א) כתוב, הוא החמור בן האתון שנברא בין השמשות, הוא החמור שירכב עליו משה, ועוד לעתיד יהיה משמש חמור זה ל"עני ורוכב על חמור" שהוא מלך המשיח.

"בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו" (כב, ד)

שמירת העינים

התורה הקדושה מלמדת אותנו מוסר גדול, כמה צריך האדם להשפיל את עיניו בעת הילוכו, ולא יסתכל כי אם בתוך ארבע אמותיו שלא יכשל באיזה מראה אסור. שאמרו רבותינו ז"ל (שו"ת גינת ורדים או"ח כלל ב' סימן ט"ו ד"ה כללא דמילתא), שאברהם אבינו לא היה מגביה עיניו, והראיה שנאמר "ביום השלישי", רק אחרי שלשה ימים שהלך אברהם "וישא אברהם את עיניו", רק אז הרים את עיניו. ועוד ראיה חזקה, שלפני שבא למצרים אמר לשרה, הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את (בראשית יב, יא), ואמרו רז"ל (מדרש תנחומא ה') שעד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם. וכן פרש"י הקדוש (שם). וכן מצינו בדוד המלך ע"ה שאמר, ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני (תהלים קלא, א), תמיד היו עיניו למטה מיראת ה', כמו שכתוב בסבא דמשפטים (ח"ב דף ק"א ע"ב), איך היה דוד משפיל עצמו ולא חושב עצמו כלל, אפילו שהיה מלך. ואם כן קל וחומר שאנחנו צריכים להשפיל את עינינו ולבנו ולהכנע לפני השם יתברך ולעשות רצונו.

ובעניין הזהירות לשמור על עיניו, הרי לך לשון נורא של הגה"ק רבי חיים מוואלאזין זי"ע (רוח אבות פ"ב ד"ה או יאמר הסתכל), ובאדם גם כן כלל השם יתברך הכוחות כולם, ויש בכוחו למשול על צבא השמים. וגם כי העולמות נפעלים על ידי מעשיו (של האדם), הן לטוב והן לעקל ולעקלקלות, וכמאמר שלמה המלך ע"ה, ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו... "בני אל ילוזו מעיניך" (משלי ג יט-כא). שלמה המלך כמבקש, בני, ידידי, חוס נא וחמול על המלאכה היקרה הזאת, והזהר לרגל המלאכה לבל תקלקלה, ולבל תעקמנה. וזהו שאמר, "בני אל ילוזו", שלא תהא נלוז ומליז כל העולמות. ואמר "מעיניך", רצונו לומר, על ידי עיניך, כי אף על ידי ראיה אחת, מתקן או מקלקל כמה עולמות, כמאמר רבותינו ז"ל (ברכות סד.) אל תקרי בניך אלא בוניך, רצונו לומר בוני עולמות ולהיפך.

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי" (כב, ז)

תפס אברהם מידת הדין והלך לשחוט את בנו

שלושה פירושים נפלאים נאמרו על פסוק זה על ידי הגאון רבי יעקב קאפיל מרגלית מק"ק ולאדמירא בקונ' קול יעקב (דף ה' ע"ב תס"ח), כי לכאורה קשה להבין מדברי הפסוק מה אמר יצחק לאביו, כי הפסוק אומר "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי וגו'", ולא מפרש מה הכוונה בכך. עוד יש להבין את כפל הלשון ומה התשובה שהשיב לו אביו באמרו "הנני בני".

פירוש ראשון הוא מביא בשם "חכם אחד מירושלים":

ידוע שמידתו של אברהם אבינו היא חסד, כמו שאמר הכתוב, תתן אמת ליעקב חסד לאברהם (מיכה ז, כ), ואילו מידתו של יצחק היא דין. ואילו עתה בשעת העקידה, תפס אברהם במידת הדין והלך לשחוט את בנו, ואילו יצחק פשט את צווארו על גבי המזבח ותפס במידתו של אברהם שהיא חסד ורחמים גמורים. נמצא שהתהפכה מידתו של יצחק למידתו של אברהם שהוא חסד, ומידתו של אברהם למידתו של יצחק שהוא דין.

על כך אמר הפסוק, "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי", דהיינו יצחק פונה אל אברהם ואומר לו "ויאמר אבי" עכשיו אני אבי, שהרי תפסתי המידה שלך, ואילו אתה בני, שתפסת המידה שלי. ועל כך אברהם השיב לו "הנני בני", כלומר, אכן, כך הוא הדבר, אני "בני".

אברהם ויצחק מתווכחים ביניהם הצדקות שלך גדולה משלי

פירוש נוסף, יצחק אמר לאברהם, "אבי", כלומר, כל כך אתה צדיק, מה גדלו מעשיך שאתה עושה רצון בוראך בתום לבבך. אבל אברהם התווכח עמו ואמר לו, לא כן, אלא "הנני בני" שצדקתך גדולה משלי, שאתה פשטת את צוארך על גבי המזבח. וכך היו מתווכחים ביניהם.

הסתכלות בקלסתר הפנים שלי ושלו

ולבסוף הוא מביא פירוש שלישי, על פי מה שהביא רש"י (על פי הגמרא) בתחילת פרשת תולדות "אלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" (כה, יט), שלכאורה קשה, הרי התורה מבקשת להודיענו את תולדותיו של יצחק, ולמה לו לפסוק לומר "אברהם הוליד את יצחק"? וישב רש"י (שם), "לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה. מה עשה הקב"ה, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והיו הכל אומרים אברהם הוליד את יצחק".

ועל כך אמר עתה יצחק לאברהם, "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר, אבי", בלשון תמיהה, וכי יש בעולם אב שרוצה לשחוט את בנו. אמת, עושה אתה רצון קונך ואני גם כן מוכן לעשות רצון קוני, כי יודע אני שאתה אבי ואתה יודע שאני בנך ממש, אבל הלא ליצני הדור יאמרו מעתה, ראו צדקנו שמאבימלך נתעברה שרה, שהרי אם היה בנו של אברהם, לא היה שוחט אותו, ואם כן יצא חילול השם חס ושלום.

והשיב לו אברהם, "ויאמר הנני בני", כלומר, תראה בקלסתר פנים שלי ובקלסתר פניך שהם שווים, "הנני בני" אני דומה לבני, ומעתה שוב לא יוכלו ליצני הדור לומר שאינך בני.

"וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה" (כב, ז)

באמת אתה הקרבן, ומה שאני משתמש בך כי עדיין לא הקדשתי אותך, ורק שם אני אקדיש אותך ע"ג המזבח

מקשים למה יצחק שואל את זה רק עכשיו כשהם בדרך, ולא קודם כשיצאו מהבית ולקחו אש ועצים, ולמה אז לא שאל איה השה, רק עכשיו כשעזב אברהם את נעריו והם הלכו לבד שואל "ואיה השה לעולה". אלא אומרים שיצחק הרגיש שהוא השה לעולה ולכן שתק ולא שאל כי ידע שהוא העולה. אבל אחר כך כשעזב את שני נעריו ואת העצים שם על גבי יצחק, אז חשב יצחק, כנראה שלא הוא מיועד להיות הקרבן, שאם הוא הקרבן, איך אביו משתמש בקרבן הלא זה אסור, שהנהנה מההקדש חייב קרבן מעילה (ויקרא ה, טו), ולכן רק עכשיו שאל "הנה האש והעצים ואיה השה לעולה".

ענה לו אברהם, "אלהים יראה לו השה לעולה בני", שבאמת אתה הקרבן, ומה שאני משתמש בך, כי עדיין לא הקדשתי אותך, ורק שם אני אקדיש אותך על גבי המזבח, וכעת עדיין אתה חול ואני יכול לשים עליך את העצים.

למה יצחק אבינו שאל את אביו על האש והעצים ולא שאל על המאכלת

מדוע יצחק אבינו שאל את אביו איה האש והעצים, ואילו על המאכלת לא שאל היכן היא? תירץ הגאון רבי ירוחם ליב דיסקין זצ"ל בספרו מהרי"ל דיסקין על התורה (וירא כב, ז) על פי הפתחי תשובה שבשלחן ערוך יורה דעה (סימן ל"ו ס"ק ט"ז) שם מבואר שהשוחט כמה בהמות, אין לבהמה או לעוף לראות את שחיטת העופות האחרים, משום צער בעלי חיים. וגם משום חשש צימוק הריאה, דהיינו חוששים שהבהמה כשתראה את שחיטת חברתה, כה תבהל, עד שתצטמק ריאתה ותהיה טריפה. כיון שכן, אברהם אבינו הטמין את סכין השחיטה, כדי שלא יגרום צימוק הריאה ליצחק, ולכן יצחק שהבין כל זאת, לא שאל איה המאכלת.

"וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" (כב, ח)

אברהם רמז ליצחק בנו שע"י מסירת נפשו לה' יעשה לבוש להקב"ה

כתוב בשיר השירים (ו, ב), דודי ירד לגנו לערגות הבשם **ל**רעות **ב**גנים וללקט **ש**ושנים, וכתב האריז"ל בשער הפסוקים (שיר השירים סימן ו'), שר"ת של פסוק זה "לבוש", לרמוז, כי כאשר הקב"ה יורד בעולם הזה ללקוט נפשות הצדיקים בעת פטירתם, הם נעשים בסוד לבוש, בסוד ויתעבר ה' בי למענכם (דברים ג, מ). עכ"ל.

ובספר שערי קדושה למהר"ח ויטאל ז"ל (ח"ג שער ב') כתב, וזה לשונו, והנה אור הנשמות לבוש לאור העשר ספירות, וזהו סוד (שיר השירים ו, ב) דודי ירד לגנו, שהוא סוד העולם הזה, **ל**רעות **ב**גנים וללקוט **ש**ושנים, נוטירקון "לבוש", כי לוקט נשמות הצדיקים המריחין כשושנים על ידי מעשיהם בעולם הזה. ולוקטם להתלבש אורו בהם.

על פי דברי האר"י ז"ל הנ"ל יש לומר אף כאן, שאברהם אבינו רמז ליצחק בנו, שעל ידי מסירת נפשו לה' יעשה לבוש להקב"ה, כנאמר "ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה **ל**עולה **ב**ני וילכו **ש**ניהם יחדיו", ראשי תיבות לבוש.

לפי הנ"ל מבוארת הגמרא במסכת ברכות (י.) נסתכל דוד ביום המיתה ואמר שירה, שנאמר ברכי נפשי את ה', ה' אלקי גדלת מאד, הוד והדר לבשת (תהלים קד, א). עד כאן. הנה לפנינו שהגמ' למדה שביום המיתה מתקיים "הוד והדר לבשת". ודבר זה צריך ביאור.

ונראה, שעל פי דברי האריז"ל דלעיל שהקב"ה לוקט את נשמות הצדיקים ועושה מהם את לבושו, מבואר מאד מאמר הגמרא. שהכוונה היא, שביום המיתה לוקח הקב"ה את נשמתו של הצדיק ומתלבש בה. ועל זה נסתכל דוד ביום המיתה ואמר את השירה, "הוד והדר לבשת". (נפלאות מתורתך, ארונובסקי, אות ל' ערך לבוש).

"וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ" (כב, ט)

מה אמר יצחק לאביו בעת העקידה

בילקוט שמעוני (וירא כ"ב ק"א) אמר יצחק לאביו, אבא, קשור שתי ידי ושתי רגלי, שלא אבעוט בך ונמצאתי מחלל מצות כבוד הורים, שהנפש חצופה היא, שלא תראה המאכלת ואפסל מן הקרבן.

ועוד שם בילקוט שמעוני, אמר לו יצחק, אבא אוסרני בידי וברגלי, בבקשה ממך שלא תעשה בי מום. "ויבואו אל המקום", שניהם מביאים את האבנים, שניהם מביאים את האש, שניהם מביאים את העצים. אברהם דומה כמי שעשה בית חתנות לבנו ויצחק דומה שעשה חופה לעצמו. אמר ליה יצחק, אבא, מהר ועשה רצון יוצרך ושורפני יפה ואפר שלי הולך לאמי ותניחהו, וכל זמן שתראהו אמי תאמר, זהו בני ששחטו אביו. ועוד אמר לו, אבא מה תעשו לזקנותכם, אמר לו בני, יודעים אנו שמיתתנו קרובה, ומי שנחמנו עד עכשיו הוא ינחמנו עד יום מותנו.

"וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ" (כב, ט)

אברהם עקד מלמטה וה' עקד שרי האומות מלמעלה

ילקוט שמעוני (נחום, רמז תקס"א) כל מה שהיה אברהם אבינו עוקד את יצחק מלמטה, היה הקב"ה כופת שריהם של עובדי אלילים מלמעלה.

"וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ" (כב, ט)

היו דמעות נופלות מעיני אברהם עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות

ילקוט שמעוני (וירא רמז ק"א) עיני אברהם בעיני יצחק ועיני יצחק בשמי שמים, והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם, עד שהיתה קומתו משוטטת בדמעות. אמר לו בני הואיל והתחלת למסור רביעית דמך, יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתיך. באותה שעה פער פיו בבכיה וגעה געיה גדולה והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ" (תהלים קכא, א), באותה שעה "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון" (ישעיה לג, ז), עמדו מלאכי השרת שורות שורות ברקיע ואומרים זה לזה, ראו יחיד שוחט ויחיד נשחט, אמרו מי יאמר לפניך על הים זה אלי ואנוהו? שבועת כה יהיה זרעך, מה תעשה לה? מיד "אל תשלח ידך אל הנער".

"מִמַּעַל לָעֵצִים" (כב, ט)

עשה אברהם את המזבח מכוון כנגד כסא הכבוד

במדרש (אגדת בובר ריש פרק ל"א) אמר רבי חנינא מהו ממעל? שעשה את המזבח מכוון כנגד כסא הכבוד, שנאמר שרפים עומדים ממעל לו (ישעיה ו, ב) למעלה מן המזבח.

"וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת-בְּנוֹ" (כב, י)

כה ביאר הרה"ק הישועות משה מוויזני'ץ זי"ע, את דבר הכתוב, ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, כי מאכלת נקראת כל דבר המאכיל ומביא פרנסה לאדם כדי מחייתו (עיין רש"י לעיל פסוק ו). ובא לרמז על הלוקחים בידם את ה"כלים" למיניהם, הם כלי הפרנסה, בתירוץ, "לצורך פרנסה", בכדי להאכיל את בני ביתו. על זה נאמר לקח את "המאכלת" ובהם "לשחוט את בנו" חס ושלום, כי כידוע כל אלו הכלים מסוכנים לו ולזרעו אחריו.

"וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכֶלֶת" (כב, י)

ויקח' את' המאכ'לת נוטריקון חתך

דרשו חז"ל (בבראשית רבה פרשה נ"ו) שבזכות אותה "מאכלת" אוכלים ישראל לדורי דורות. ולכן בכל יום בתפילה אנחנו מבקשים, כמו שכבש אברהם אבינו את רחמיו, כן יכבשו רחמיך את כעסך וכו'.

והרב "בכור יעקב" (הובא בספר אור החמה, חורי, סוף וירא) כתב שנוטריקון ויקח **את** המאכלת, עולה בגי' קטנה **חתך** והוא אחד משמות הפרנסה.

וראשי תיבות שם זה, **תשרי חשון כסלו**, שעתה היד פתוחה לקבל שבים בתשובה עד חנוכה כמו שכתוב בספרי חסידות (כגון אמרי אמת חנוכה תרפ"ה ליל ה').

"וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכֶלֶת" (כב, י)

נזהרים בתקופת תשרי בגלל המאכלת

בספר קושיות (אות רלה) לאחד מן הראשונים ז"ל באשכנז, כתב דבר נפלא, שבשעה שהלך אברהם אבינו לשחוט את בנו, ופשט את המאכלת על צוארו של יצחק, טיפטפה הסכין דם, ונהפכו כל המים שבעולם לדם. ועל כן אנו נזהרים בתקופת תשרי, ואוסרים לשתות מים בזמן נפילת התקופה.

"וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכֶלֶת" (כב, י)

המאכלת של עקידת יצחק היתה עשויה עץ

בחידושי חתם סופר על מסכת חולין (דף טו ע"א, ד"ה א"נ) כתב חידוש נפלא, שהמאכלת של עקידת יצחק לא היתה של מתכת, אלא של עץ קרומית של קנה. ובזה מדוקדק מה שאמר יצחק (פסוק ז) "הנה האש והעצים ואיה השה לעולה", ולא אמר, הנה הסכין, או הנה המאכלת, מפני שהמאכלת היתה של עץ, ובמה שאמר הנה האש "והעצים" נכללה בזה גם המאכלת, שגם היא היתה עשויה עץ.

"אַל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנַּעַר" (כב, יב)

מתפתח וגדל בכל יום ובכ"ז מסר עצמו לקב"ה בלב שלם

קשה, הרי יצחק כבר היה בגיל 37, ואיך הפסוק קורא אותו "נער"? אלא הנביא אומר "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא, א) והסביר ר' ישראל סלנטר (הובא באמרי אליהו, מויאל, עמ' 62), הקב"ה אוהב את ישראל שהם בבחינת נער שגדל ומתפתח משעה לשעה ומיום ליום, לעומת זאת המבוגר אינו מתפתח אלא עומד, והלוואי שיעמוד ולא ירד. וזהו שנאמר, אל תשלח ידך אל "הנער", שהוא מתפתח וגדל בכל יום, וחביב ורצוי הוא לפני הבורא, ובכל זאת מסר עצמו לקב"ה בלב שלם.

"נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו" (כב, יג)

יום כיפור היה ומכיון שהיה האייל מסובך הוא אינו מחוסר צידה

מדוע הפסוק מודיענו שהאיל נאחז בסבך, ומה מוסיף לנו בידיעה זו? מפרש המהרי"ל דיסקין (בספר מהרי"ל דיסקין, וירא עה"פ וישא אברהם), יום כיפור היה אותו יום, ויש איסור לצוד ביום כיפור ואם כן כיצד צד אברהם את האייל, לצורך כך מגלה לנו התורה שהיה האיל מסובך, ומכיון שהיה האייל מסובך הוא אינו מחוסר צידה (ביצה כ"ד רע"א), ואין בו איסור צידה ולכן לקחו.

"נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו" (כב, יג)

זכות השופר

פסיקתא רבתי (סוף פיסקא מ') אמר לו לאברהם, ראה בניך העומדים אחריך כשיהיו מסובכים ונאחזין בעבירות, מה יהיו עושין בקרבנות יהיו תוקעין בהם לפני, ואני אזכור להם עקידת יצחק ואזכה אותם בדין. ומה עסקו של שופר, מכניס בזו ומוציא בזו, כך בניך אפילו יהיו להם כמה קטיגורין, אני אכניס אותם בזה ויוצאין בזה. ולכן עשה משה שופר לישראל סניגוריא להם, תקעו בשופר בראש השנה כדי שיזכור לכם הקדוש ברוך הוא עקידת יצחק ותזכו בדין.

"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה" (כב, יד)

יֵראה, חיבר א' עם ה' נהיה "ירו"

אמרו רז"ל (בראשית רבה פרשה נ"ו, סי' י') הטעם שנקראת ירושלים בשם ירושלים, כי מצינו שמלכי צדק קרא לירושלים שלם, שנא' "ומלכי צדק מלך שלם" (בראשית יד, יח), ואילו אברהם אבינו קראו "יֵראה", כנאמר כאן, ואם היתה ירושלים נקראת שלם, כמו שקראה מלכי צדק, דברי אברהם לא היו מתקיימים, ואילו היתה נקראת בשם יֵראה, דברי מלכי צדק לא היו מתקיימים. מה עשה השם יתברך, לקח את השם שאמר אברהם "יֵר-אה", ואת האותיות האחרונות א' וה' חיברם שיחדיו עולים בגימטריא ו', וצירף עמהם את תחלת המילה "יר", נהיה "ירו". ויחד עם תיבת "שלם" של מלכי צדק, נהיה "ירושלם".

ובכל התנ"ך כולו אין ירושלים עם יו"ד, אלא בכל מקום ירושלם כתובה, ללא יו"ד על שם השלימות שהיתה בירושלים בגשמיות ורוחניות.

"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה" (כב, יד)

כת"ר חכמ"ה בינ"ה מתגלים ביום שנעקד יצחק

כתב בספר ילקוט ראובני (סוף וירא ד"ה ויקרא אברהם) בשם ספר שערי צדק, דע, שביום שעקד אברהם את יצחק, בקש אברהם שיפתחו שערי בינה, שערי חירות, שערי גאולה, שערי כפרה להיות כפרה לכל חטאתם, והקדוש ברוך הוא הודה לו, לתת מתנה זו לבניו ולפתוח להם שערי תשובה ואותו היום הוא כפרה לזרעו של אברהם, הנקרא מדת אהבה. לפיכך הספירות הרחוקות שהם כת"ר חכמ"ה בינ"ה, מתגלים ביום שנעקד יצחק מראש השנה עד יום הכיפורים, והשערים נפתחים בזכות אברהם.

"וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה" (כב, יד)

כשם שכבשתי יצרי מלהשיבך כן תכבוש רחמיך

בתוספות השלם (על פסוק זה, אות ה) הביאו מדרש אגדה, אמר אברהם גם אני נשבעתי שלא ארד מן המזבח עד שאומר כל מה שאני צריך, אמר לו הקדוש ברוך הוא אמור. אמר לו אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, והיום והעלהו לי, כשם שכבשתי את יצרי מלהשיבך, כן תכבוש רחמיך כשיחטאו בניו של יצחק ותזכור עקדתו.

"וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל-נְעָרָיו" (כב, יט)

יצחק היכן הלך, שלחו בלילה מפני עין הרע

נאמר כאן שאברהם שב אל נעריו, ומיד עולה השאלה, יצחק היכן הלך? משיב על כך המדרש (רבה פרשה נ"ו סי' י"ט) שאברהם שלחו בלילה מפני עין הרע, שכן חנניה מישאל ועזריה משעה שיצאו מתוך כבשן האש לא נתפרש להיכן נעלמו, ויש אומרים שמתו בעין הרע. (ולכן אברהם הבריחו, כדי שלא ישלוט גם בו עין הרע וימות חס ושלום.) ומשום רבי שמעון בן יהוצדק אמרו ששינו מקומן והלכו ללמד תורה לפני יהושע הכהן הגדול.

"וְאֶת-מַעֲכָה" (כב, כד)

מעלת הוידוי אחר התפילה

אומרים בשם הבעל שם טוב (הובא בפסקי תשובות סימן קל"א עמ' ע"ה), וכן בשם הבן איש חי שיש רמז בפסוק זה, שוידוי אחר התפילה מעלתו מגעת עד כסא הכבוד. וזה הרמז, "ואת מעכה" ר"ת, וידוי **א**חר **ת**פילה **מ**געת **ע**ד **כ**סא הכבוד.

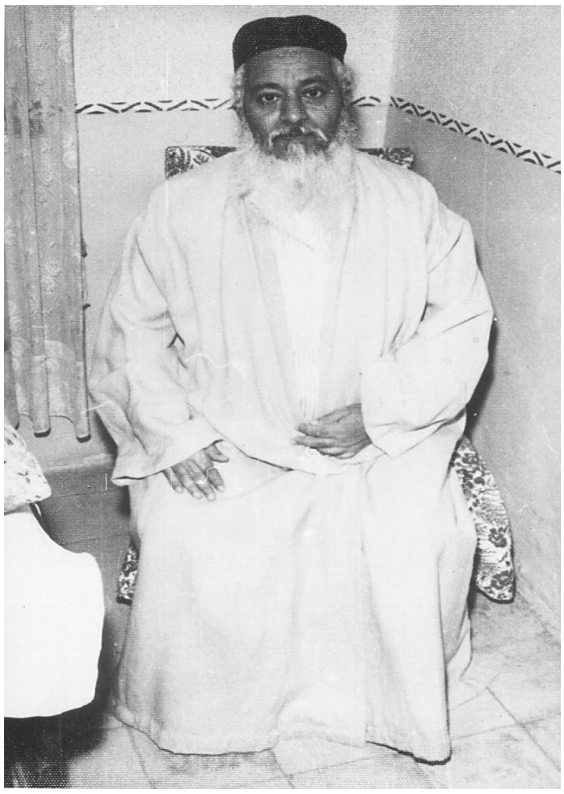
הילולת רבינו מרדכי שרעבי

תולדותיו ונפלאותיו של מו"ר עט"ר המקובל האלקי, המלוב"ן, ראש עדת המכוונים, עמוד צלותהון ישראל

רבנו מרדכי שרעבי זצוק"ל

יום פקודתו כ' חשון

מייסד וראש ישיבתינו ישיבת המקובלים נהר שלום תכב"ץ

לידת רבנו הקדוש זיע"א

בשנת התער"ב זרח השמש בעיר שרעב אשר בתימן, עם לידת רבנו לאביו ר' יהודה, ונקרא שמו מרדכי. כאן החלה מסכת חייו המופלאה של רבינו, הרצופה בעבודת ה' ובעסק התורה, אשר האירו פני תבל בחכמתו ובתורתו.

אביו של רבנו נפטר עוד טרם לידתו. ושנתיים לאחר מכן בהיותו תינוק רך בשנים, נפטרה עליו גם אימו, בשביעי של פסח. רבנו ואחותו נתגדלו בבית סבם, ושם שאבו יראת שמים מיוחדת, קדושה וחסידות.

ללמוד וללמד

בקטנותו, ינק רבנו תורה וקדושה, מסבו הקדוש ר' יפת אברהם תעזי זצוק"ל, ובנוסף לזה זיכוהו מן השמים ליצוק מים על ידיו של המקובל האלקי חסידא קדישא ופרישא ר' חיים סינואני זצוק"ל, ולמד מפיו תורה במשך שנתיים ימים, ובכך עלה ונתעלה, ויהי לאילנא רברבא.

בהיותו צעיר לימים, והוא בן שמונה שנים בלבד, מינו חכמי תימן את רבנו לרבן המכונה 'מארי', והיה מרביץ תורה בעדרים, כל חכמי עירו הכירוהו כי ידיו רב לו בתורה ונתיבותיה.

רבנו לימד 'תלמוד בבלי' בתלמוד תורה בתימן, ותלמידיו מנו כמאה תלמידים, להם העביר רבנו את הלימוד במתק שפתיים, בתבונה ובטוב טעם, והתלמידים שתו בצמא את דבריו. בזקנותו התבטא על כך רבנו באומרו, כי תלמידיו

היו גדולים ממנו בשנים, והיו כבני שש עשרה או שבע עשרה, ועל אף שהיה צעיר מהם, באו בהמוניהם לשמוע תורה מפיו.

באחד השיעורים סיפר רבינו, שבדרשת הבר מצוה שלו, דרש בפני רבני עירו, והשמיע בעל פה, את כל שבעים סוגי הטרפויות שיש בבהמה, עם הסבר רהוט על כל דבר ודבר, ואמר הלכה הלכה מהרמב"ם, מתובל בש"ס ופוסקים, כמו כן נבחן על כל הלכות טרפות וקיבל תעודה מגאוני תימן.

כשמלאו לרבנו חמש עשרה שנים, עמד למבחן פומבי בפני כל חכמי שרעב, על כל ארבעה טורים ומשנה תורה, ונסמך לרבנות ע"י החכמים.

כל התורה בעל פה

ידיעותיו המיוחדות בתורה היו פרי עמלו, כמו ששח לתלמידיו, שהיה מכין את הלימוד קודם שהולך ללמוד אצל רבו, ששים פעמים, ואחר השיעור היה חוזר עוד ששים פעמים, נמצא שכל לימוד היה משנן כמאה ועשרים פעמים, ובכך נחקקו לו דברי התורה בעצמותיו, כמו שמעידים תלמידיו כי רבנו ידע את כל ארבעה טורים עם הבית יוסף ושו"ע ונושאי כליו הכל בעל פה. וכשהיו לומדים בישיבת המקובלים, את דברי הטור והב"י, רבנו היה ללא ספר פתוח לפניו, וכשהקורא היה טועה, מיד היה רבנו מעמידו על טעותו.

נישואיו

בהגיע רבנו לפרק הנושא אשה, נשא לאשה את הרבנית לאה ע"ה, שידוך זה הוצע לרבנו כשהיה בדרכו מהעיר עדן לעיר שרעב, מטרת נסיעתו היתה כדי לישא אשה מבנות שרעב, אך בהגיעו לכפר 'אצ'ויחה', הוצע לו שידוך מאחת המשפחות המיוחסות בכפר, את מרת לאה - ביתו של הרב המקובל ר' זכריה בן סעדיה מודחי זצוק"ל. רבנו נתרצה מיד לשידוך, וזמן קצר אחר שהוצע השידוך נשאה רבינו.

הרבנית היתה אז בת תשע שנים בלבד, גם הרבנית היתה יתומה מאמה אשר נפטרה בעת לידתה, ונקרא שמה בישראל לאה כשם אמה שהיתה קרויה ג"כ בשם זה. כך נבנה הבית המיוחד שלאורו התחממו רבבות מעם ישראל, וממנו הופץ אור התורה לאלפים ולרבבות...

עליית רבנו לארץ ישראל

תשוקתו של רבנו ואהבתו לארץ ישראל היתה רבה עד מאוד, כל ימיו המתין בתפילה שיזכהו האל לעלות ולחנן את עפרה של ארץ הקודש. ובסיעתא דשמיא נתמלא רצונו, ומיד אחר נישואיו, בשנת התרצ"ב, עלה רבנו הקדוש עם הרבנית ע"ה לארץ הקודש.

השלטון בארץ תימן גזר איסור מוחלט על היהודים לצאת את גבול ארצו, ובכדי שלא ירגישו בהם תושבי העיר, הוכרחו לעזוב את ביתם ורכושם בתימן, ואף אורות דלוקים השאירו בביתם. הרב והרבנית יצאו בשיירה לארץ ישראל יחד עם ר' שמואל חדד ז"ל ומשפחתו שהיה מידידי רבינו.

בהגיעם ארצה ירד רבנו מהספינה בהתרגשות רבה ונשק את אדמתה של ארץ הקודש שכל כך ייחל לחונן את עפרה וזכה לשכון בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה.

נטיעות בקרקע העליונה

בהגיעם לנמל יפו הועברו העולים לעיר 'רחובות', שם הוכרחו לעבוד בפרדסים, כתמורה לקבלת מחייתם, גם לבית רבנו הגיעו האחראים, והודיעוהו כי למחר יהיה עליו ליטוע לפחות עשרה נטיעות.

רבנו המשיך כהרגלו לעסוק בתורה בהתמדה ובחשק רב, ולא שת ליבו להתעסק בנטיעות ומילי דעלמא, לעת ערב הגיע הממונה לביתו של רבינו, ושאלו נחרצות על סיבת השתמטותו מעבודת הנטיעות אשר מוטלת על כלל התושבים.

חייך רבנו ואמר: 'אני נטעתי עשרה נטיעות בקרקע העליונה'. כוונת רבנו היתה שע"י התעמקותו בתורת הסוד, ייחד הספירות העליונות עשרה במספר, ונטע שם נטיעות יקרות.

הממונה שלא הבין למה התכוון רבינו, חשבו למשוגע, ועל אתר פטר את רבנו מן העבודה, כך יכל רבנו להמשיך גם בימים קצרים אלו בהם שהה בעיר רחובות, לעסוק בתורה כדרכו בקודש.

אחר ימים אחדים, רבנו גמר אומר בליבו לעלות לירושלים עיה"ק ביודעו שמקום מושבו הוא בירושלים, וכן עשה, הטעין יחד עם רעייתו את חפציהם על הרכבת, ובאו לירושלים.

בהגיעו לירושלים עיר הקודש התנודד רבנו כמה פעמים, עד אשר הגיע לחצר הקדושה, חצר ישיבתו, ברח' שילה אשר בשכונת מחנה יהודה, ושם קבע את מקום מושבו.

בישיבת בית אל

תשוקתו ותאותו של רבנו היתה, לזכות להסתופף בקרבתם של גדולי המקובלים בישיבת בית אל בעיר העתיקה, אשר הם מעתיקי השמועה מדור לדור עד רבנו הרש"ש זיע"א.

רבנו הרגיש כי מן השמים סייעוהו, שזכה לשכון בירושלים, ומידי יום אחר תפילת שחרית היה מכתת רגליו אל בית המדרש ק"ק חסידים 'בית אל', שם למד מפי הגאון המקובל רבן של חסידים ר' שלום הדאיה זצוק"ל.

מלבד זאת, הצטרף רבנו לישיבת רחובות הנהר שעמד החסיד המקובל חכם שאול דוויק הכהן זצוק"ל המכונה 'השד"ה', ויצק מים על ידיו. לאחר פטירת השד"ה בשנת תרצ"ג, למד רבנו עם המקובלים בבית הכנסת מגן דוד, אשר כיהן בה בנו של השד"ה ר' אליהו דוויק, עד שנת ת"ש - עת פרוץ מלחמת העולם השניה. כמו כן למד בישיבת אמת ליעקב, שם שמע את שיעוריו של הצדיק המקובל ר' יעקב לופס זצוק"ל.

פתיחת ישיבת נהר שלום

בשנת התש"ח כאשר נחרבה ישיבת בית אל בעיר העתיקה חשש רבנו זיע"א שיתבטל מנין המכוונים שמתפללים את כל שלשת התפילות בכוונות, ומיד טרח לפתוח מנין של מקובלים, שרובם היו ממקובלי בית אל, שהמשיכו את השושלת המפוארה של תורת הקבלה, והתפילות בכוונות.

כך לפני למעלה משבעים שנה הקים רבנו את ישיבתו ישיבת המקובלים 'נהר שלום', יחד עם עמיתו המקובל ר' אברהם הכהן שהיה עוד מהמכוונים בישיבת בית אל בעיר העתיקה, והיה מכתת רגליו ממקום למקום, כדי להחזיק את הישיבה הגדולה 'נהר שלום'.

את שם הישיבה קרא מו"ר על שמו של המקובל האלקי רבנו שר שלום שרעבי זיע"א אשר נודע בגודל קדושתו והשגותיו בסודות התורה. לא בכדי בחר מו"ר ראש הישיבה זצ"ל, לקרוא את הישיבה על שמו של רבנו הרש"ש ז"ל, אלא מפני שמשאת נפשו ושאיפתו היתה, להעמיד תלמידים שידעו להתפלל בסידור כוונות הרש"ש זיע"א, בדרך המסורה דור אחר דור מישיבת בית אל, וכל כולה של הישיבה אינה אלא המשך ישיבת בית אל.

כבר בחצות הלילה היו משכימים קום מורינו הרב זצ"ל עם תלמידיו ועוסקים בתורת הסוד, עד זמן התפילה, ובהגיע זמן התפילה הכינו עצמם בדחילו ורחימו, ועמדו להתפלל מתוך כובד ראש עם הנץ החמה, מתוך סידור התפילה שסידר הרש"ש הקדוש זלה"ה. לאחר התפילה היה לומד רבנו זצ"ל עם תלמידיו, טור עם בית יוסף והרמב"ם מידי יום ביומו.

ואכן לאחר טירחה ויגע רב, זכה מו"ר ראש הישיבה זצוק"ל להעמיד תלמידים הרבה בלימוד חכמת הקבלה בכלל, ובכוונות הרש"ש בפרט, ואפשר דאלמלא מו"ר זצ"ל היה משתכח לימוד זה והתפילות בכוונות.

שיעוריו הקדושים

יומו של רבנו היה עמוס לעייפה בשיעורים קדושים, מלפני תפילת שחרית עם תלמידיו המקובלים, ולאחמ"כ שיעורים רבים בכל מקצועות התורה, אליהם היו מתאספים מכל הסוגים ומכל הגוונים, לשמוע דברותיו הטהורות, ושיעוריו המחכימים.

רבנו זירז תמיד את הבעלי בתים שיתמידו בקביעת עיתים לתורה. ובפרט הבהיר באזניהם שלא יפסידו אפי' יום אחד מהקביעות, כי אם תעזבני יום - יומיים אעזבך. והיה רגיל לומר שאף מי שנאנס ולא יכל להגיע לתחילת השיעור, יתאמץ לבוא באמצע השיעור, ואפי' לסוף השיעור יבוא. ואף אם יגיע כשיאמרו הקהל "ר' חנניא בן עקשיא" גם זה לטובה הוא, כי השקידה וההתמדה ערכה גדול מאוד מאוד.

שיטת הלימוד של רבינו

רבינו, זכה להעמיד דור חדש של מקובלים ומכוונים, והיה מעודד רבות את הציבור לעסוק בתורת הנסתר. לרבנו היתה שיטת לימוד ודרכים מיוחדות שבדרך זו הרבה חיילים לתורת הסוד.

לדוגמא, רבנו לא הקפיד להמתין עד שהלומדים אצלו ימלאו תחילה כריסם בש"ס ופוסקים, ורק אח"כ ילמדו את תורת הנסתר. אלא בחכמתו ובתבונתו סידר רבנו את הלימודים בבית מדרשו, שיהיו בלולים מתורת הנגלה והנסתר גם יחד.

תלמידי רבנו זצוק"ל

ענפים רבים הדומים לשרשם העמיד רבנו בכח הנהגתו הרמתה, בית המדרש נהר שלום הינו כאבן השואבת, לכל סוגי הגוונים בעם, מבעלי בתים עד גדולי המקובלים.

דברותיו הטהורות של רבנו זיע"א, היו נשמעים בשיעוריו הנפלאים המגוונים במשך כל שעות היום, בהלכה במוסר, באגדה ובקבלה כאחד, הכל בנועם שיח ובמתיקות אשר היתה מקהילה קהילות רבות שהיו מתקבצים לישיבת נהר שלום לשמוע את נועם דברותיו של רבינו.

בפרק זה נתמקד על גדולי הדור המקובלים שחיו בדור הקודם זצוק"ל, אשר הסתופפו בשקיקה לשמוע את מילות הקודש היוצאים מפה קדוש של רבינו, שאבו וקבלו ממנו את יסודות ושרשי הקבלה כפי שקבלם ממקור הקודש ישיבת בית אל, שם למד כאמור לעיל מגדולי עמודי הקבלה, אשר קבלו מדור לדור איש מפי איש עד רבנו הרש"ש זיע"א.

שיעוריו של רבנו בתורת הקבלה היו בבהירות ובבקיאות נפלאה, בהסבר קולח, בהבהרת דברי רבנו האר"י ורבנו הרש"ש, ובסידור הכוונות. לא בכדי, רבים מעמודי הקבלה בימינו הם פרי עטו של רבנו זיע"א אשר מכוחו קמו ועמדו, והיו לאילני רברבי.

זכות לימוד והפצת הקבלה

באחד משיעורי המוסר, מתוך הספר הקדוש ראשית חכמה, סיפר רבנו שראה בחלומו את הגביר המרומם, הצדיק המקובל, ר' ניסים נחום זצוק"ל, ובידו מטה. שאלו רבינו: מה המטה הזה אשר בידך? והשיב לו: כי זה מטהו של מלך המשיח, ובשעת הגאולה ניתנה לו הזכות ליתן המטה הזה בידו.

שאלו רבינו: ומפני מה זכית לכך? ויען ויאמר לו: מפני שזכה ע"י פעולותיו בחייו לקרב את זמן הגאולה הרבה מאד ע"י שהרבה בלימוד הקבלה, וסייע בתמיכה גדולה לכל מי שיכנס ללמוד קבלה אצל זקן המקובלים בדור שעבר, הגאון המקובל ר' שאול דוויק הכהן זצוק"ל, ואף הקים את ישיבתו "רחובות הנהר", שהיתה מתנוססת לתפארת בשכונת הבוכרים וחכמים רבים נהרו אליה, ומלבד זאת היה דואג לתת ללומדים תמיכה חודשית ביד רחבה, ובזכותו יצאו מישיבה זו רבנים גדולים בפשט ובקבלה שהם היו מקובלי הדור שעבר.

ואמר על זה מו"ר עט"ר המקובל האלקי ר' בניהו שמואלי שליט"א, מפני מה זכה רבנו זיע"א שהראו לו כן בחלומו, כי כמעשה ר' ניסים כן מעשהו, שע"י הקמתו את ישיבת נהר שלום, ע"מ להמשיך את שושלת הקבלה והתפילות בכוונות, וכן ע"י שהרבין תורה בעדרים שנים רבות, והעמיד דור של מכוונים, בודאי שעל ידו נתקרבה הגאולה עוד ועוד...

בשם כל ישראל

את נוסח לשם יחוד קבה"ו וכו' הנאמר קודם כל תפילה ומצוה, נהג רבנו לומר בשקט, אך כשהגיע למילים "בשם כל ישראל", הגביה קולו במקצת להדגיש אהבת ישראל ולכלול תפילתו בכללות עם ישראל. כמו שכתב רבנו האר"י ז"ל בשער הכוונות "קודם כל תפילה צריך אדם לקבל עליו מצות 'ואהבת לרעך כמוך', עי"ז תהיה תפילתו כלולה מכל תפילות ישראל ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי".

אביהן של ישראל

גדולה היתה אהבתו של רבנו לכל יהודי, "ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא", וגם אם אותו יהודי שקע ביון מצולה של פשעים וחטאים, הושיט לו הצדיק יד מקרבת, לעבור לנתיב הנכון ולצעוד בדרך המלך.

כשמן תורק שריחו הטוב הולך לפניו, כך היה שמו של רבנו שהתפרסם בכל קצות תבל. אנשים רבים נהרו לביתו הקטן שברחוב שילה, והמתינו בלב כוסף ורוגש לרגע המיוחל, בו יורשו להכנס לקודש פנימה ויפרקו את המועקה שבלבם לפני רבנו- צדיק הדור, היושב ומקבל באהבה רחימאית כל יהודי בכל מדרגה רוחנית שיהיה, ומנסה בכל כוחותיו לעזור לו ולחלצו מכל צרה וצוקה, וכאשר יצאו הבאים מלפניו, ראו הכל בעליל כי הוקל להם מסבלותם.

לקבלת הקהל הקדיש רבנו שעות מספר בכל יום בבוקר. היה נוטל את הצרות של כל יחיד ויחיד, הדמעות החמות שנגררו על שולחנו הטהור, זעקת האומללים וצעקת הדלים - כל אלו חדרו עמוק ללבו החנון, אשר שפע אהבה וחמלה לכל בר ישראל, ואז היה נושא תפילה חרישית לאביו שבשמים "ראה בעוני עמך בית ישראל". והיה

לוקח את כסף הפדיון ומחלקם לעשרה חכמים שישבו וילמדו, והוא היה מיחד יחודים לתיקון הנפש, אשר יחודים אלו היו פועלים ישועות בקרב הארץ.

אהבת ישראל שיקדה כאש בלבו של רבינו, הביאה אותו למצוא את הצד החיובי שבכל בן אדם ולדבר עליו דבורי זכות.

פעם נכנסו לביתו שני פעוטות שהוריהם נמנו על המחנה החילוני, הפעוטות השתובבו כה וכה מסביב לכסאו של רבינו, אשר פנה אליהם בחיבה ואמר "אתה ילד טוב!" "את ילדה טובה!" - נענה אחד מהיושבים בחדר ואמר לצדיק - "הלואי שאמם היתה צנועה" - השיבו רבנו מניה וביה - "גם האמא טובה!"

גם בחושך מצא רבנו נקודת אור... ועליו נאמר "הדן את חברו לכף זכות דנין גם אותו לזכות מן השמים".

הרבנית לאה שרעבי

לצידו של רבנו זצ"ל היתה עומדת הרבנית לאה שרעבי זצ"ל לעזור לו בכל הענינים ובנוסף לזה היתה מרבית צדקה וחסד והיתה אוספת, כסף לעניים ומחלקת להם סלי אוכל ומזון ובגדים, כמו כן היתה משמשת כבלנית מקוה ודואגת לטהרת הבית, וכן מדריכה ומלמדת הנשים דרך ה' צניעות וקדושה. הרבנית לאה שרעבי זצ"ל רצתה שיהיה לה ולבעלה ילדים והלכה אצל החזון איש זצ"ל לבקש על ילדים ואמר לה שכל ביאתה לעולם רק לעזור לבעלה, ותולדותיהם של צדיקים תורה ומעשים טובים.

כמו"כ הרבנית היתה משתתפת בשמחות של בני הישיבה תלמידי הרב זצ"ל, ודואגת לכל צרכיהם, ובפרט לאלו שלא היה להם משפחה.

הרבנית היתה עוזרת לבעלה הרב שיוכל לעסוק בתורה ללא הפרעה, והיתה עובדת בתקופות שונות בכמה עבודות כדי להביא אוכל ומזון להרב זצ"ל ובעיקר בתחילה בהיותם צעירים.

מסופר על הרבנית זצ"ל שהיתה מבשלת לשמחות ומקבלת ע"ז כסף למחייתה פ"א בישלה לשמחת ברית שהיתה בשכונת שערי חסד לבן שנולד לרבי שריה דבילצקי זצוק"ל, והנה בעודה מבשלת היתה בוכה ונכנסה אשתו של רבי שריה דבילצקי תליט"א לשאול אותה מדוע בוכה ואמרה שיש לי בעל ת"ח גדול שהוא מקובל גדול ולא מכירים אותו ואת חכמתו וסיפרה את זה לבעלה רבי שריה דבילצקי שליט"א, ומיד הלך בעלה לרבנו הרמ"ש זצ"ל והתברר לו שרבנו מקובל גדול, וישב אצלו שנתיים ימים בשנים תש"ז-תש"ח ולמד אצלו כל הספר עץ החיים וכן כוונות הרש"ש זיע"א, ואח"כ עבר הגאון הנז' לעיר בני ברק ולא יכל להמשיך ללמוד עם רבנו הרמ"ש זצ"ל, אך מידי פעם היה עולה לירושלים ומדבר עמו בלימוד וכן היה שולח מכתבים לרבי עובדיה הדאיה זצ"ל בתורת הסוד וכך נהיה לאחד מגדולי המקובלים הנמצאים איתנו היום.

רבן של כלל ישראל

רבנו זיע"א היה מקפיד מאוד להצניע את תוקף גדולתו וקדושתו, והיה מונע את הפרסום בכל כוחו, רק מעטים אשר זכו להשתתף בשיעורים ידעו את גודל קדושתו, הנהגותיו המופלאות, ושהיה מלומד בניסים ונפלאות.

בשנת תשכ"ח נחלה רבנו מהתקף לב חמור, ואושפז בבית החולים שערי צדק הישן. לאחר מכן סיפר רבינו, כי בזמן שהותו בבית החולים, גילו לו מן השמים שגמר את התיקון שלו בעולם. ואם הוא רוצה להמשיך לחיות, עליו לזכות את הרבים ע"י שיקבל קהל לרפואה ברכה וישועה. ורבנו זיע"א הסכים לזה, ואחר זמן מה יצא מכלל סכנה, ושב לאיתנו.

מאז נתפרסם רבנו בפי כל, ונעשה רבן של כלל ישראל, עשרות אנשים היו משחרים לפתחו בכל יום, רבנו זיע"א שליבו היה רחמן ורך, היה משתתף ובוכה בצערם של הבאים, ומברכם לישועה וברכה. ואם יש איזה חולי או צרה מיוחדת, היה עורך להם תיקון עוונות לרבנו הרש"ש, או פדיון נפש, והכסף שלקח מהם בעבור התיקון היה מחלקו לישיבה ולתלמידים, ורבים נושעו מתפילותיו. גם היה מדריך את כל האנשים על שמירת השבת וכשרות וטהרת המשפחה, ורבים השיב מעוון.

ובשביעית יצא לחפשי...

רבנו זיע"א קידש עצמו בעשותו 'תשובת הקנה', דהיינו שהתענה במשך שש שנים רצופות, וזכה למדרגת 'ובשנה השביעית יצא לחפשי חינם' דהיינו חינם מיצר הרע, שאין יצה"ר שולט עליו.

רבנו זיע"א בכח קדושתו וצדקתו, ובכח דביקותו בתורה הקדושה, היה רואה למרחקים עצומים, וידע עתידות באופן מוחלט. כמאמר חכמינו, איזהו חכם הרואה את הנולד. והיועץ בו כשואל באורים ותומים, כל תשובה חקוקה בסלע, מדויקת להפליא. רוח הקודש היתה מפעמת בקרבו, וידע לומר נסתרות ותעלומות, אשר נסתרו מעיני בני אדם.

צופה למרחוק

מעשיות סיפורי מופת ונפלאות שנעשו ע"י רבנו זיע"א, ישנם לאין ספור, יכלה הזמן והמה לא יכלו. ואף שעברו כשלשים שנה מפטירתו של רבנו זיע"א, ישנם רבים החיים עמנו שנושעו ע"י רבנו בישועות מיוחדות, בבחינת 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'. ועל תורת נפלאותיו בלבד יהיה ניתן לכתוב כמה כרכים עבי כרס.

מרגלא בפומיה דמו"ר עט"ר רבנו בניהו שמואלי שליט"א לומר בזה, הביטו וראו עד היכן כוחו של העוסק בתורה לשמה, בשקידה ובהתמדה עצומה, כפי שקיים מו"ר זיע"א. מעלה זו לא ניתנה לרבנו בחינם, אלא פרי עמלו הוא, נפש עמל עמלה לו, ובכוחות עצמו, טיפס ועלה למדרגות נעלות כאלו.

בחרנו עבורכם מעט מזעיר, מנפלאותיו וישועותיו של רבנו זיע"א, דוגמאות שבהם נוכל לחוש את כוחו ורוח קדשו, אשר היה ברור בעליל בחדותו ובבהירותו. ועד היכן יכול בר אנוש שחי בדורנו להתקדש ולעלות ולהגיע לדרגות נבואה, כפי שזכה רבינו.

מלחמת יום הכיפורים

אחד הזמנים בה התבטא באופן מופלא ראייתו הזכה של רבינו, היה בסיום מלחמת יום הכיפורים, כאשר היו הרבה נעדרים, שלא ידעו על מצבם.

הורי הילדים פנו בדמעות שליש אל רבנו זיע"א, אשר עודד אותם. ולכל אחד ידע רבנו לומר בדיוק מה מצבו של בנו. ובכך ניחמם והשיב את נפשם.

לאשה אחת אמר רבנו שלא תדאג, כי בנה ישוב בעוד שבועיים ביום שלישי, בשעה אחת בצהרים הוא ידפוק על הדלת. וכן היה ממש כדבריו. וכדומה לזה עשרות מקרים.

פעמים הודיע רבנו לשואלים כי בנם נמצא בשבי במקום פלוני, וישחררוהו בתאריך פלוני. גם כאשר ל"ע אותו חייל לא היה בין החיים, ידע זאת רבנו בבירור, וכששאלוהו, ספק את כפיו ואמר כי אין מה לחכות. ואכן לאחר זמן מה מצאו את גופתו...

מעשה נוסף הדומה לזה, באשה אחת שבאה לבית רבנו ודמעתה על לחיה, כי בנה נסע לחו"ל ונעלם, וכל החיפושים אחריו עלו בתוהו. ענה רבנו ואמר לה: תבואי לכאן שבוע הבא ביום שני, ואגיד לך מה עם בנך... אדם אחד שהיה נוכח בשעת המעשה, התעניין מאד מה יאמר לה רבנו בשבוע הבא, וגם הוא הגיע לראות איך יפול דבר.

כשבאה האשה ביום שני, אמר לה רבינו: מחר יבוא בנך לירושלים, ושגם היא תבוא אל רבנו למחרת. והנה למחרת בא אדם אחד לשכונת מחנה יהודה, ושאל היכן ביתו של הרב שרעבי, והראו לו. ובו בזמן אימו ג"כ היתה אצל הרב, ואז נפגשו שניהם בפתח ביתו של הרב, והיתה שמחה גדולה וקידוש ה'.

שידוכים וזיווגים

לא פעם ניגשו לרבנו בחורים שהגיעו לפרק 'האיש מקדש' ובאו לשאול את פיו הקדוש על הצעת השידוך. וידע רבנו לומר בבירור אם זיווגם יעלה יפה, ומה יהיה עימם, הייטב או לא ח"ו, ורבנו היה עונה לכל אחד בדקדוק לפי ענינו.

מעשה היה באחד שהתייעץ עם רבנו על שידוך שהוצע לו, ואמר לו רבנו שלא כדאי לו להתחתן עמה, אך הוא לא שת ליבו, כי חשב שהיא מתאימה עבורו. אחר זמן מה מחתונתו, היו לו קשיים גדולים עם אשתו עד שהוכרח לגרשה.

מעשה אחר באחד ששאל את רבנו עבור איזה בחורה, ואמר לו רבנו שאין זה השידוך שלו, אלא בעוד כך וכך ימים, יציעו לו בחורה בשם פלונית בת פלוני, והיא שייכת לו. וכן היה.

לא יכל לזוז

מעשה באחד מבני הישיבה שהלוה כסף לחברו. כעבור זמן כשהגיע שעת הפרעון, נגש אליו וביקש את כספו חזרה, אך הלה טוען כי כבר פרע את חובו. מיודענו נבהל, כי מעולם לא החזיר לו דבר. אך הלה בשלו כי כבר פרע לו את כל ההלואה בשלמות.

בצר לו לקח את בעל חובו אל רבנו זיע"א. שאלו רבינו: הוא הלוה לך כך וכך כסף? אמר הלה: כן, אבל כבר השבתי לו את כל הסכום. נענה הרב ואמר לו: אם כן אתה יכול ללכת לביתך. אך הנה פלא, הוא רוצה ללכת אבל אינו יכול לזוז...

כשראה כן בכה בדמעות שליש והודה כי לא החזיר את הכסף, ועכשיו מיד הולך הוא להשיב את הכסף לבעליו. אמר לו הרב: עכשיו אתה יכול ללכת...

אלהא דר' מרדכי עננו

אחד מתלמידי רבנו שהיה רגיל ללכת לקסטל למסור שיעורי תורה ולזכות את הרבים. סיפר, שפעם אחת בחזרתם לירושלים עיה"ק בירידה מהקסטל, לפתע אמר להם הנהג שאין בלמים ברכב וכי רגעים ספורים נשארו להם...

אמר להם תלמיד רבנו זיע"א. תגידו כולם: אלהא דר' מרדכי שרעבי עננו. ומיד באמרם כן, ראו כולם את דיוקנו של רבנו עוצר את הרכב בשתי ידיו, וקידוש ה' עצום נעשה מזה.

כשהגיע התלמיד לביתו של הרב, ובא לספר לו על הנס שנעשה עימם, אמר לו רבינו: ידעתי בני ידעתי, ועמדתי עליכם בתפילה...

על מרן עט"ר חכם עובדיה זצוק"ל

ידוע כמה היה רבנו זיע"א מחבב ומכבד את כבוד מרן מו"ר ועט"ר הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, ובכל הזדמנות ומאורע חשוב כשהיו נפגשים היה רבנו ממטיר עליו שבחים בהערצה גדולה.

בשנת תשכ"ט כאשר נתקבל מרן זצוק"ל, לרב ראשי וראש אבות בתי הדין לתל אביב יפו יע"א, ערך רבנו לכבודו מסיבה מפוארת, בישיבתו 'נהר שלום', בהשתתפות רבנים גדולי תורה, ובהשתתפות טובי הזמרים. וכשסיים רבנו ז"ל מדברות קדשו אמר לכמה מהנוכחים בזה"ל: רבנו עובדיה ילך לתל אביב, וידלה כל ניצוצות הקדושה, ובזמן קצר יחזור לעיה"ק ירושלים ויכהן פאר ראשון לציון ורב ראשי לארץ ישראל, וכאשר גזר רבנו כן היה.

תמיד היה רבנו זיע"א מכנהו: 'מורינו ורבינו', והיה אוהבו כנפשו. וכן כאשר ערכו מסיבה למע"כ הרבנית לאה ע"ה אשת חבר לרבנו זיע"א, בבית הכנסת אוהבי ציון, עבור השיעור שהיתה מוסרת כל שבת ושבת בביהכנ"ס נהר שלום, הגיע מרן זצוק"ל למסיבה זו יחד עם רבנו זיע"א, וכאשר נשא רבנו מדברות קדשו פתח ואמר בזה הלשון: 'מורי ורבותי, ובראשם פאר הדור והדרו, הרב מורנו רבנו ר' עובדיה יוסף זצוק"ל.

יביע אומר מקובל בשמים

בהזדמנות אחרת אמר רבנו כי הספר 'יביע אומר' שחיבר מרן מקובל בשמים, ושכתוב בזוה"ק עה"פ 'יום ליום יביע אומר', 'אומר' - ר"ת אור מים רקי"ע. והמשיך לשבח ולפאר את מרן זצוק"ל שספריו נתפשטו בכל תפוצות ישראל. וסיפר מרן עט"ר הראשון לציון זצוק"ל, כי מדברי רבנו זיע"א, היה נראה שהוא בקי בכל ספרי יביע אומר בעל פה, וכל רז לא אניס ליה.

הגלגלים התפוצצו

הרבנית ע"ה סיפרה, שכאשר שרר עוצר בירושלים עיה"ק, והיה אסור לצאת מפתח הבית, רבנו זיע"א יצא לרחובה של עיר ביום שבת קודש. כשראו אנשי הצבא את רבינו, מיד עצרו אותו, וביקשוהו שיעלה על רכבם. רבנו סירב לעלות מחמת כבוד השבת, אך הם לא ויתרו, והרימו אותו בעל כרחו אל תוך הרכב.

וראה איזה פלא, כשבאו לנסוע, מיד התפוצצו כל גלגלי הרכב, החיילים הבינו מיד שבעבור רבנו קרה כל זאת, ושחררוהו.

תעשה תשובה ותתרפא

ישנו סיפור מעניין, על אשה אחת שקמה בבוקר ונבהלה לראות כי פניה נתעוותו. מיד באותו יום פנתה עם בעלה אל בית החולים, שם אמרו לה שתצטרך לעשות ניתוח.

בבית החולים היה דוקטור אחד שהכיר את רבנו זיע"א, ואמר להם למה לעשות את הניתוח, לכו אל הרב שרעבי, ואשר יאמר לכם תעשו.

הלכו לבית רבינו, כששמע זאת רבינו, אמר לה: עשית חטא פלוני, ולכן התעוותו פניך, תעשי תשובה ותתרפאי. על אתר קיבלה עליה תשובה שלימה, בעודם בבית רבינו, וראה פלא מיד שבו פניה לקדמותם.

אין חור בלב...

ילדה אחת שחלתה, ובבדיקות שנערכו בבית החולים אמרו להוריה שיש לה ב"מ חור בלב, וצריכים להטיסה דחוף לחו"ל לערוך לה שם ניתוח מסובך.

בצר להם פנו אל רבנו זיע"א, אמר להם רבינו: אין חור בלב ולא צריכים שום ניתוח. הוריה התקשו לקבל את דברי רבינו, כי ראו בצילומים שיש חור בליבה. וכשחזרו לעירם אספו את הכסף הנדרש וטסו לחו"ל.

בבית החולים בחו"ל ערכו סידרת בדיקות, והרופאים התפלאו לראות שאין שום דבר... ההורים נדהמו לראות איך רבנו ידע הכל בבירור, והצטערו שלא שמעו לקולו.

תפקד בחודש הזה

מעשה באדם אחד שלא זכה לפרי בטן שנים רבות, וכל פעם שהיה בא לבית רבינו, היה רבנו מעודדו ואומר לו שיהיו לו בנים...

פעם אחת כשבא אל רבינו, אמר לו: החודש הזה תתעבר אשתך בבן. התפלא האיש מאוד, כי ידע שלפי הטבע לא שייך שתפקד בחודש הזה. וניסה לומר לרבנו כי החודש לא שייך. אך רבנו עומד על דבריו: כך אמרתי וכך יהיה. ובאמת לתדהמתו השתנה הכל, ובאותו חודש התעברה אשתו בבן זכר, בכח דיבורו של רבינו, כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים.

עוד מעשה בתלמיד חכם גדול שלא היו לו ילדים, עד כדי שרופא מומחה אחד התבטא בחריפות ואמר לו: אם יצמחו לך שערות בכף היד יהיו לך ילדים.

וכשבא אצל רבינו, הרגיעו ואמר לו כי יהיה לו ילדים וילדות. וכן היה כדברי רבינו, וכיום יש לו משפחה גדולה בליע"ה.

גמר את התיקון

חכם אחד שהיה צדיק ויר"ש, ומזכה את הרבים בשיעוריו, לילה אחד בעת החשיכה, כאשר חצה את הכביש, ל"ע נדרס למוות, והניח אשה בת כ"ח שנים עם עשרה ילדים קטנים. והיתה האלמנה שבורה מאד ובוכה, ודמעתה על לחייה, מאנה להנחם.

אחד מאנשי הישיבה שהכיר את האלמנה הפנה אותה אל רבנו זיע"א. כששמע רבנו את פרטי המקרה. אמר לה: דעי לך, שבעלך בגלגול שעבר היה ראש ישיבה, ובא לעוה"ז לתקן, וכיון שגמר התיקון שלו הלך למנוחות, ונכנס למחיצה שלו, לפיכך אין לך להצטער כלל. והוסיף רבנו ואמר: ודעי לך כי העובר שבמעייך, הוא בן זכר בריא ושלם. נדהמה האשה לשמוע את דברי רבינו, כי הרופאים יעצו לה לעשות הפלה, באמרם שנעשה אברים אברים מאחר שמגודל צערה היתה מכה מכות חזקות על בטנה.

אמר לה רבנו זיע"א: אל תשמעי לרופאים, כי הם טועים בזה, העובר שלך קיים ושלם. קיבלה האשה ברכה גדולה מרבנו והיתה שמחה ומעודדת מדבריו הקדושים. וכן היה שלא נפל דבר ממה שאמר, וילדה בן זכר בריא ושלם.

אין מה לעשות...

אשה אחת שחלתה ונגש אחד התלמידים אל רבנו לשואלו מה לעשות. א"ל רבנו נעשה תיקון. בביהמ"ד קראו עבורה את ספר התהילים, ורבנו בביתו היה עורך כוונות נוראות לרפואתה.

לפתע שמעה הרבנית ע"ה שרבנו דופק על השלחן, ונאנח אנחה שוברת לב. נבהלה מאוד, כששאלה לפשר הדבר, סגר רבנו את ספר התיקונים, ואמר 'אין מה לעשות...'

לאחר זמן מה, בא התלמיד אל רבנו להודיעו שהאשה נפטרה. אמרה לו הרבנית, כבר רבנו ידע זאת, וכך הוה עובדא.

אשתך כבר מעוברת

אברך אחד שלא היו לו ילדים, הגיע לבית רבנו לקבל את ברכתו ועצתו.

כשנכנס אל רבינו, קודם שהספיק לפצות את פיו, אמר לו רבינו: אשתך כבר מעוברת בבן זכר, והיום הוא היום השלשים ליצירתו. ויהי לפלא.

תמתין עוד קצת

מעשה בחכם אחד, שאשתו רצתה לעבוד כדי לסייע בנטל הפרנסה, אך לא מצאה עבודה טובה.

פנה החכם אל רבינו. אמר לו רבינו: בעוד חודש יציעו לה עבודה טובה, ואם תמתין עוד חודשיים יציעו לה עבודה במקום יותר טוב עם רווחים גדולים.

וכן היה שכעבור חודש הציעו לה עבודה, וכמובן שסרבה, כפי שיעץ רבינו. ולאחר חודשיים קיבלה עבודה במקום טוב יותר בדיוק כמאמר רבינו.

הספר תורה פסול

מעשה היה שהביאו לפני רבנו יריעות של ספר תורה שיעיין בו, תוך כדי שרבנו מעיין, לפתע הצביע ואמר: כאן הסופר לא קידש את שם ה', וא"כ הספר פסול.

המשך שושלת הקודש

ישיבת המקובלים בתפארתה

רבנו זיע"א עוד בחייו מינה את תלמידו חביבו המקובל האלקי חסידא קדישא ופרישא, ראש הישיבה שליט"א, לעמוד ולכהן בראשות הישיבה, ולהיות שליח ציבור בתפילות הכוונות בישיבה הקדושה, שכידוע שהמנהג בישיבת המקובלים בית אל של הרש"ש זיע"א, שראש הישיבה המכונה 'הרב החסיד' הוא העובר לפני התיבה בתפילות הכוונות.

רצונו ומאויו של רבנו זצוק"ל מתגשמים ומתקיימים, וישיבתו הקדושה אשר יסד ממשיכה בדרכיו ביתר שאת וביתר עז, בהגדלת שורות התלמידים, וחכמי הקבלה, ובהפצת תורת הזוה"ק והקבלה על פני תבל. וכן בקירוב רחוקים וזיכוי הרבים.

כידוע שגם כיום השיעורים בתורת הקבלה הנמסרים מידי יום בישיבתו של רבנו 'נהר שלום' ע"י גדולי חכמי המקובלים, הם שיעורים עמוקים ואבני יסוד להבנת חכמה מופלאה זו. לא פלא שבשיעורים אלו מתקבצים ובאים חכמים ורבנים ראשי ישיבות ויושבי על מידין מכל קצוות ירושלים עיה"ק.

שיעור הזוה"ק העולמי שנמסר ע"י מו"ר עט"ר שליט"א בכל יום ראשון בשבוע, משודר בכל נקודות הלווין של חברת 'דר וסוחרת' לכל העולם כולו. ובכך זוכים כלל עם ישראל לקבל את שפע הקדושה, והמוסרים חוצבי להבות של הזוהר הקדוש, אשר חיברו התנא האלקי רשב"י זיע"א.

מרכז היכלא דרשב"י להפצת הזוה"ק שהוקם ע"י מו"ר שליט"א מפיץ מידי שנה אלפי סטים של הזוה"ק במהדורות שונות, מפוארות בתכלית הפאר וההדר. כמו כן מפיץ המרכז, מאות אלפי חוברות של סדר פיטום הקטורת המחולקים חינם לכלל ישראל ועוד ועוד.

סידורי הכוונות אשר היו למשאת נפשו של מו"ר הרב שרעבי זיע"א, נערכו ונסדרו מחדש בתוספת ביאורים והערות, באותיות כתב אשורית מאיר עיניים, בלמעלה מארבעים כרכים!!!

התפילות בסידורי הכוונות נערכים בישיבה מידי יום תמידין כסדרן, ובסיעתא דשמיא מזמן אשר יסדם רבנו מרדכי שרעבי זיע"א ועד היום לא מחסרים תפילה בכוונות האריז"ל והרש"ש זיע"א, וכתב על כך הגאון רבי חיים פלאג'י זיע"א, שכל התפילות של כל עם ישראל, עולים להיכל התפילות בשמים דרך תפילות המקובלים, המכוונים בכוונות האר"י הקדוש והרש"ש זלה"ה בירושלים עיה"ק.

לא פלא אם כך, שזהו היה כל שאיפתו וטירחתו של רבנו זיע"א, להעמיד דור של מקובלים אשר מכוונים בתפילותיהם בכוונות האריז"ל והרש"ש.

כמה נחת רוח ושמחה עצומה יש לכבוד מו"ר זיע"א בעולמות העליונים, בראותו את תלמידיו הגדולים ממשיכי דרכו, מעמידים עוד תלמידים רבים, אשר עומדים להתפלל מתוך סידורי הכוונות של האריז"ל והרש"ש.

נחת רוח כפולה ומכופלת, בראות רבינו, שכותלי הישיבה צרים מהכיל, את ריבוי חכמי המקובלים, המתקבצים ובאים בימים הנוראים ובימי חג הסוכות מכל קצוות ירושלים עיה"ק, להתפלל בישיבתו הקדושה, עד כדי כך, שהוצרכה הישיבה להקים סוכת ענק בחג הסוכות, המשתרעת על פני כל החצר הקדושה של ביתו של רבנו זיע"א, ועלותה הכוללת עולה על סך 150,000 ש"ח. וטרם נשמע כדבר הזה בעולם כולו, שבחבורה אחת ישנם קרוב למאה מכוונים בכוונות נענועי הלולב עפ"י האריז"ל והרש"ש אשר נערכים למעלה משעה תמימה.

זכותו וזכות קדושתו, תפילותיו ותורתו, יעמדו לנו ולכל ישראל, לישועה גדולה ולגאולה השלימה, ולהצלחות רבות בכל הענינים. אמן כי"ר.

ביאור ההפטרה

הקשר בין ההפטרה לפרשה

בהפטרה מסופר על ברכת אלישע לשונמית, וקיום ההבטחה שנולד לה בן במועד שדיבר אליה. וזה מעין הפרשה שעוסקת במלאכים שבישרו לאברהם שיולד לו בן. גם מסופר על קיום ההבטחה למועד שהמלאך הבטיח.

תוכן ההפטרה

א. אשת עובדיה באה אל אלישע ובקשה ממנו שיציל את בניה, בי בעלה המנוח לוה כסף ברבית מיהורם בן אחאב, כדי לפרנס מאה נביאים שהחביא במערה, שלא ימותו ע"י איזבל אשתו של אחאב המרשעת.

ועתה בא המלוה יהורם ורוצה לקחת את שני בניה לו לעבדים, והואיל ובעלה היה ירא ה' שמסר את נפשו להצלת הנביאים, לא יתכן שבניו ימכרו לעבדים, בגלל קיום מצוה זו.

ב. הנביא שאלה: מה יש לך בבית להשראת הברכה? ועתה לו: שאין לה מאומה אלא כלי אחד של שמן שסכין ממנו.

ג. הנביא אמר לה: שתשאל הרבה כלים ריקים משכנותיה, ובהיותה בתוך ביתה בקרב בניה, תמלא את הכלים הריקים מאסוך השמן, שתשרה בו הברכה. וכך היה שאסוך השמן מילא את כל הכלים. וכשתמו הכלים הריקים - תם השמן. ואז הנביא אמר לה שתמכור חלק מהשמן, ותשלם את חובותיו של בעלה ומהנותר הבטיח לה שתשרה בו ברכה ותתפרנס ממנו היא ובניה, עד תחיית המתים.

ד. אלישע בעת ביקוריו בעיר שונם, היה מתארח אצל אשה עשירה וחשובה שהיא ובעלה כיבדו אותו מאד. ובנו לו עלייה לכבודו שיגור בה בעת ביקורו בעיר.

ה. אלישע רצה לשלם להם כגמולם הטוב, ברכם בבן זכר, ואכן ברכתו התקיימה ונולד להם בן, אך לאחר מכן מת הנער ואמו הלכה לאלישע הנביא [ואלישע התפלל עליו והחייהו].

מלכים ב' פרק ד'

א **וְאִשָּׁה אַחַת** והיא אשת עובדיה הנביא **מִנְּשֵׁי בְנֵי־** תלמידי **הַנְּבִיאִים** [א] **צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע** הנביא תלמיד אליהו הנביא **לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי** איש שלי – בעלי (ת"י) **מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ** עובדיה **הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה** [ב] **וְהַנֹּשֶׁה** המלוה והוא יהורם בן אחאב **בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי**

עיונים והארות

א. ואשה אחת מנשי הנביאים - אמר רבי מנא אלולא זכות אשתו של עובדיה כבר היו ישראל אבודין חס ושלום באותה שעה, שנאמר ואשה אחת וגו'.

ואשה אחת מנשי הנביאים - רמז לנפש שהיא חלק אלוה ממעל דוגמת האש, צעקה אל אלישע - הוא יצר הטוב המושיע את האדם. עבדך אישי - הגוף - שהבחירה בידו בין טוב לרע - כמו שהאשה נוטה לאיש גם הנשמה נוטה לגוף. מת - רוצה להרשיע, שהרשעים קרויים בחייהם מתים.

ואתה ידעת כי עבדך שהוא הגוף היה ירא את ה' - רוצה לומר לא היה רשע מעיקרו אלא ירא את ה' ועתה סרח. והנושה - יצר הרע, בא לקחת את שני ילדי העין והלב לו לעבדים - שהעין רואה והלב חומד, לכן כובש אותם תחילה היצה"ר.

ויאמר לה מה אעשה לך? - הרי כבר נטמא הגוף וצריך התעוררות ממנו. ועתה הגידה לי מה יש לך מצוות ומעש"ט בבית - לעולם הבא שהוא הבית העיקרי. ותאמר אין לשפחתך כל בבית - אין מצוות כי הרשיע, כי אם אסוך שמן - מעט מצוות. אמר לה היצר הטוב - אם כן צריכים לתקן. כלים ריקים - שנתרוקנו מהאור הגדול. וכן קודם כל צריך לסגור הדלת שממנה נכנס היצר הרע כדי שלא יכשיל איתו את האיברים. והיא מוצקת - השכינה מוצקת שפע לניצוצי הקדושה.

ב. כי עבדך ירא - גימטריא עובדיה גר אדום, "ירא את" גימטריא תלמידי חכמים. ספר ישן נושן על קלף כת"י מתלמידי רבינו יהודה החסיד זצ"ל שקבלו מרבם. (צוארי שלל אות ה')

יְלָדֶי לוֹ לַעֲבָדִים כי עובדיה לוה כסף בריבית מיהורם להחיות הנביאים ולא הספיק לשלם לו והלך לעולמו (רש"י): ב וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ אֱלִישָׁעַ מֶה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ [ג] הרי אין הברכה שורה על דבר ריק, ולכן הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָכִי (לָךְ קרי) בַּבָּיִת דבר שתחול עליו הברכה (מלבי"ם) וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן כלי ששמו "אסוך" ויש בו טיפת שמן (מ"צ), ומפני שעובדיה היה נותן שמן לפני הנביאים לכן נעשה הנס בשמן (מלבי"ם מהז"ל): ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ [ד] מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ (שְׁכֵנָיִךְ קרי) כדי שלא יפסק השמן בשעת היציקה כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי אל תשאלי מעט אלא הרבה כלים (מ"ד): ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת כי כבוד הנס לבוא בהצנע (רש"י) וגם שלא תשלוט עין הרע ויפסק השפע בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ שלא יהיו אנשים אחרים בבית מהטעמים הנ"ל וְיָצַקְתְּ מאסוך השמן בלי הפסק (מלבי"ם) עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמְּלֵא תַּסְפִּיעִי תסלקי ממקומו ותשימי אחר תחתיו ואת לא תזוזי ממקומך עם אסוך השמן לפי שהקב"ה עושהו כמעין ואין דרך מעין לזוז ממקומו (רש"י): ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ כדברי אלישע הנביא הֵם מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ את הכלים הריקים כי לא זזה ממקומה (מ"ד) וְהִיא מֹיצָקֶת (מוֹצָקֶת קרי): ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כְּלִי אפילו כלים שבורים שמי שגזר שיתמלאו הכלים השלמים יגזור שגם הכלים השבורים יתמלאו (רד"ק בשם התוספתא) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד [ה] הַשָּׁמֶן עמד והפסיק, ובמדרש שהיה נס והתייקר השמן והיה לה מזה רווח גדול (רש"י): ז וַתָּבֹא וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים עתה שנתמלאו כל הכלים האם חייבת אני לעשר השמן (רד"ק בשם התוספתא), ועוד האם כבר נמכור השמן ותשאל וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֵכִי (נִשְׁיֵךְ קרי) ותשלמי לבעלי חובותיך (רש"י) ואין צריך לעשר השמן וְאַתְּ וּבָנַיִכִי (וּבָנַיִךְ קרי) תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר [ו]: ח וַיְהִי הַיּוֹם נזדמן

עיונים והארות

ג. ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך? - וכי היא צריכה לתת לו עצה והלא היא עומדת בצרה ואין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין. אלא אותה אשה היה שורשה במלכות שנקראת "מלכה" אותיות מ"ה כ"ל, ואותיות כל רומזים על זמן שהיתה עשירה ושלמה בי"ס, אך אותיות מ"ה מורין על מיעוט שלה כי המלכות לפעמים דלה ועניה. ונחנו מה - ויש מה לשון ריבוי. מה רב טובך. לכן בא אלישע לבשר לה שיתוקן מקום וניקתה מן אותיות מ"ה שיהיו כמו "כל". המורים על עושר. מה אעשה לך, אעשה תקון כמו ובן הבקר אשר עשה, וזהו "לך" אותיות כל.

ד. לכי שאלי לך כלום מן החוץ - אפילו שהכלי שלך קטן והוא רק אחד, תשתלשל הברכה עליו למלאות כל הכלים הריקים.

ה. בם' מעם לועז כ' שמילאה שלוש מאות תשעים וחמשה כלים כמנין "השמן".

ו. ואת ובניך תחיי בנותר - כתב הרב ברכת שמואל משם הרב שפתי כהן, אותו שמן שיצק יעקב על האבן אשר שם מראשותיו, נתגלה לו אותו הפך, וראה יעקב כל הנסים שנעשו בפך זה. שנמשחו בו כלי המקדש והמשכן, ובו נמשחו כל המלכים, וזה היה כד השמן של אליהו ועובדיה, ונגנז לדורות לעולם הבא.

וכתב עלה הרב הנזכר, ופשוט בעיני, שגם אותו הפך נתגלה לבני חשמונאי, שהיה חתום בחותמו של כהן גדול הוא אהרן, דכתיב (שמות ל, לא) 'זה לי לדרתיכם' לעולם הבא. ובו הדליקו שמנה ימים לצורכם, לרמוז שנתקנה מדה שמינית שהיא הוא, והמותר נגנז לעולם הבא. וכפי זה אני מבין מדרש ילקוט (מלכים ב' רמז רכ"ח) 'ואת ובניך תחיי בנותר' עד שיחיו המתים, דאליהו רמז לצרפתית, ששמן זה קיים לעולם הבא עד תחיית המתים. (דברים אחרים דרוש ל"ב ד"ה 'ועוד כתב הרב').

איזה יום (ע"פ מ"ד) **וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־עִיר שׁוּנֵם** [ז] **וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה** [ח] במעשים טובים והיא גדולה מעל נשות העולם (מלבי"ם) והיא אחותה של אבישג השונמית ואימו של עידו הנביא (רד"ק) והיתה בעלת יראת שמים גדולה **וַתַּחֲזֶק־בּוֹ** הפצירה בו הרבה (ת"י) **לֶאֱכָל־לֶחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ** מהיום ההוא והלאה (פ"ד) **יָסֻר שָׁמָּה** מעצמו **לֶאֱכָל־לָחֶם** לזכותה במצוה זו (מלבי"ם): **ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ** ותאמר השונמית אל בעלה עידו הנביא **הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי** מכירה אני בו, כי האשה מכרת באורחים יותר מן האיש (מ"ד) **כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא** שלא ראתה זבוב על שולחנו וקרי בסדינו (מ"ד) **עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד** [ט] ואין זה מן הראוי שישב עמנו (ע"פ מ"ד): **י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה** [י] ומבקשת מבעלה נעשה לו חצר יפה מעולה שבבתים בקומה עליונה (ע"פ ברכות י') שיהיה לו אויר טוב **וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה** ור"ת שלהם משכ"ן שהם כנגד ד' תיקוני השכינה (חומת אנך) **וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה** כדי שיוכל להתבודד במקום זה המיוחד לבדו (פ"ד): **יא וַיְהִי הַיּוֹם** [יא] הוא יום ר"ה יום הדין ולכן כתוב ויהי לשון צער (זוה"ק פר' פינחס) **וַיָּבֹא שָׁמָּה** לבית השונמית וידע ברוה"ק שבָּנו לו

עיונים והארות

ז. ויעבר אלישע אל שתם - ר' יהושע בן קרחה אומר מכח הצדקה המתים עתידין להחיות, בא וראה מאלישע בן שפט, שלא היתה אשה יכולה להסתכל בפניו שלא תמות, והיה מהלך מהר אל הר וממערה למערה, והלך לשונם וקבלתו שם אשה גדולה בכבוד גדול, אחותה של אבישג השונמית, אמו של עדו הנביא. אמרה האשה לבעלה, הנה איש האלקים הזה אין אשה יכולה להסתכל בדמותו שלא תמות, אלא נעשה נא עלית קיר קטנה, וכל פעם שהוא עובר כאן יסור שמה (פדר"א ל"ג).

ח. ושם אשה גדולה - הצדקה וגמילות חסדים רמוזים באותיות ג'-ד' ותורה שבכתב ושבע"פ ה'-ו' וידוע שאותה אשה היתה אחותה של אבישג השונמית והיתה בעלת צדקה וגמ"ח ובעלת תורה חכמנית ורבנית. ותחזק בו - ב-וא"ו היא תורה שבע"פ שהיא בסוד נו"ק - לאכול לחם לחמה של תורה. ולכן והיה מידי עבר ויסור שמה לאכול לחם כי היתה רואיה להתאחסן אצלה מצד מעשיה ומעלותיה הנזכרים.

ט. ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד - היתה צריכה לומר עובר אלינו ומהו עלינו? - נראה לפרש בס"ד חז"ל אמרו שכל אשה שהיתה מסתכלת באלישע הנביא - תמות. והשונמית היתה זהירה לא להסתכל בו לכן סר אליה ולא לאחרים. ולכן נראה לה שעובר למעלה מהם כי עיני התמיד היו למטה ולכן אמרה עד מתי זה יהיה שמא תטעה ותסתכל לכן נעשה לו עליית קיר קטנה וכו' והוא יכנס לשם ישר. לכן אמרה איש אלוקים מחמת עוצם קדושתו. ומנין ידעה? שלא ראתה זבוב על שולחנו. והזבובים תמיד נמצאים על השולחן כי דברי תורה על השולחן הן חיוב גדול. ולכן המלאך הממונה על הזבובים שולח אותם לשולחן לדעת אם עוסקים בתורה אם לאו.

כי איש אלקים קדוש הוא - אמר רבי יהודה בן פזי מפני מה נסמכה פרשת עריות לפרשת קדושים תהיו, ללמדך כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. ר' יהושע דסיכנין בש"ר לוי מייתי לה מן השונמית, ותאמר אל אישה הנח נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, א"ר יוסי בר חנינא מכאן שאשה מכרת באורחין יותר מן האיש." מנא ידעה, רב ושמואל, חד אמר שלא עבר זבוב על שלחנו, וחד אמר סדינין של פשתן היתה מצעת לו ולא ראתה עליהן קרי מעולם. קדוש הוא - א"ר יוסי בר חנינא הוא קדוש ואין משרתו קדוש. עובר עלינו תמיד - א"ר יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר יעקב כל המארח תלמיד חכם בתוך ביתו ומאכילהו ומשקהו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב תמידין (ויק"ר).

י. נעשה נא עלית קיר קטנה - סדין פרסה לו ולא ראתה קרי עליו ומזה הבינה קדושתו. קיר הפך אותיות קרי. נעשה ונשיא - היא ובעלה למרות שזו מלאכת האיש להכין לו.

עליה, מטה, שלחן, כסא, ומנורה - כנגד נפש רוח נשמה חיה יחידה. יסור שמ"ה = שם השם שיש בו 5 בחינות אלו.

ולמה "קטנה"? ידעה שגיחזי אינו ראוי להיות שם ולכן עשתה קטנה שתספיק רק לאלישע.

ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה. ראשי תיבות משכן מ'טה ש'ולחן כ'סא נ'ר, כמו שאמרו דורשי רשומות, והם ד' תקוני שכינה כמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"ב מד, א). וכבר אמרו רז"ל (ברכות י/ב) 'עובר עלינו תמיד' (פסוק ט'), דחשוב כאילו הקריבו תמידין. ועתה ע"י ד' אלו, יעלה עלינו כאילו עשינו ד' תקוני שכינה, דהרי השכינה שורה בו ממש כמעט בפרהסיא, שכל אשה המסתכלת בו מתה (פרקי דר"א פל"ג).

יא. ויהי היום - מובא בזוהר הקדוש דיום טוב של ראש השנה היה, שנפקדו בו עקרות העולם, ונאמר ויהי שהוא לשון צער, כי ביום הזה שהוא ראש השנה, יש בו דין קשה (זוהר פנחס רלא). ויסר אל העליה, אלישע נהנה מן הבריות כדברי

עליה ולכן כתוב **וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעָלָיו** שלבדו סר אל העליה שהכינו לו **וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה** [יב] כי זה מטה של השכינה:

יב **וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע לְגֵיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו**

החזיקה מעמד לעמוד לפניו ולא כשאר נשים (אלשיך): יג **וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת** טרחת והתאמצת והשתדלת הרבה בשבילנו **מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ** מה הגמול שאוכל לעשות לך (רש"י) **הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ** העליון כי יום ר"ה היה (זוה"ק) [יג] **אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא** העליון להליץ עבורך **וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת** [יד] בתוך בני משפחתי אני יושבת ואין מי עושה לו רעה (רש"י) ולכן אינני רוצה לפרוש מן הכלל ותפילת הרבים (מלבי"ם): יד **וַיֹּאמֶר** אלישע לגחזי **וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ** נגד הטובה הזאת איזה גמול אשלם לה (רש"י) **וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ** שהיא עקרה מטבעה **וְאִישָׁהּ זָקֵן** [טו] א"כ בדרך הטבע לא תלד (מלבי"ם) וצריך נס בתוך נס: טו **וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ** לאחר שהלכה אמר אלישע לגחזי תקרא לה (רד"ק) **וַיִּקְרָא־לָהּ** כי רצה בעצמו לומר לה הנבואה (רלב"ג) בלשון נוכח למען יתקיים (מלבי"ם) **וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח** כיון שראתה שאינו מדבר עימה פנים אל פנים הוסיפה להתרחק ועמדה בפתח (מ"ד): טז ובאותו מעמד שרתה עליו הנבואה (עיין רד"ק) **וַיֹּאמֶר** לה אלישע **לַמּוֹעֵד הַזֶּה** כמו שאת קימת היום ושמחה **כָּעֵת חַיָּה** לשנה הבאה בעת הזאת תהיי ראויה להיקרא חיה שהיא אשה יולדת **אַתְּי (אַתְּ קרי) חֹבֶקֶת בֵּן** [טז] שרק תחבקי אותו בילדותו ולא יתקיים **וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי**

עיונים והארות

הגמרא (ברכות י:): הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, ושאינו רוצה להינות אל יהנה כשמואל הרמתי, שנאמר (שמואל־א, ז, יז): "ותשובתו הרמתה כי שם ביתו". ואמר רבי יוחנן: לכל מקום שהלך שם ביתו עמו. ומובא בספר "מעם לועז" מלכים־ב עמוד מ"ד. ומובא במשם רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל הטעם שקיבל אלישע מתנות מפני שכל אדם הנותן מתנה לתלמיד חכם בכוונה שתגיע אליו ברכה מצד המקבל שהוא עובד ה', זה דומה לנותן מתנות כהונה לכהנים, ומותר לקבל בענין זה לשם נימוס ובתנאי שתהיה מתנה מועטת קטנה. ובאופן זה קיבלו הנביאים מתנות כמבואר במקומם. וזה שאמרו: הרוצה ליהנות יהנה כאלישע. הכוונה שהסכים לקבל עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו לפרנס מהם מאה אנשים מבני הנביאים, אבל סירב לקבל מנעמן (שר צבא מלך ארם שרפאהו אלישע מצרעתו) עשרים ככר כסף ומשא ארבעים גמלים מטוב דמשק, מחזאל ובן הדד, אבל אסור ליהנות מכבוד התורה לצורך עצמו, אבל מי שבוטח בה' וימנע מליהנות מאחרים, הקב"ה ישלח לו שפע מאוצרו הטוב ומידו המלאה והרחבה ולא יצטרך לבריות. כמו שאמר דוד המלך (תהלים לב, י): "והבוטח בה' חסד יסובבנו". ואומר המלבי"ם ז"ל: אלישע בהיותו נהנה משל אחרים, היה משפיע להם מברכתו באופן שלא היה מקבל רק משפיע ברכה, כדברי הגמרא (ברכות מב.): "תכף לתלמידי חכמים ברכה", שנאמר (בראשית ל, כז): "ויברכני ה' בגללך" או (בראשית לט, ה): "ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. (ילקוט שבע).

יב. ויהי היום ויבא שמה ויסר אל העליה וישכב שמה - שידע ברוח הקודש מה הכינו לו והלך ישר לשם.

יג. כ"כ בזוה"ק בכמה מקומות: ח"א דף סט/ב. קס/ב. ח"ב מד/ב. ועיין במלבי"ם.

יד. ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת - ישראל בתוך שמם יש "ראש" והיא היתה חשובה מן הראשים בישראל.

טו. ויאמר גיחזי אבל בן אין לה ואישה זקן - אומר לו אתה צריך לעשות שני ניסים לאשה העקרה ולבעלה הזקן.

טז. ויאמר למועד הזה כעת חיה את חובקת בן - כתיב "אתי" וקרינן "את" שני חיבוקין: אחד כשיוולד והשני כשימות ויחיה אותו אלישע בחיבוקו, לכן אמרה אל תכזב בשפחתך, אני לא רוצה שימות.

ויאמר למועד הזה - אותם מלאכים שבשרו את שרה אמרו, למועד אשוב אליך, אבל אלישע לא אמר אשוב, המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב אליך, אבל אני שאני בשר ודם היום כאן ומחר בקבר, בין חי בין מת כעת חיה(ב"ר): אל תכזב - אמרה לו אדוני זקן מאד וחדל ממני אורח נשים, אל תכזב בשפחתך (ילק"ש).

אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִ֗ים אַל־תְּכַזֵּ֥ב בְּשִׁפְחָתֶ֛ךָ אל תשמחני בדבר שאינו מתקיים (רש"י), וי"מ שלא יהיה הבן מסטרא דנוק' כפי שמצאנו בשמואל: יז וַתַּ֣הַר הָאִשָּׁ֗ה וַתֵּ֤לֶד בֵּן֙ לַמּוֹעֵ֣ד הַזֶּ֔ה כְּעֵ֥ת חַיָּ֖ה אֲשֶׁר־דִּבֶּ֣ר אֵלֶ֑יהָ אֱלִישָׁ֔ע כלומר על ידי גזירת הצדיק (מלבי"ם): יח וַיִּגְדַּ֥ל הַיֶּ֖לֶד בבריאות ואין סיבה למיתה פתאומית וַיְהִ֣י הַיּ֔וֹם וַיֵּצֵ֕א אֶל־אָבִ֖יו אֶל־הַקֹּצְרִֽים והשמש היתה קופחת על ראשו (מלבי"ם) וקיבל מכת שמש: יט וַיֹּ֤אמֶר אֶל־אָבִיו֙ רֹאשִׁ֣י רֹאשִׁ֔י [יז] שהיה לו כאב ראש חזק (מלבי"ם) וַיֹּ֖אמֶר אֶל־הַנַּ֑עַר שָׂאֵ֥הוּ אֶל־אִמּֽוֹ שבזכותה בא: כ וַיִּשָּׂאֵ֥הוּ וַיְבִיאֵ֖הוּ אֶל־אִמּ֑וֹ וַיֵּ֤שֶׁב עַל־בִּרְכֶּ֙יהָ֙ לא עשתה לו שום תרופה ולא השכיבה אותו על המיטה כי בטחה בדברי הנביא (מלבי"ם) והילד חי עַד־הַצָּהֳרַ֔יִם שהוא זמן הדינים וַיָּמֹֽת: כא וַתַּ֣עַל֮ וַתַּשְׁכִּבֵ֣הוּ עַל־מִטַּ֣ת אִ֣ישׁ הָאֱלֹהִים֒ שבזכות הנביא יהיה בריא (ע"פ רלב"ג) כי השכינה שם, ולא סיפרה לבעלה שמת, בבטחונה בנביא וַתִּסְגֹּ֣ר הדלת בַּעֲדֹ֔ו וַתֵּצֵֽא: כב וַתִּקְרָ֥א אֶל־אִישָׁ֖הּ בעלה וַתֹּ֑אמֶר שִׁלְחָה־נָ֨א לִ֜י אֶחָ֣ד מִן־הַנְּעָרִ֗ים וְאַחַ֤ת הָאֲתֹנֹות֙ וְאָרֻ֣צָה עַד־אִ֔ישׁ הָאֱלֹהִ֖ים וְאָשׁ֥וּבָה ולא אתעכב שלא תדאג: כג וַיֹּ֕אמֶר מַדּ֥וּעַ אַתְּ֖י (אַתְּ קרי) הֹלֶ֣כֶת (הֹלֶ֣כֶת קרי) אֵלָ֑יו֙ הַיּ֣וֹם לֹא־חֹ֔דֶשׁ וְלֹ֥א שַׁבָּ֖ת כי דרכם היה לילך בר"ח ובשבתות לנביא ולחכם (מ"ד) ללמוד מהם דרך חיים (מלבי"ם) וַתֹּ֖אמֶר שָׁלֹֽום [יח] שלום לנער אל תדאג:

עיונים והארות

יז. ויאמר אל אביו ראשי ראשי - שאביו המשיך לו נפש מסטרא דנוק' ולכן מת. וחזר אלישע והמשיך לו נפש מסטרא דדכורא ונתקיים. וזה שאמר ראשי ראשי.

יח. ותאמר שלום - פתחה פיה במילת שלום - שהוא כינוי לזכר וכן לשון שילום. ז"א תשלומים אני צריכה להשלים לו תיקון חייו.

מדוע את הולכת אליו. ומובא במסכת סוכה (כז:) שנו רבותינו: מעשה ברבי אלעאי, שהלך להקביל פני רבי אליעזר בעיר לוד ברגל (בחג), אמר לו: אלעאי, אינך משובתי הרגל? כלומר, אינך מבין אלה היושבים בבתיהם בחג, שהיה רבי אליעזר אומר: משבח אני את העצלנים, שאינם יוצאים מבתיהם ברגל, שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך...". ושואלת הגמרא: איני, והאמר רבי יצחק, מניין, שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים־ב, ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל שבחודש ובשבת מחוייב האדם להקביל פני רבו? ואומרת הגמרא: אין פה שום קושיא, אם האדם הולך וחוזר באותו יום למקומו, יש לו להקביל פני רבו, ואם אינו חוזר באותו יום אינו חייב. ורבי אלעאי היה רחוק מלוד שהוא מקום מגוריו של רבי אליעזר.

שאלות ברש"י על הפרשה

א. מי היא ארץ המוריה? מה מפרשים בעל הטורים ואונקלוס?

תשובה.....

ב. מה פירוש ויקח את "המאכלת" ומדוע נקראת כך?

תשובה.....

ג. מה פירוש ויעקוד?

תשובה.....

ד. מה פירוש ה' יראה אשר יראה היום?

תשובה.....

ה. מה פירוש לי ולניני ולנכדי?

תשובה.....

ו. למה כתוב אם תשקור לי ולא תשקר?

תשובה.....

ז. מה פירוש ימים רבים?

תשובה.....

ח. מה פירוש ויגמל ומה פירוש משתה גדול?

תשובה.....

ט. מה פירוש על אודות בנו?

תשובה.....

י. למה נתן אברהם להגר לחם וחמת מים בלבד ומה לא נתן?

י"א. מה פירוש ותלך ותתע?

תשובה.....

י"ב. למה כתוב כי שמע אלקים אל קול הנער ולא קול הגר הרי גם היא התפללה?

תשובה.....

י"ג. מהיכן לומדים כל המתפלל על חברו נענה תחילה?

תשובה.....

י"ד. מהיכן לומדים שכל הגולה ממקומו נקרא תועה?

תשובה.....

ט"ו. מה פירוש היפלא?

תשובה.....

ט"ז. מה פירוש קרובה?

תשובה.....

י"ז. באיזו שעה ביום המטיר ה' גופרית ואש מהשמים? ומדוע?

תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

א. למה אומרים שלש פעמים "בואי כלה" בקבלת שבת ואיך צריך לומר אותן ?

תשובה.....

ב. מה הוא סדר קבלת שבת והיכן כדאי לעשות אותה?

תשובה.....

ג. היכן מקבלים בערב שבת תוספת נפש רוח ונשמה של בחינת הלילה?

תשובה.....

ד. מה יעשה מי ששכח לקבל עליו תוספת רוח?

תשובה.....

ה. מה הוא זמן קבלת שבת?

תשובה.....

ו. מי שקבל שבת מבעוד יום האם יכול לומר לחברו שלא קבל שבת עדיין לעשות איזו מלאכה? ולמחמירים באיזה מקרה מותר בכל זאת?

תשובה.....

ז. על כמה ככרות בוצעים בכל סעודת שבת? ואיך נוהגים לפי האר"י ז"ל?

תשובה.....

ח. כמה מפות צריכה האשה לסדר על השולחן ומה היא צריכה לומר אז?

תשובה.....

ט. האם צריך לאכול בכל הסעודות דגים? ומה הטעם?

תשובה.....

י. מה יעשה אדם שנאנס ולא אכל סעודה בליל שבת?

תשובה.....

י"א. מה טוב שילמד אדם בליל שבת על שולחנו?

תשובה.....

י"ב. מה טוב להשאיר על השולחן אחרי סעודת ליל שבת?

תשובה.....